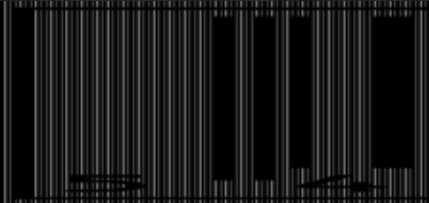

NEL AERTS EN HAAR ‘DOPPELGÄNGER’
NIEUW WERK VAN GERMAINE KRUIP EN TAMARA VAN SAN
MELANIE SMITH IN BOIJMANS VAN BEUNINGEN
IN HET HISK GLOORT HET MORGENROOD
RICHARD TUTTLE IN TATE MODERN

27.11.2014 Bldje 5,00 Euro – P608043 – Nederland 5,-70 Euro
verschijnt driewekelijks / chaque trois semaines / 3-weekly (met in augustus)
OVER HEDENIDAASSE KUNST IN BELGIË EN OMGEVING
DART CONTEMPORAIN EN BELGIE ET SES ENVIRONS
ON PONTENPARYART IN BELGIUM AND SURROUNDINGS

#134 www.hart-magazine.be

Hart

INHOUD

5 Nel Aerts, ‘Doppelgänger’ in Trampoline Antwerpen

De Belgische kunstenaress Nel Aerts maakt in het Antwerpse Trampoline een schier omgekeerde versie van haar tentoonstelling, september jl. in de Londense Carl Freedman Gallery. Niet toevallig heet deze expo dan ook ‘Doppelgänger’.

Column Joris Vermassen

6 De vormelijke ideeën van Tamara Van San Groene revolutie in Budafabriek Kortrijk

7 Melanie Smith in Boijmans van Beuningen Rotterdam

Melanie Smiths expositie in Boijmans van Beuningen in Rotterdam opent met ‘Spiral City’ uit 2002. Haar nieuwste film ‘Fordlandia’ draait er ook. ‘Fordlandia’ staat voor een nu vergane stad in de Braziliaanse jungle, in 1928 door auto-industrieel Henry Ford geconcepieerd, om zich te verzekeren van voldoende rubber, die ter plekke gewonnen werd.

9 Mona Vatamanu en Florin Tudor bij Argos
‘Curating the Campus’ van deSingel Antwerpen is rond

Met de inhuldiging van het werk ‘Ballard Garden’ komt er een einde aan het project ‘Curating the Campus’ van deSingel in Antwerpen. Twaalf kunstwerken prijken nu in en om de Singelgebouwen. En ‘Ballard Garden’ van Dominique Gonzalez-Foerster is een sterk orgelpunt: het speelt in op de klimaat- en zoveel andere crisissen.

10 Ronny Delrue in CIAP Hasselt

Onlangs verliet CIAP de minder centraal gelegen gelatinefabriekssite om de deuren op een nieuwe locatie te openen: het voormalige provincieraadgebouw in de Hasseltse binnenstad, waar tot voor kort de Rechtbank van Eerste Aanleg was ondergebracht. Op vraag van Ronny Delrue (1957, Heestert), die het nieuwe CIAP als eerste artistiek mocht inpalmen met een solopresentatie, werden de ingrepen om het gebouw tentoonstellingsklaar te maken voorlopig tot een minimum beperkt. Zijn schilderkunstige totaalingreep gaat dan ook expliciet in dialoog met het gebouw en zijn geschiedenis en voegt een betekenisvolle actuele tijdslaag toe.

Een vierdubbel tekenoffensief in Antwerpen, Brussel en Parijs

11 Germaine Kruijff bij Sofie Van de Velde

De Nederlandse Germaine Kruijff (1970, Castricum, NL; woont en werkt in Brussel) heeft al een behoorlijke staat van dienst. Met één van haar eerste beeldende projecten, ‘Rehearsal’ raakte ze meteen binnen in Stedelijk Museum Bureau Amsterdam en Kunsthalles Fridericianum in Kassel, ze heeft galeries in Londen en Madrid, ze maakte een installatie voor de Vleeshal in Middelburg had een grote solo in de Paviljoens in Almere en werd ook op de belangrijkste Europese kunstbeurzen Art Basel en Frieze al gepresenteerd. Nu is haar werk voor het eerst ook te zien in België, waar ze overigens – in Brussel en Antwerpen – als kind woonde. Het is een kleine overzichtstentoonstelling geworden bij Sofie Van de Velde in Antwerpen.

12 ‘The Unloved’ in het Groeningemuseum

Een bezoek aan het Brugse Groeningemuseum doet deze dagen bizar aan. Wegens werkzaamheden is een deel van het museum niet toegankelijk, zodat meer nog dan anders bezoekers zich verdringen omheen de werken van Vlaamse Primitieven. Ik wurm me doorheen groepjes jongeren die in schoolverband op bezoek zijn. Ze lijken uitgelaten. Vooral in de ‘storage’ (grote kamers waar kunst wordt geborgen die nooit wordt getoond) kan de pret niet op. Dit deel van het museum is vandaag dan ook het buitenbeentje. Spiegelglas, dat ongewild vervormt, lokt het jonge volkje. Een spiegelpaleis? Ellen Harvey zette deze hele stockageruimte naar haar hand.

Carla Scott Fullerton in Frans Masereel Centrum in Kasterlee

13 Erik Thys en Iza Tarasiewicz in Objectif Exhibitions
‘A Poem A Day’ in Mu.ZEE

14 Michaël Aerts en George Little in Deweer Gallery Otegem
Agency onderzoekt notie van copyright bij La Verrière Hermès

15 ‘Haus Beutler’ van Michael Beutler in La Loge, Brussel
‘Erscheinung’ in PAK Gistel

16 Kunstenaarspagina: Jerry Galle

17 ‘Red Dawn’ in Hoger Instituut Schone Kunsten Gent

Deze dagen kan u in Gent terecht voor de tentoonstelling ‘Red Dawn’, met werk van tien afzwaaierende HISK-kunstenaars. Het HISK (Hoger Instituut Schone Kunsten) is een plek waar een twintigtal jonge kunstenaars twee jaar lang gebruik kunnen maken van een atelier en gastdocenten kunnen ontmoeten. Een van deze gastdocenten is Gertrud Sandqvist (1955), die voor deze tentoonstelling optreedt als curator. De artistiek directeur van het HISK, auteur Oscar van den Bogaard (1964) vertelt dat Sandqvist erg populair is bij kunstenaars. “Ze vragen haar telkens terug,” zegt hij.

18 Gert Robijns in LLS387
‘Dialogen’ in Studio Pieter Stockmans, Genk

19 Emiel Hoorne en Kasper Andreasen in CCHa
Jeux et challenges à Rainhart Gallery

20 Vivian Maier in Foam Fotografiemuseum Amsterdam
‘Modern Times – Fotografie in de 20ste eeuw’ in het Rijksmuseum in Amsterdam

21 ‘In the Stomach of the Predators’ in BAK Utrecht
Wesley Meuris in Club Solo Breda
‘Kunst in de wachtruimte’
Column Pjeroo Roobjee

22 Kunstenaarspagina: Jerry Galle

23 Honoré d’O & friends bouwen feestje bij Kristof De Clercq Gallery in Gent

Honoré d’O rammelt wel vaker aan de conventies van de kunstwereld. Zo palmde hij eerder meer dan een jaar galerie Argentaaurum in Gent in, waarbij de grens tussen kunst en leven werd vervaagd. Nu gaat hij verder op dat elan, door bij Kristof De Clercq Gallery met een hoop vrienden een tentoonstelling te maken die voortdurend verandert. Als een levend organisme.

‘Love Letters in War and Peace’ in het MSK Gent

24 Poorten naar besloten werelden in Rijssels LaM
Robert Gober at Museum of Modern Art

25 Dirk Braeckman in Le Bal Parijs
Richard Tuttle in Tate Modern in London

Bright colours, such as poppy red and marigold yellow, animate the Turbine Hall at Tate Modern in London thanks to the newly commissioned sculpture by North American artist and poet Richard Tuttle. His enormous, dynamic sculpture is enveloped in colourful fabrics and fills the entire space of the gigantic Turbine Hall.

‘Play Back Room II’ de Wolfgang Tillmans à Berlin

26

27, 29 Galeries gerecenseerd

30 Performance: Performance ‘Romeu my Deer’ van Romeu Runa en Berlinde De Bruyckere

Boek & expo: De spirituele reis van Guy Baekelmans

Robert Devriendt in Londen

31 Podium: ACT-festival in deSingel Antwerpen
Kort nieuws
OurType in H ART: Arnhem Display

VOORAF

2014 is een redelijk donker jaar, op diverse vlakken: er zijn de rücksichtslose bezuinigingen die zoveel kunst- en cultuurorganisaties treffen, en sterke mensen als Jan Hoet en Gerard Mortier trokken naar de Eeuwige Jachtvelden. Nu dus ook Eric Antonis, voormalig schepen van cultuur van de stad Antwerpen. Ik ontmoette hem voor het eerst in de aanloop naar 1993, het jaar van Antwerpen Culturele Hoofdstad van Europa, waar ik hem als journalist, zoals zovelen, over interviewde. Nadien leerde ik Eric Antonis beter kennen: we zaten enkele keren in dezelfde commissies en raden van bestuur van culturele organisaties. Eric pakte het altijd op zijn manier aan: met de nodige rust, maar ook gedecideerd, alert en doordacht.

Eric Antonis, foto Jean-Pierre Stoop

In zijn eentje heeft Eric Antonis het ambt van schepen van Cultuur tot een volwaardige, essentiële functie gemaakt. Voordien was het, in vele steden en gemeentes, een nevenpostje, dat vaak aan een ander schepenaamt kleefde of aan het burgemeesterschap zelf. Soms werd het zelfs smadelijk ‘schepen van vlaggen en palen’ genoemd. Niet zo bij Eric Antonis. Hij zorgde ervoor dat de stad Antwerpen een heel ander, frisser en opener gezicht kreeg. Na het succesvolle Europese cultuurjaar in 1993 zette hij de Zomer van Antwerpen op, hervormde hij de Koninklijke Nederlandse Schouwburg tot Tonelhuys, deed hij hetzelfde met het Koninklijk Jeugdtheater dat Het Paleis werd, moderniseerde hij het museumbeleid in Antwerpen grondig en legde hij de funderingen voor het Museum aan de Stroom ofte MAS. En dan hebben we het nog niet over het FelixArchief en vele, vele andere realisaties. Antonis bewees dat je met investeringen in kunst & cultuur onvermoede hefbomen kunt losweken naar veel grotere (r)evoluties. En dat je moet durven denken op langere termijn. Hij gaf ook toe, als podiumliefhebber in hart en nieren, al te lang té weinig aandacht te hebben gehad voor beeldende kunst, wat hij de laatste jaren goedmaakte met zijn inzet als bestuurslid en voorzitter van kunsthall Extra City. We gaan hem missen.

Marc RUYTERS

Buyse & Partners

WERNER MANNAERS THE SCENT OF MIMOSA

ROBERTO POLO GALLERY

20.11.2014 | 01.02.2015

CATALOGUE WITH TEXT BY MARTIN HERBERT AVAILABLE
RUE LEBEAU 8-12 LEBEAUSTRAT 1000 BRUSSELS +32(0)25025650
GALLERY@ROBERTOPOLO.COM WWW.ROBERTOPOLOGALLERY.COM

Very Cliché (Listening to Mendelssohn), 2014, acrylic, oil & spray on canvas, 152 x 121.5 cm

AGENDA ONLINE OP
www.hart-magazine.be

HONORÉ δ'O

Until 21.12.2014

VIBRATIONS OFF

chain reaction on a libretto by Honoré δ'O
sound and image rescripted by
ManfreDu Schu and many others, waaronder jullie

Voor zijn nieuwe solotentoonstelling besloot Honoré δ'O de uitnodiging van de Gentse galeriehouder Kristof De Clercq meteen open te trekken naar diverse actoren die op allerlei manieren mogen reageren op het door de kunstenaar bedachte script en de vastgelegde thema's gedurende 26 tentoonstellingsdagen. Die participanten zijn behalve hijzelf ook de 'hofmeester' ManfreDu Schu,

KASK-studenten, de galerist, collega-kunstenaars, pers en publiek... In dit uniek concept participeren vele mensen en maakt iedereen deel uit van Honoré δ'O's open lichaam van de kunst: iedereen staat 'in de ruimte van de ander', beïnvloedt elkaar en maakt deel uit van een traject met vele medereizigers.

Alles is te volgen op vibrationsoff.tumblr.com

KRISTOF DE CLERCQ GALLERY

Tichelrei 82 - 9000 Ghent
www.kristofdeclercq.com
+32(0)474 512 91

Opening Hours: Wed - Thu - Fri - Sat - Sun, 2 - 6 pm and by appointment

Nel Aerts, 'Doppelgänger' in Trampoline Antwerpen

KWETSBAAR, MELANCHOLISCH, TRAGIKOMISCH

De Belgische kunstenaar Nel Aerts maakt in het Antwerpse Trampoline een schier omgekeerde versie van haar tentoonstelling, september jl. in de Londense Carl Freedman Gallery. Niet toevallig heet deze expo dan ook 'Doppelgänger'.

Marc RUYTERS

Het overkomt me niet vaak, en dat maakt dit beroep op sommige momenten zo mooi, maar anderhalf terug liep ik rond op de kunstbeurs Art Brussels en werd mijn aandacht toegezogen naar kleine schilderijen op de stand van Vidal-Cuglietta. Het bleek werk te zijn van Nel Aerts ('1987). Zij schilderde bizarre, aandoenlijke figuren en taferelen, waarbij de invloed van Philip Guston niet kon ontkend worden (dat doet Aerts ook niet), maar waarin ik ook invloeden uit anima, cartoons en internetgames meende te ontwaren (wat ze wel ontkent). Nel Aerts: "Ik maakte en maak collages, via kleurvlakken die ik uitknip en die tot specifieke, vaak onverwachte vormen leiden. Daar komt mijn beeldtaal uit. Ik combineerde collages maken ook met tekenen en schilderen, waar die vormen dan weer in opduiken." Die vormen zijn vaak min of meer antropomorf, met een lach en een traan en veel melancholie, ergens tussen de al genoemde Guston en Walter Swennen in. Nel Aerts doet overigens nog veel meer: performances bijvoorbeeld, waarbij ze op een tafel zit en rond zichzelf een gat uitzaagt, tot ze door de tafel zakt. Of boeken maken, met een uitgebreide reeks foto's van haar partner Vaast Colson in slaapmodus. Ook kunstenaars moeten af en toe rusten.

SCANNEN

Nel Aerts heeft nu een kortlopende tentoonstelling bij Trampoline in Antwerpen. Ze heeft overigens een druk jaar achter de rug, met groeps- en solotentoonstellingen in België, Frankrijk, Denemarken, Engeland, Noorwegen en de Verenigde Staten. De voorbije zomer werd ze ook gecontacteerd door de Londense galeriehouder Carl Freedman. Daar hield ze in september van dit jaar haar solotentoonstelling 'Lord Nelson's Portrait Gallery', waarvoor ze 17 schilderijen maakte had. Ze gebruikte dezelfde techniek die ze al sinds 2010 hanteert: acrylverf aangebracht op houten panelen met veel aandacht voor effecten in de materie. Galeriehouder Simon Delobel van Trampoline: "Deze schilderijen zijn allemaal te zien in de tentoonstelling 'Doppelgänger', maar op twee indirecte manieren. Ze zijn enerzijds in zwart-wit gereproduceerd in het boekje van

Trampoline dat beschikbaar is voor de bezoekers, en anderzijds zijn ze in kleur weergegeven in de werken aan de muur. Voordat haar schilderijen naar Londen vertrokken, heeft Nel Aerts een reeks polaroidfoto's laten nemen waarop ze zelf te zien is in haar atelier, met de schilderijen in haar handen. Daarna heeft ze deze polaroids gescand en afgedrukt, de afdrucken bijgewerkt en opnieuw gescand. De bewerkte polaroids dienden als catalogus in Londen. Voor 'Doppelgänger' heeft Nel beslist om ze uiteindelijk op groot formaat af te drukken." Nel Aerts: "De polaroids zijn gescand op papier met korrel. Op dat papier heb ik verder getekend. Die beelden werden opnieuw gescand met een nieuwe afprint als gevolg. Op enkele daarvan heb ik weerom gewerkt, meestal getekend, soms geschilderd. Ik heb dus gewerkt op print op werk op print." De uiteindelijk bewerkte tekeningen werden voor de tentoonstelling in Trampoline met behangerslijm gehecht op houten panelen. De kaders errond spelen mee in het spel van teken en betekenis. Soms verwijst de kleur waarin ze geschilderd zijn naar het werk zelf, soms worden ze verdubbeld, soms speelt ook in de schilderijen nog het effect van collages mee. Nel Aerts: "Dat komt omdat ik altijd op hout werk, ik snijd en kerf er in en schuur het op, dat bepaalt mee de structuur van het werk. En ik werk met acrylverf, omdat dat sneller droogt."

KWETSBAAR

In de figuren die in haar werk opduiken, een opmerkelijke mix tussen abstract en figuratief, schuilt een zekere hulpeloosheid of hopeloosheid. Nel Aerts: "Ik zoek het kwetsbare op. Daar wil ik een relatie mee opbouwen, een zeker begrip. Ik wil er een stukje van mezelf van maken. Soms, als ik aan het werk ben, moet ik lachen met de blik van een van mijn figuren." Sommige van de figuren lijken te huilen. "Ja, dat is zo, maar ik weet niet goed waarom. Als ik in de houten panelen begin te snijden, ontstaan er vormen die op tranen lijken." In de galerietekst voor de tentoonstelling bij Carl Friedman schreef kunsthistorica Liene Aerts,

vrij vertaald: "De figuren van Nel Aerts zijn niet in staat om te handelen, enkel om te observeren. Ze weerspiegelen de spanning, de verlegenheid zelfs, in het atelier gecreëerd tussen de schilder en het onderwerp. Of ze nu vrouwelijk, mannelijk of geslachtsloos lijken, hun gezichtsuitdrukking geeft hun eigen innerlijke conflict weer, en bij uitbreiding dat van de kunstenaar." Liene Arts spreekt over een tragikomisch effect. En die atmosfeer zit zeker in de werken. Ik wijs Nel Aerts er op dat in enkele schilderijen een figuur lijkt te schuilen als Olive, uit de oude, Amerikaanse animatiereeks Popeye. Een vrouwenfiguur die altijd mishandeld wordt door de bruto Bluto en uiteindelijk telkens door Popeye gered. Nel Aerts: "Dat is zeker niet bewust, want ik ken die animatiefiguren niet, maar ik kan me in die omschrijving wel herkennen." En wie is nu eigenlijk de Doppelgänger van wie? De schilderijen die in Londen hingen en de gefotografeerde versies op de gescande prints in Antwerpen? Of de catalogi: in die van Londen staan de prints, in die van Antwerpen de schilderijen, net omgekeerd dus? Of zit het in de figuren: de kunstenaar die op de polaroids de wer-

ieve manier de vraag wie dan wel met me zou willen samenwerken. Toen Vaast Colson zijn hand opstak om een antwoord te geven, wist ik dat ik al op twee kunstenaars kon rekenen. Een week later deed Marion De Cannière me het genereuze voorstel haar kelder te gebruiken om een galerie te starten." Het leidt, samen met intussen gesloten galeriën als die van Stella Lohaus en Maes & Matthys op het Zuid, en bestaande als Base-Alpha in Borgerhout (met Lieven Segers, Nadia Naveau, Michèle Matyn ...) tot een levendige, jonge Antwerpse scene, gegroeid uit initiatieven als Scheld'Apén en Stadslimiet, die op kousenvoeten de fakkel overnemen van die andere grote generatie, met Luc Tuymans, Jan Fabre, Anne-Mie Van Kerckhoven en co. Zo kan niet alleen Antwerpen, maar elke stadskern, van Brussel tot Gent, van Rotterdam tot Amsterdam, zijn eigen verhaal schrijven: het lokale bepaalt het internationale en niet omgekeerd. Tijd dat daar eens een tentoonstelling rond wordt georganiseerd.

'Doppelgänger' van Nel Aerts tot 29 november in Trampoline, Pourbusstraat 3, Antwerpen. Open do-za van 14-18 u. of op afspraak. www.trampolinegallery.com.

Ander werk van Nel Aerts is te zien in: - 'We will never surrender', van 12 december tot 17 januari in The Bries Space, Antwerp, BE, group exhibition - 'ATLAS', tot 20 december MOTOInternational, Brussels, BE, group exhibition with Kasper Boonans & Julien Meer - 'De vierkantigste rechthoek' (curated by Tom Barman), tot 4 januari in Kunsthall KAdE, Amersfoort, NL, group exhibition

COLUMN

Citroën Picasso

Dan wil een mens eens naar Brussel om er wat hedendaagse kunst te bekijken, want daar bouwt tegenwoordig wel wat, er is zelfs sprake van een nieuw museum in een voormalige Citroëngarage, en dan neem je als ecologisch bewuste kunstliefhebber uit Gent de trein tot Brussel Zuid, waar je in het Point Vélo een fiets huurt, maar Brussel is Gent niet, want je zit nog maar net op je fiets of je wordt op de Fonsnylaan bijna geplet tussen een tram en een auto, en dan valt het je op dat ze de fietspaden in Brussel enkel schilderen op plekken waar er nog wat plaats over is, en dus niet waar er wel een fietspad zou moeten liggen, zoals bij een kruispunt of op een rotonde; enfin, dan geraak je levend tot in Wiels, waar twee tentoonstellingen lopen waar je benieuwd naar bent, maar die vallen zwaar tegen; Mark Leckey vult twee verdiepingen, met de nadruk op vullen, veel dure decors die het gebrek aan inhoud moeten camoufleren, een beetje postmodern dollen met high art en low art, meer is het niet, en dan hoop je dat die andere tentoonstelling van Ana Torfs beter zal zijn, maar daar kom je terecht in een encyclopedische diarreë van beelden en informatie, de ziekte van de laatste Biennale van Venetië, je ziet een hele zaal met vitrinekastjes met uitleg over kleurstoffen, en je vraagt je af wat het punt is, want als je één kastje hebt gezien snap je het concept wel, en ondertussen vertelt een stem in het Engels iets over die kleuren, en je denkt: waarom moet dat in het Engels, heeft die kunstenaar nog nooit gehoord van een audioguide waarbij je zelf je eigen taal kiest? en je begint je af te vragen of die Wielstoren soms van ivoor gemaakt is, en je gaat weg en fietst naar de Regentschapstraat, waar een aantal galerieën onder één dak zitten, maar dan moet je eerst voorbij het Louizakruispunt en het Poelaertplein, wat geen sinecure is, want op het Louizakruispunt scheert een Lexus rakelings langs je heen waardoor je ten val komt, met je hoofd tegen een paaltje, en met een bloedneus en een paar tanden minder raak je tot op het Poelaertplein, waar een Citroën Picasso tegen je achterviertel rijdt, en weer lig je tegen het asfalt, nu met een gescheurde trui en een geschaafde elleboog als gevolg, en je begint te begrijpen waarom ze hier in Brussel zo graag een museum in een garage willen, want auto en cultuur gaan hier goed samen, maar van fietscultuur hebben ze niet veel fromage gegeten, en met je gehavende ledematen en je gescheurde kleren stap je hinkend Galerie Micheline Szwajcer binnen, waar grote gebreide truien ophangen, maar je hebt geen tijd om de kunstwerken te bekijken want iemand van de security neemt je bij de kraag en zegt: voor een nieuwe trui moet u op de Louizalaan zijn, monsieur, en even later sta je terug op straat en je wil zo snel mogelijk naar huis, maar dan zie je dat je fiets is verdwenen, en je denkt: dat nieuwe museum kan me gestolen worden, ze hebben hier in Brussel wel andere katten te geselen.

Joris VERMASSEN

Nel Aerts, 'Doppelgänger', zaalzicht, foto Jean-Pierre Stoop

De vormelijke ideeën van Tamara Van San

‘INDIAN SHUFFLE’ VAN VORMEN EN KLEUREN

“Ook al denk je na over de plaats van je werk ten opzichte van alle kunst die bestaat, over de ongelijkheid tussen de seksen of de teloorgang van het milieu, de hoofdzaak voor mij blijft om nieuwe vormelijke oplossingen te vinden door middel van een denkend handelen. Hoe breng je mensen ertoe meer dan een negatieve leegte te ervaren bij het kijken naar een niet-figuratieve vorm? Hoe leid je hun blik? Hoe maak je gevoelens, gedachten, beelden en verhalen los zodat je sculpturen schijnbaar beginnen te spreken?”, stelt Tamara Van San (1982) naar aanleiding van haar nieuwe tentoonstelling ‘Indian Shuffle’ bij Galerie Tatjana Pieters in Gent. Ze toont er in wisselende constellaties haar werken van de afgelopen tien jaar, die ze in nieuwe verbanden met elkaar confronteert. Als een bloemlezing.

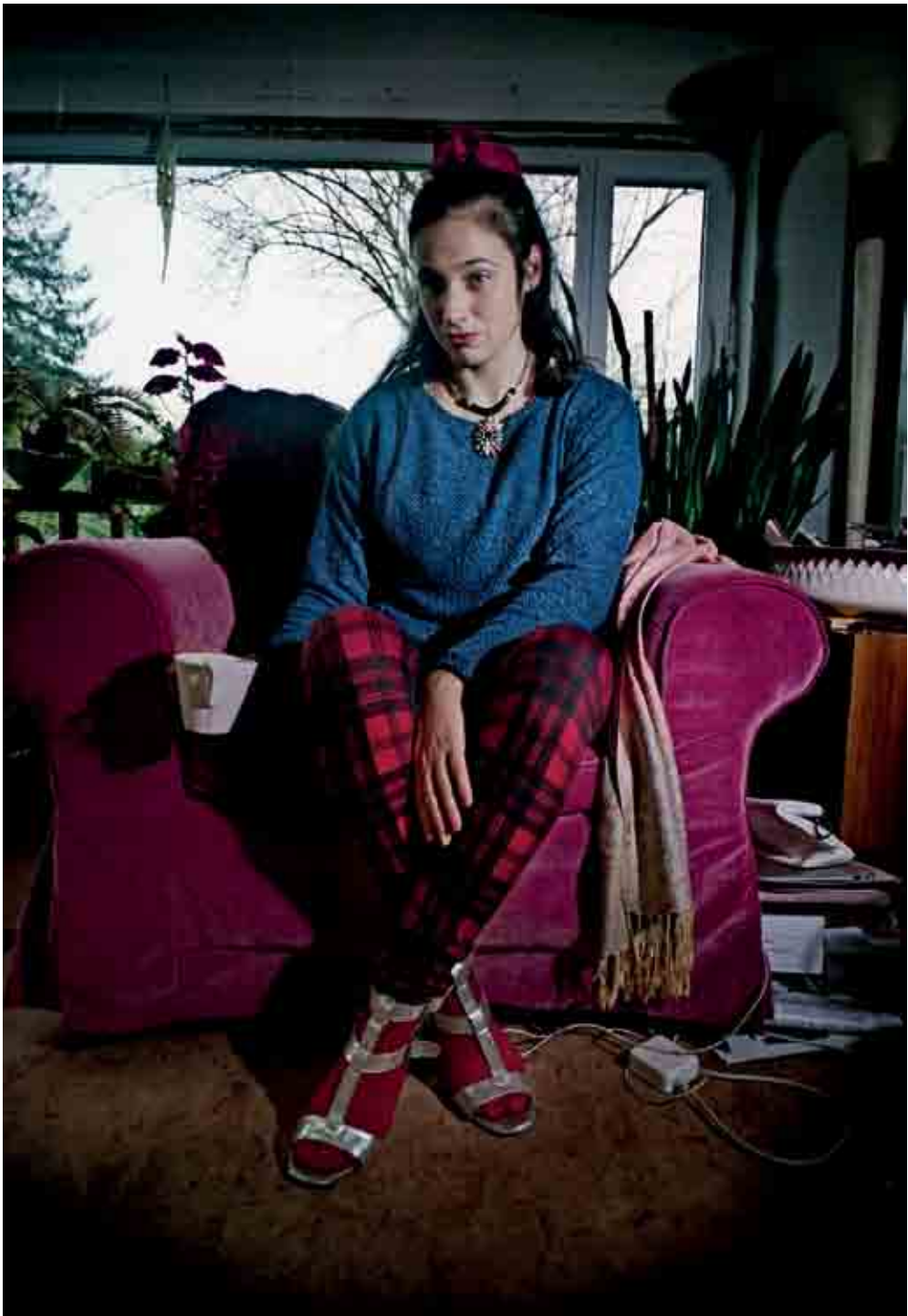
Inge BRAECKMAN

Tamara Van San, ‘Céline’, 2010, foto Dirk Pauwels, courtesy Galerie Tatjana Pieters, Gent

“Deze tentoonstelling is een at random manier van ordenen”, zegt Tamara Van San, die momenteel ook deelneemt aan ‘Museum to Scale 1/7’ in de Kunsthal te Rotterdam en in juni 2015 samen met Jacqui Hallum exposeert in Standpoint te Londen. Zowel de materialen als de kleuren en vormrijkdom van de sculpturen van Tamara Van San zijn uniek. Hoewel zij als een beeldhouwer wordt beschouwd, zijn haar werken niet louter sculpturen. Door de manier waarop ze omgaat met haar werken kan Van San in feite ook als een schilder worden gezien. En dat niet alleen door de zo typische kleurbehuizing van haar vormen (denken we maar aan het felle roze, het fluogel of het specifieke rood dan enkel van haar kan zijn), maar ook door het feit dat ze haar sculpturale vormen vaak als een evidentie aan de muur hangt. De tentoonstelling in galerie Tatjana Pieters kan als één grote installatie worden opgevat, die bestaat uit verschillende onderdelen. Zo logisch en ongeunsteld is de compositie en gepresenteerd, dat Van San haar kijker steeds andere verbanden laat leggen door de manier waarop ze

de werken met elkaar combineert. Met de titel ‘Indian Shuffle’ refereert ze niet alleen aan de bekende methode om kaarten te schudden, maar ook aan het synoniem ‘Appaloosa Shuffle’, een bepaalde tred die enkel het Appaloosapaard bezit. De tentoonstelling ‘opent’, naast twee werken op lichtblauwe sokkels, met een gigantische kleurrijke tros, bestaande uit schuimen bollen met hier en daar ijzeren haken. Die komt van het plafond van de galerie als een evidentie naar beneden ‘val-len’ terwijl de haken letterlijk en figuurlijk het ‘in elkaar haken’ benadrukken. Deze trossculptuur herhaalt zich nog tweemaal in de tentoonstelling, maar dan telkens in een ander materiaal: eenmaal van siliconen, een andere keer van ijzer, met steeds die verbondenheid. Op die manier gaan de drie werken ook met elkaar de dialoog aan. Materialen zijn belangrijk voor Van San. Ze gebruikt voor haar sculpturale vormen epoxy, schuim, ijzer, kaarsvet, keramiek, porselein, siliconen, beton, gebruiksvormen, gepigmenteerde giethars, waarbij het hars in de eerste plaats een manier is om het pigment of bijvoorbeeld knikkers die in haar sculpturen voorkomen, vast te houden ... Met haar materiaal wekt ze steeds een belangrijke gevoeligheid op en zet ze de textuur extra in de verf. “Voor mij gaat het om een consequente manier van mezelf zijn door om te gaan met materialen die ik mij kan veroorloven. Je plooit ze of wikkelt ze open, je maakt er gaten in, je stapelt ze op of je verstroot ze”, aldus Van San. Kleur en vorm bepalen in haar oeuvre elkaar. “Het gaat in de eerste plaats altijd over de vorm, dan pas komt de kleur.” Ze raakt de essentie van de vorm aan op een hedendaagse manier. Weg van de figuratie, weg van de narratie, maar vol gevoel. Alsof ze een nieuwsoortig en persoonlijk planetair stelsel creëert. Het juiste schuilt voor haar in het imperfecte – daardoor zit haar werk zo dicht bij een oergevoel en heeft het iets zeer essentieels, net zoals elke vorm die in de natuur aanwezig is. Vaak zitten er gaten, barsten, spleten, afgebroken stukken in de objecten. Tamara Van San: “Ik werk vaak met cirkels en ovaal. Voor mij verwijzen die naar het oneindige. De vorm beïnvloedt de manier waarop je het voorwerp ervaart. Geometrische vormen hebben iets ongerepts, dat ons vrij laat bij het kijken. Zo kan

Tamara Van San. foto Jean-Pierre Stoop

je ook dingen zeggen door af te wijken van deze vormen, door ze corrupt te maken, vervormen, mislukt of klungelig. Je schept een vorm van verwarring of verwondering, waardoor de mensen aandachtiger gaan kijken.” En verder: “Alle kleuren hebben verschillende kwaliteiten. Ze kunnen ons misleiden bij het kijken, maar zo roepen ze juist op tot een grotere aandacht, net zoals een verwarrende of een afwijkende vorm.” Nu eens worden de werken op sokkels gepresenteerd: sommige plexi sokkels staan heel dicht bij de grond, dan weer staan de werken gepositioneerd op de vloer die op die manier hun drager wordt. Sommige voorwerpen hangen aan de muur, andere staan op aan de galeriemuur bevestigde gekleurde planken. Evenwicht en de zwaartekracht zijn indirecte onderwerpen. Hoe een

sculptuur aan de bovenkant de muur raakt, in tegenstelling met de onderkant. Spanning en aantrekkingskracht beïnvloeden elkaar, en dat niet alleen tussen de geometrische en de organische vormen, maar ook door de manier waarop de werken onderling en in de ruimte interfereren met elkaar. “Kunstwerken gaan graag een gesprek aan met elkaar, ze vullen elkaar aan. Ze doen het goed alleen, maar ze vertoeven ook graag in groepjes. Ze zijn niet bang van elkaar. Wat ontbreekt in het ene, bijvoorbeeld lijn of zachtheid, wordt aangevuld door een werk iets verderop, dat hard, dicht en vierkant kan zijn.”

Tamara Van San, ‘Indian Shuffle (Works from 2004-2014)’ tot 21 december in Galerie Tatjana Pieters, Nieuwstraat 124/001, Gent. Open wo-zo van 14-18 u. www.tatjanapieters.com

de ondernemer wil optreden. Daarbij streeft Arteconomy naar win-winrelaties tussen kunst en economie omdat beide elkaar iets te bieden hebben. Het partnership dat de kunstenaar met de

ondernemingswereld kan aangaan, is van cruciaal belang. De echtgenoot van Julie Vandenbroucke, Michel Espeel, werkte reeds samen met kunstenaars in zijn metaalbedrijf, Constructies Espeel Roelare, tot het bedrijf in 2008 werd overgenomen. Daarbij veranderde de mentaliteit van de werknemers door die samenwerking met de kunstenaar. Michel Espeel vertelt nu nog steeds hoe bijvoorbeeld een kunstenaar als Honoré d’O, die bekend is om alleen te werken, een ongelofelijke samenwerking tot stand heeft gebracht met zijn werknemers destijds. Van Honoré d’O zijn er dan ook een aantal kleinere werken op verschillende plekken als een subtiele eye catcher in de tentoonstelling geïntegreerd. Ik ben er trouwens van overtuigd dat ondernemers even sterk dromen als kunstenaars, en beiden elkaar daardoor op een manier goed aanvoelen”, aldus De Jaeger. En verder nog De Jaeger: “Het is bekend dat ecologie een wereldprobleem is. Volgens mij is onderzoek onmisbaar voor innovatief denken. Op die manier wordt er een verbinding tussen kunst en economie gecreëerd. Het is vanuit die driehoek, namelijk kunstenaars, wetenschappers en ondernemers, dat de tentoonstelling die borrelt van de concrete projecten is opgebouwd. Dit betekent echter niet dat de samenwerking steeds gelukt is. Bij Bart Stolle is de samenwerking met het reclamebedrijf mislukt. Het resultaat zijn dan ook de affiches die er te zien zijn, als een soort van compromis.” Geslaagd alleszins is de tuin zonder zonlicht van de Brusselse kunstenaar AnneMarie Maes, die als

Lucas Foglia, ‘A Natural Order / Victoria Goats’

Groene revolutie in Budafabriek Kortrijk

SYMBIOSE TUSSEN KUNST EN WETENSCHAP

“Ik denk niet dat kunstenaars de wereld kunnen redden, maar ondernemers en onderzoekers zeker wel”, stelt Christophe De Jaeger, de curator van de tentoonstelling ‘Green Light District’ in Kortrijk, die hij samen met Franky Devos, de opdrachtgever van de Budafabriek, maakte. Naar aanleiding van het Creativity World Forum tasten daar niet alleen kunstenaars, maar ook wetenschappers en ondernemers – aan de hand van kunstwerken gelieerd aan zeer concrete projecten – af hoe technologie en wetenschap de relatie tussen mens en natuur in de stad bepalen en veranderen. Deze tentoonstelling waarin kunst, onderzoek en wetenschap als een evidente logica versmelten met elkaar, heeft de bedoeling om op die manier te tonen wat de Budafabriek in de toekomst zou moeten worden.

“Het is zeker niet de bedoeling dat de Budafabriek een museum wordt, maar wel een levendige ontmoetingsplek met tentoonstellingen, lezingen, projecten... De hele tentoonstelling is gemaakt op zes maanden tijd. Ze is initieel ont-

Melanie Smith in Boijmans van Beuningen Rotterdam

REIZEN, KIJKEN EN FILMEN ALS EEN KOLONIAAL

De camera cirkelt boven de stad. Een grid van straten en huizenblokken rekt zich uit, eindeloos, beeldvullend. Dit is een stad als een machine, die mensen heeft opgeslokt. Je ziet de sporen van menselijk handelen, maar de levendigheid zelf is ver te zoeken. Hier overheerst de afstandelijke blik. De film is ‘Spiral City’, en Melanie Smith (Engeland, ‘1965) maakte hem, met haar partner Rafael Ortega, vanuit een helikopter boven Mexico-Stad. Wat haar raakt, is het urbane, het industriële, in combinatie met het menselijke. In haar films brengt ze het menselijk handelen terug tot een machinatie. Zo liet ze bijvoorbeeld een groep jongeren in een stadion borden ophengen die samen vertrouwde kunstwerken vormen.

‘Ik vond het vooral interessant dat Ford zelf nooit zijn industriële stadje in het regenwoud heeft bezocht. Alles speelde zich af in zijn geest, zijn fantasie. Kolonialisme is fantaseren over de Ander, over toe-eigening. Er is altijd dat verval, een utopie die omslaat in een dystopie’

stad in de Braziliaanse jungle, in 1928 door auto-industrieel Henry Ford geconcentreerd, om zich te verzekeren van voldoende rubber, die ter plekke gewonnen werd. Het werd een totale mislukking. Bijna een half uur lang strijkt de camera met een zachte vinger langs gezichten, de staarten van luiaards en aapjes, de verroeste overblijfselen van gebouwen in het Braziliaanse regenwoud. Een rubbertapper kerft in de boombast: witte latex daalt langzaam af. Krekels gooien met hun getslirp nog een schepje bovenop de zinderende, trage hitte die van het beeld druip.

Voor ‘Fordlandia’ reisde Smith naar het binnenste van de jungle. Ze kijkt op de huid, extreem dichtbij. Zo wordt de film tactiel, fragmentarisch en bijna abstract. Alsof de tastzin geprikkeld moet worden, eerder dan het netvlies. Ze legt uit: “Dit is een reis, zoals een negentiende-eeuwse koloniaal die zou maken: er is het idee van een reis, een traject. Mensen slapen, de film is als een droom. Het ene beeld volgt op het andere, bijna toevallig. Er is geen lineaire verhaallijn. Zie het als de ervaring van de vreemdeling, de buitenstaander. Via deze film probeer ik een plaats te vinden, die bestaat uit verschillende constellaties, uit verschillende sensaties. Het is heterotopia, zoals Lacan beschrijft.” Een plaats dus, als een tussenruimte, als een locatie waar iedereen buitenstaander is, een tijdelijke passant.

REIZEND PAKKET

Smith woont en werkt sinds 1989 in Mexico. In 2011 vertegenwoordigde ze dat land tijdens de Biënnale van Venetië. Daar toonde ze, in een prachtig sleet stadspaleis onder meer de film ‘Bulto’, waarin een onmogelijk groot roze pakket door het Peruviaanse landschap reist. Mensen nemen het mee, versjouwen het of dringen het iemand op. Maar niemand pakt het uit, niemand vraagt zich af wat erin zit. In de expositie draaien vier fragmenten van deze film, elk op een eigen scherm. Zo wordt de film een videosculptuur van repeterende beelden. Smith: “‘Bulto’ gaat over de circulatie van economieën in Latijns-Amerika. Niemand weet wat

Melanie Smith, tentoonstellingszicht 2014 met detail van ‘263 Thoughts on insubstantial subjects and matter’, 1995-2014, foto Nieuwe Beelden Makers

credo heeft dat kunst leven en het leven ecologisch is. Ze werkt voor dit project samen met de lokale tuinbouwschool. De bedoeling is om na te gaan of er binnenkort echte oliven uit haar tuin kunnen worden geplukt en gekocht. De geurkunstenaar Peter De Cupere toont zijn geurmachine als een evidentie, alsof ze er altijd al stond. “De link met de plaats, het lokaal waar elk werk staat is dan ook van cruciaal belang”, vult De Jaeger aan. Koen Vanmechelen, die bekend is van zijn ‘Cosmopolitan Chicken Project’, werkt voor al zijn projecten samen met wetenschappers van over de hele wereld. Bioculturele diversiteit en identiteit zijn dan ook de onderwerpen van zijn hele oeuvre dat in het teken staat van het kweken van een soort oerkip. In de Budafabriek komt hij naast de kip ook met een lama aandragen. Maar er zijn ook de futuristische sculpturen van Nick Ervinck, die met zijn werk de grenzen aftast tussen architectuur, design en kunstenaarschap. Of de foto’s van de Amerikaanse fotograaf Lucas Foglia over mensen die besloten de stad te verlaten en op zoek te gaan naar alternatieve levenswijzen.

Hoe interessant en veelzijdig deze tentoonstelling op verschillende vlakken ook is, bij een aantal kunstenaars mag je ze zeker niet ‘louter’ vanuit een artistiek oog bekijken. Zo zijn er niet alleen de gelparels met kweekvles of de blauwe en de roze oondoms waarmee je het geslacht van het kind kan kiezen van het Nederlandse kunstcollectief Next Nature. Er is bijvoorbeeld ook de enorme piramide van glazen bokalen van de Amerikaanse kunstenaar Brandon Ballangée. Hij toont met de bokalen de voedselpiramide in de Atlantische Oceaan. Boven aan de piramide prijkt een eenzame lege bokaal die aangeeft wat er geschiedt wanneer elke laag eronder verdwijnt. Beeldend roept dit werk herinneringen op aan de ‘1001 Nachten’ van Leo Copers uit 2001. In sommige werken primeert echt de boodschap op de visuele en beeldende uitwerking.

Inge BRAECKMAN

‘Green Light District’ tot 8 februari in Budafabriek, Dam 2a, Kortrijk. Open wo-zo van 14-18 u., zo van 11-18 u. www.greenlightdistrict.be

Melanie Smith, ‘Fordlandia’, 2014, film still, HD video, duur 29’43”, foto Nieuwe Beelden Makers

het ding is, maar iedereen accepteert het, als een soort psychologisch gewicht. Zo werkt een gekolonialiseerde samenleving, die wordt je gewoonweg opgelegd.”

Speelt je nationaliteit een rol, helpt het om de blik van een buitenstaander te hebben?

Melanie Smith: “Jazeker, het werk dat ik maak is als een spiegel. Ik ben opgegroeid met het idee dat moderniteit een Europese uitvinding is. Nu besef ik dat moderniteit alleen maar plaatsvond vanwege de kolonisatie, vanwege het bestaan van de Americas.”

Is de bouw van Brasilia van architect Niemeyer, die modernistische stad middenin de jungle in Brazilië, daar een voorbeeld van?

Smith: “Er is veel gepraat over mislukt modernisme in Mexico en in Latijns-Amerika. Maar volgens mij maken al die fouten en mislukkingen integraal deel van het huidige bestaan. En zitten ze vol potentie.”

SPIEGELS

In zowel de film ‘Fordlandia’, als ‘Xilitla, Dismantled’ uit 2010, biedt het regenwoud de ideale habitat voor mannen met grootse utopische dromen. Edward James, Engelse dichter en surrealist, trok eind jaren veertig de Mexicaanse jungle in en bouwde daar een stad van fantasiegebouwtjes. Smith ging langs, en filmde voor ‘Xilitla’ mannen die spiegels rondragen, waarin de vreemde gebouwtjes zichzelf verdubbelen. De dromen van zowel Ford als James zijn alweer door de natuur geclaimd. Wat James betreft, was dat precies de bedoeling. Hij omhelsde het idee van entropie.

Smith: “Ik vond het vooral interessant dat Ford zelf nooit zijn industriële stadje in het regenwoud heeft bezocht. Alles speelde zich af in zijn geest, zijn fantasie. Kolonialisme is fantaseren over de Ander, over toe-eigening. Er is altijd dat verval, een utopie die omslaat in een dystopie. James bouwde twintig jaar in de Mexicaanse jungle aan zijn surrealistische stad. Het idee van onafgevoerde architectuur, van het werken tegen het rationele functionalistische idee van architectuur, als een ‘ruin in reverse’, dat fascineert me. Die spiegels in de film zijn heel symptomatisch voor mij als kunstenaar.”

Die spiegels, die ze symptomatisch noemt voor haar kunstenaarschap, leveren een gefragmenteerde blik op de omgeving. Ze sturen de blik, de gaze, het kijken waaruit de wens tot toe-eigening spreekt. Smith mag misschien het koloniale en het urbane fascinerend vinden, ze vindt feilloos de voorbeelden waar verval en vergankelijkheid net zo goed belangrijk zijn. Precies die entropie

die ze bij James en Ford aantrof, waardeerde ze in Robert Smithsons werk. Maar waar Smithson de natuur verkoos, kiest Smith juist de stad uit.

Het grid van de stad in Latijns-Amerika is een direct gevolg van de koloniale geschiedenis. De Spaanse kolonisator gaf zo de steden in de Nieuwe Wereld vorm. Datzelfde grid filmd je voor ‘Spiral City’. Wil je met dat werk het kolonialisme adresseren?

Smith: “Ja, dat klopt, maar het is ook een verwijzing naar ‘Spiral Jetty’, een ingreep in het landschap, die uiteindelijk ook weer door de elementen zou worden overgenomen. ‘Spiral City’ gaat om een gevoel van massaliteit en van vervreemding. Ik speel met zowel micro- als macroskosmos. Iemand zei ooit eens: er zijn niet veel mensen in je werk, maar ergens is wel sprake van een gevoel van hun aanwezigheid. Er is die sensatie dat de stad ‘crystalline’ wordt. Het entropische gevoel voor geologische structuren van Robert Smithson leg ik in ‘Spiral City’ min of meer over levende zaken, over mensen, over architectuur.”

Onderstreept dat het gevoel van een stad als ademend organisme?

Smith: “Nee, het gaat om de eindeloosheid. Megacities kennen we vooral in Amerika, in Rusland, in China, niet in Europa. Voor de opnames koos ik voor een gebied in de stad zonder monumenten, zodat je je waant in een eindeloze voorstad. Het gaat mij om het aantrekken en afstoten tussen industrialisatie en natuur.”

Smith wil haar publiek niet al te veel sturen, het moet zelf maar op zoek naar de betekenis van haar werk. Ze daagt ze uit, met haar grote vitrines vol vreemde artefacten die naar het plafond reiken. Er zijn oude ansichtkaarten, van lang geleden gesloten Fordfabrieken. Maar ook maakt ze zelf afgietsels, van haar vingers. Er liggen hersenen van groen plastic, een enorme plastic steekmug. Precies zo eentje komt in close-up in de film ‘Fordlandia’ langs. En er staan plastic vingers, met sierlijk lange gelakte nagels, zoals ze die filmde aan de handen van landerige meisjes op reis in Brazilië.

Smith: “In deze vitrines zie je wat ik heb gemaakt en verzameld. Ik noem het de nieuwe archeologie van de plastic wereld. Het is een Wunderkammer, waarin ik zowel vooruitblik als terugkijkt. Zo werkt mijn brein, als ik aan een project bezig ben.”

Machteld LELI

Melanie Smith tot 11 januari in Museum Boijmans van Beuningen, Museumpark 18-20, Rotterdam, NL. Open di-zo van 11-17 u. www.boijmans.nl

Installatiezicht van ‘Prelude to the collapse of the North Atlantic’ van Brandon Ballangée

[tentoonstelling
geselecteerde
werken]

CC DE VERVERIJ

Wolkestraat 37, 9600 Ronse
www.wonse.be

[jury]

Pia Bos
Mark Manders
Mathieu Ronse
Piero Roccio
Rinus Van de Velde
Katrien Vermeiren

gratis
open   vr 16-20u
             za + zo 14-18u

13.12 2014
→ **18.01 2015**

RONSE
stad met uitzicht

46# grote prijs voor actuele tekenkunst van de Stad Ronse

**RONSE
DRAWING
PRIZE**

GALERIE JAN DHAESE

Ajuinlei 15B
9000 Gent
Belgium
Tel. +32 (0)477 43 77 94

jan.dhaese@telenet.be
www.jandhaese.be

open:
Thursday till Saturday
2pm - 6pm
Sunday 11am - 2pm

JENNIFER DE PLU

Poverty_And Her Flesh

November 23th - December 28th
Opening Sunday November 23th 4pm - 7pm

DE GARAGE | ONDER DEN TOREN 12A, MECHELEN | T 015 29 40 00 | DO-ZO: 13U-18U | WWW.CULTUURCENTRUMMECHELEN.BE

**de
Garage**

Persiana

CARLA AROCHA & STÉPHANE SCHRAENEN

25.10 — 21.12 2014

Cultuurcentrum
Tentoonstellingszalen

Threshold

JOSEF ALBERS
CARLA AROCHA & STÉPHANE SCHRAENEN
PAVEL BÜCHLER
ALAIN FRANCO
DENIS TYFUS & PETER FENGLER
PIETER VERMEERSCH

15.11 — 21.12.2014

De Garage

**DER WUNSCH,
TEIL EINES BILDES
ZU SEIN**

KRISTIEEN DAEM

15.11 — 21.12.2014

De Garage

cm cultuurcentrum mechelen   MECHELEN

Mona Vatamanu en Florin Tudor bij Argos

HOLLE HANDELINGEN, ZOET VERZET

De Roemeense kunstenaars Mona Vatamanu (°1968) en Florin Tudor (°1974) werken samen sinds 2000. Bij Argos tonen ze werk van de laatste tien jaar. In de zaaltekst heet dat werk poëtisch en geëngageerd. Het zou vragen oproepen over “hedendaagse kwesties als het neoliberalisme, de politiek van de representatieve democratie en de geschiedenis van de twintigste eeuw”. Hoe ik ook mijn best doe: ik raak niet voorbij het poëtische, ik raak nooit bij het engagement.

Pieter VAN BOGAERT

De tentoonstelling opent met een lezing van Marx’ ‘Kapitaal’. In een video van 48 minuten bladert een hand rustig, op leessnelheid, door de pagina’s van het boek. De kijker leest mee. Of niet. Het is een gratuit gebaar, ook al komt het van twee Roemeense kunstenaars. Ook al groeiden die Roemenen op in een maatschappij waarin ze het boek fysiek leerden afwijzen. En ook al brengen ze het laatste decennium door in West-Europese kunstencentra die hen het boek doen herwaarderen.

Wat zoek raakt, is de inhoud. Ja, Marx is aan een update toe. Dat is al decennia het geval. Ja, er is ongelijkheid in de wereld. Ze wordt altijd maar groter. Maar ook met het taartdiagram over die ongelijkheid op ‘Pamantul’ (2010-2012), of het vaandel aan de uitgang van de black box waarin ‘Le Capital’ (2011) draait, raken deze kunstenaars niet voorbij de poëtische dimensie. De inhoud verliest van de vorm. De lege vellen die in de video ‘Manifestul’ (2005) neerduwelen van een balkon in een modernistische wooncomplex in Wenen? Het verwijst naar het gebaar van illegale communisten die voor de revolutie pamfletten de stad ingooiden. Maar de

vellen in deze video zijn zo leeg als deze tentoonstelling. Waar is de inhoud heen? Waar zit het engagement in deze vorm? Dezelfde gelatenheid straalt af van de videoperformance ‘Il mondo novo’ (2004). Dezelfde poëzie brengt ‘Rite of Spring’ (2010). Met alle moeite van de wereld slaag ik er niet in de link te leggen tussen het brandend populierenstuifmeel in de laatste video en het vuur (of: ‘vuur?’) van de Arabische lente waar de zaaltekst op alludeert.

KUNST EN POLITIEK?

De dag voor ik deze tentoonstelling bezoek, loop ik naast honderdttwintigduizend verontruste medeburgers door de straten van Brussel. Ik sluit me aan bij een delegatie van ‘Hart boven Hard’, omdat ik weet dat zij in tegenstelling tot de vakbonden het niet hebben over koopkracht, maar wel over ideologische keuzes als: investeren in de toekomst via kunst, cultuur, onderwijs. Als: een samenleving opbouwen rond waarden als solidariteit. Als: aandacht voor de omgeving – het milieu – waarin we leven en niet enkel voor de economie die haar uitput. Daar moet je zijn voor

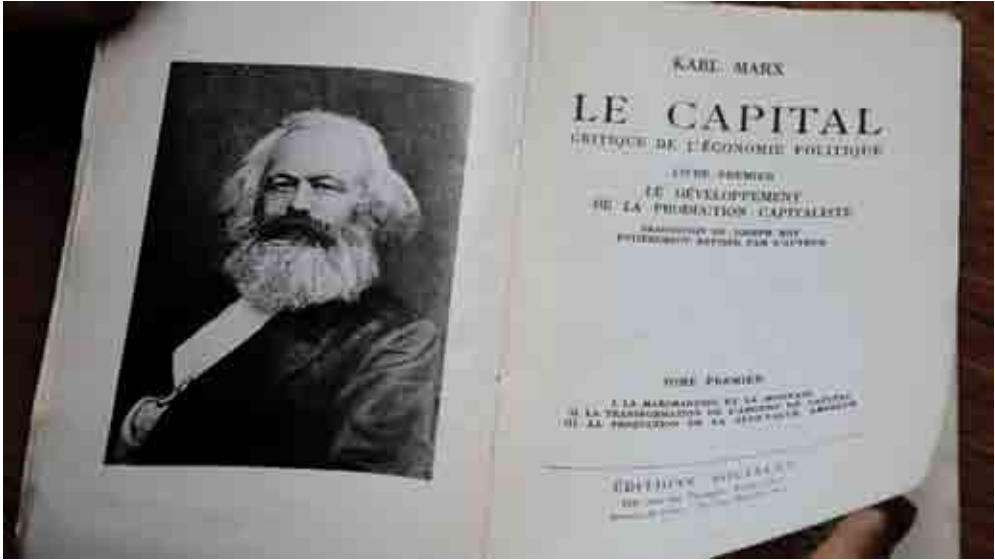
‘Curating the Campus’ van deSingel Antwerpen is rond

ZWEMBAD ZONDER WATER, STAD ONDER WATER

Met de inhuldiging van het werk ‘Ballard Garden’ komt er een einde aan het project ‘Curating the Campus’ van deSingel in Antwerpen. Twaalf kunstwerken prijken nu in en om de Singelgebouwen. En ‘Ballard Garden’ van Dominique Gonzalez-Foerster is een sterk orgelpunt: het speelt in op de klimaat- en zoveel andere crisissen.

Marc RUYTERS

Tien jaar terug wilde deSingel-directeur Jerry Aerts een reclamebanner op zijn gebouw aan de kant van de razend drukke (en dus visueel ideale) Antwerpse Ring om de activiteiten in zijn kunsthuis aan te kondigen en te promoten. Curator Moritz Küng suggereerde om de Amerikaanse kunstenaar Matt Mullican erbij te betrekken, bekend om zijn werk met pictogrammen en symbolen. Het resultaat waren (en zijn nog altijd) de twee gigantische zwart-wit-rode en zwart-wit-blauwe pictogrammen die de gevel aan de Ringkant sieren: the highway is the audience. Het was de start van het ‘Curating the Campus’-programma: van 2004 tot 2014 zou Moritz Küng elk jaar een kunstenaar uitnodigen om een al dan niet blijvende ingreep op het gebouw te creëren. Met Mullican er bij zijn dat er dus twaalf geworpen. Tien creaties zijn nog te zien, twee niet: de Japanse feministische performance-artieste Itzhar Okariz urineerde op 19 april 2007 in het publiek op de trappen van de Singel-ingang, een act met verwijzingen naar het feit dat mannen wel en vrouwen niet wild mogen plassen, naar ‘Nu descendant un escalier’ van Duchamp en nog andere dingen. En een werk van Richard Venlet uit 2003 sneuvelde bij de uitbreiding van de ‘oude’ Singelgebouwen (van architect Léon Stynen) naar de nieuwe (van architect Stéphane Beel). Maar de andere werken zijn er nog: ‘De man die de wolken meet’ van Jan Fabre op het dak, een tekstwerk van Rémy Zaugg, de graffiti ‘Radiant’, ‘Dazzling’, ‘Sparkling’ ... van Pierre Bismuth, een werk in terrastegels van Joëlle Tuerlinckx, een muurschildering van Walter Swennen, de universele viag van Christophe Terlinden, een neonwerk van Cerith Wyn Evans. En dan dus het nieuwe ‘Ballard Garden’ van Dominique Gonzalez-Foerster (Straatsburg,

Mona Vatamanu & Florin Tudor, ‘Le Capital’, 2011. Copyright and Courtesy the Artists

relevante vragen rond “hedendaagse kwesties als het neoliberalisme, de politiek van de representatieve democratie en de geschiedenis van de twintigste eeuw”.

Wat zoek raakt, is de inhoud. Ja, Marx is aan een update toe. Dat is al decennia het geval. Ja, er is ongelijkheid in de wereld. Ze wordt altijd maar groter

Het wordt moeilijk om een dag later, in een tentoonstelling enkele honderd meter verderop, na te denken over de poëzie in dit werk. Over de vele stille films in deze tentoonstelling die, zoals de lege bladen in ‘Manifestul’, in schril contrast

staan met het geluid in de straten de dag voordien. Ik zou iets kunnen vertellen over de vele rituelen, de herhalingen, de primitieve handelingen: even primitief als in de stille film, even repetitief als de vele korte video’s die in zich steeds herhalende lussen worden getoond. Dat primitieve in de herhaling wordt zeer duidelijk in de nieuwste werken. In de ‘Freedom Towers’ (2014), gemaakt van houten takken als een brandstapel (het vuur van ‘Rite of Spring’? dat van de Arabische lente?) rond een balk. Ze zien eruit als totempalen, maar ze verwijzen wel degelijk naar de symbolen van het vastgoedkapitalisme in de rijkste wereldsteden. En de kaart van ‘Le monde et les choses’ (2014) is ruw aan elkaar genaaid. Even ruw en inhoudsloos als de elementen die ze representeert.

Mona Vatamanu & Florin Tudor, ‘I Do Not Know the Real Story Which Happens There’ tot 21 december in Argos, Werfstraat 13, Brussel. Open wo-so van 11-18 u. www.argosarts.org

**B R U
G G E**

**MUSEA
BRUGGE**

Ellen Harvey
the unloved

GROENINGEMUSEUM BRUGGE (BE)

02.10.2014
01.02.2015

**TRIENNALE
BRUGGE 2015**
*****
**CRACKING THE
CITY GENE**

Contemporary art
and architecture
in the historical
city of Bruges

WWW.TRIENNALEBRUGGE.BE

Dominique Gonzalez-Foerster, ‘Ballard Garden’, foto Jean-Pierre Stoop

Ronny Delrue in CIAP Hasselt

OVER WANDELEN, VERDWALEN, VERDWIJNEN EN VERSCHIJNEN

Onlangs verliet CIAP de minder centraal gelegen gelatinefabriekssite om de deuren op een nieuwe locatie te openen: het voormalige provincieraadgebouw in de Hasseltse binnenstad, waar tot voor kort de Rechtbank van Eerste Aanleg was ondergebracht. Op vraag van Ronny Delrue (°1957, Heestert), die het nieuwe CIAP als eerste artistiek mocht inpalmen met een solopresentatie, werden de ingrepen om het gebouw tentoonstellingsklaar te maken voorlopig tot een minimum beperkt. Zijn schilderkunstige totaalingreep gaat dan ook expliciet in dialoog met het gebouw en zijn geschiedenis en voegt een betekenisvolle actuele tijdslaag toe.

Annelies VANTYGHEM

Ronny Delrue, spiegel en v.l.n.r. Karel (2013) fotoprint, Neige en bleu, IV, 1 (2013) olieverf op doek ©Kristof Vranken

Het statige Hasseltse provincieraadgebouw is een toonbeeld van 19de-eeuws eclecticisme en duidelijk ontworpen om te imponeren. De pracht en praal waarmee de binnenruimtes zijn opgeleusterd, maken ze allesbehalve neutraal. Niet evident om er actuele kunst te tonen. Maar met een goed oog en gevoel voor de genius loci weet Ronny Delrue van deze moeilijkheid een deugd te maken. Verrassend genoeg niet met werken in makkelijk combineerbare zwarten, witten en grijsen, zoals we van hem zouden verwachten, maar met nieuwe, grote, kleurrijke schilderijen. Tot voor kort creëerde de kunstenaar vooral somberkleurige, stugge, hermetische doeken die intrigeren omwille van hun introvert karakter. Zo zijn er in CIAP enkele te zien: een donker beeld waaruit, als je tijd neemt om erin te verdwalen, twee figuren uit de weerbarstige verf opdoemen en details uit een nachtelijk landschap oplichten; en een blow up van een hoofd dat je doorheen een grijs gordijn van verstreken en -lagen aankijkt. In deze werken liggen de kiemen van thema's die binnen deze tentoonstelling worden verdiept: het spanningsveld tussen verdwijnen en verschijnen

en het hoofd als een labyrint van gedachtegangen en denkkamers. Centrale figuur binnen de tentoonstelling is Karel, een patiënt die de kunstenaar tijdens zijn deelname aan de door Jan Hoet gecureerde tentoonstelling 'Y.E.L.L.O.W. Actuele Kunst en Psychiatrie' (2001) leerde kennen. Delrue raakte geïntregeerd door en bevriend met de imposante en vindingrijke man achter de ziekte en bewaarde foto's van hem in zijn atelier. Af en toe sprongen ze hem opnieuw in het oog tot ze dit jaar inspireerden tot een nieuwe schilderijenreeks: kleurrijke variaties van Karel ten voeten uit die met de armen ruggelings gekruist tegen een muur aanleunt en strak de ruimte inkijkt. Een vergrote versie van de foto prijkt als staatsieportret, als kroonstuk op de marmeren schouw in de eindruimte van deze tentoonstelling en vormt de interpretatiesleutel tot Delrues recentste schilderijen. De geschilderde figuren verbeelden Karel in veel facetten: de Karel die de kunstenaar ontmoette als dromer, intellectueel, vrije denker en gevangene binnen zijn kwetsbaarheid, maar ook de tijdloze Karel als archetype van de mens, Karels uit de geschie-

denis (Keizer K., K. de Goede, de Grote, Martel ...), de Karel in Delrue als kunstenaar en mens, en de Karel binnen onszelf.

Karel moet op Delrue zo'n kleurrijke en veelzijdige indruk hebben gemaakt, dat het verkennen van een uitgebreider en feller kleurenpalet onvermijdelijk werd. Opvallend bij deze recente stijlrevolutie is het belang van de kleur wit. Wit van het doek dat nog doorschemert, wit van de grondlaag waarmee het doek werd geprepareerd en genuanceerde witte verfinten als fond voor of sluier over het beeld worden projectievlakken voor onze verbeelding. 'Het bewust weglaten van verdere informatie verbreedt het parcours', schreef de kunstenaar in een notitie van 19 oktober 2014. Verder is duidelijk te zien hoe de laag op laag-techniek van vroegere schilderijen nu hand in hand gaat met een spontaan, licht en snel tekenen met verf op doek, dat ongetwijfeld is geworteld in Delrues talrijke dagboektekeningen en in zijn doctoraat over de gecontroleerde ongecontroleerdheid van tekenen. Resultaat is een verfrissende kruisbestuiving tussen de snelheid van schetsen en de traagheid van gelaagd schilderen.

Ook het spel dat de kunstenaar met de spiegels in en de deuropeningen tussen de ruimtes speelt, verrijkt de gelaagdheid van de tentoonstelling. De relatie tussen de geportretteerde, de kunstenaar en onszelf als kijker wordt erdoor geïntensifieerd. We worden spiegelbeeld van het geschilderde personage, tussen de lagen van de beelden gezogen, erin geïntegreerd en ermee geïdentificeerd. Delrue doet ons kijken naar, bekeken worden door en samenvallen met de ander, maar ook reflecteren over onszelf. Vragen doemen op. Waar ligt de grens tussen geestelijk gezond en ziek, normaal en abnormaal? Wat is normaal? Hoe verhouden geest, ziekte, vrijheid en beperking zich tot elkaar? En bestaan deze grenzen? Of vloeit alles in wisselende verhoudingen ineen via herinneringen, projecties en verlangens, interpretaties en realiteit? Op plekken waar binnen één blikveld via spiegels of doorgangen meerdere werken zichtbaar zijn, openbaren zich visuele verbanden. Zo zien we decoratief behangpapier en spatten op de bevuild geraakte foto van Karel in de schilderijen en tekeningen verschillende gedaanten aannemen: cirkels als symbool voor dromen, 'sterren zien', gekheid, visioenen en hallucinaties, afstand tot de werkelijkheid; cirkels als lichtpunten, geniale in-

zichten, raderen in het hoofd, kernen in gedachteclusters; cirkels als brilglazen maar ook bollen die verblinden en verstikken, naar adem doen happen, naar de keel grijpen of braakbal worden; cirkels die gevangen zetten, beperken en inperken.

POKKEN EN SCHIMMELS

Het vuil dat zich op de foto van Karel heeft vastgezet, zien we niet enkel terugkeren in patronen, als tekens of in de vorm van picturale 'ongelukjes' in de schilderijen, maar ook in de pokken en schimmels op de wanden van de tentoonstellingsruimtes. Bijzonder sterk aan Delrues presentatie in CIAP is dan ook de versmelting ervan met het op een bijna picturale manier aangetaste historische interieur, een harmonieuze relatie die zich spitsvondig getrapt voltrekt: van littekens in het gebouw die rijmen met het craquelé in door Delrue gerecupereerde en bewerkte rommelmarktschilderijen, over betekende of overschilderde oude zwart-wit foto's van personages die – met wat verbeelding – ooit in dit provincieraadhuus machteloos werden berecht of machtig recht hebben gesproken, over stucwerk dat visueel accordeert met schilderijenkaders en spiegelranden die kaders rond Delrues beelden worden, tot sporen op de muren van ingelijste beelden die ooit in dit interieur moeten hebben gehangen.

Betekenisvol in dit opzicht is ook het ontbreken van identificatielabels bij de werken. Ze zouden het haast naadloos vervloeien van Delrues werken met de architectuur en geschiedenis van het gebouw enkel hebben verstoord

Betekenisvol in dit opzicht is ook het ontbreken van identificatielabels bij de werken. Ze zouden het haast naadloos vervloeien van Delrues werken met de architectuur en geschiedenis van het gebouw enkel hebben verstoord. Nu lijkt het alsof sommige van Delrues werken hier altijd al waren, met het gebouw een verleden delen en op hun verhuis wachten. Nu stappen we een monumentale schilderkunstige totaalinstallatie binnen, maken we een boeiende wandeling doorheen de kamers van een schilderij en (ver)dwalen we in de geest van Karel.

'Karel. Over verdwijnen en verschijnen' tot 4 januari 2015 in CIAP, Lombardstraat 23, Hasselt. Open di-vr van 11-18 u.; za-so en feestdagen van 13-17 u. www.ciap.be
 Werk van Ronny Delrue is ook opgenomen in 'Putain de guerre' in Musée des Beaux-Arts in Charleroi, www.charleroi-museum.be; in 'De Zee' in o.a. MuzEE in Oostende, www.muzee.be; en in 'Passions Secrètes' in de Tripostal in Lille, www.lille9000.com.
 Over alle drie de tentoonstellingen kon u lezen in H ART #133.

evenaart de vele grote installaties waarmee Op de Beeck naam heeft gemaakt.

MANIÉRISME

In Amsterdam werd begin november de tentoonstelling 'Entre Golzius et Van Gogh – dessins et tableaux de la fondation P. & N. de Boer' voorgesteld die vanaf 13 december bij de Fondation Custodia in Parijs te zien is. De Stichting P. en N. De Boer, werd vijftig jaar geleden, in 1964, opgericht door kunsthandelaar Piet de Boer (1896-1974). Hij bracht in de stichting werk onder dat hij níét verhandelde, maar dat hij zelf verzamelde. Dat waren schilderijen (waarvan de beste in bruikleen gegeven zijn aan de grote Nederlandse musea), maar vooral een verzameling van vierhonderd 16de- en 17de-eeuwse tekeningen. Plus enkele werken van Vincent Van Gogh. De Stichting P. & N. de Boer is gevestigd in een prachtig pand aan de Herengracht. Voor de tekeningen naar Parijs verhuisden, kon de pers ze daar gaan bekijken. Niét keurig opgehangen aan de muur, wel in passe-partouts die van een stapel werden gehaald en becomingmentarieerd door de enthousiaste samensteller van de tentoonstelling, Ger Luijten. Hij nam een beetje de rol op zich van de verzamelaar die 'zijn' collectie aan geïnteresseerde vrienden toont. Wat daarbij meteen opviel was de ongehoorde kwaliteit van de tekeningen, bijna vierhonderd jaar nadat ze gemaakt werden. Uniek aan de verzameling van Piet de Boer is bovendien dat hij, naast schitterende afgewerkte tekeningen, ook schetsjes bezat. Zo onder meer een zeldzame 'taflette', een piepklein boekje van perkament, waarop de 17de-eeuwse schilders

Germaine Kruip bij Sofie Van de Velde

‘KUNST IS ER OM TE OVERLEVEN’

De Nederlandse Germaine Kruip (°1970, Castricum, NL; woont en werkt in Brussel) heeft al een behoorlijke staat van dienst. Met één van haar eerste beeldende projecten, 'Rehearsal' raakte ze meteen binnen in Stedelijk Museum Bureau Amsterdam en Kunsthalle Fridericianum in Kassel, ze heeft galleries in Londen en Madrid, ze maakte een installatie voor de Vleeshal in Middelburg, had een grote solo in de Paviljoens in Almere en werd ook op de belangrijkste Europese kunstbeurzen Art Basel en Frieze al gepresenteerd. Nu is haar werk voor het eerst ook te zien in België, waar ze overigens – in Brussel en Antwerpen – als kind woonde. Het is een kleine overzichtstentoonstelling geworden bij Sofie Van de Velde in Antwerpen, met ook wat ruimte voor een aantal kleine nieuwe 'gestes', die het oeuvre in het nu moeten plaatsen.

Anne-Marie POELS

Germaine Kruip, foto Jean-Pierre Stoop

Germaine Kruip studeerde eerst theater en was actief in de theaterwereld, voordat ze via de Prix de Rome (ze won in 1999 de 2de prijs) aan de Rijksakademie terecht kwam en zo de wereld van de hedendaagse kunst inrolde. Dat had er ook mee te maken dat ze zich realiseerde dat het nog weinig zin had theaterstukken te maken, als de kijker die toch zelf 'herschreef'. Germaine Kruip: "Wij zien de wereld in een voortdurende fluctuatie tussen zien en interpretatie. Interpretatie die heel erg gevuld is door kennis, herinnering, traditie – dus de objectieve blik bestaat niet. Het moment dat ik schakelde tussen theater en beeldende kunst ging heel erg daarover. Ik realiseerde me toen: al het werk wordt in onze gedachten gedaan, waarom moet ik dan een theaterstuk maken? Ik kijk naar buiten en het gebeurt daar al. Toen ben ik me heel erg gaan focussen op de rol van de toeschouwer en hoe die zich verhoudt tot wat hij ziet." Aanvankelijk deed ze dat met lege ruimtes, waarin het publiek zich van zichzelf bewust werd. "In het begin was ik letterlijk in de war als iets tastbaar werd. Maar toen al, en nu met de objecten nog altijd, ging en gaat mijn werk heel erg over kijken, de perceptie, realiteit."

ABSTRACTE TAAL

De objecten die ondertussen al lang in haar werk verschenen, gaan vaak ook over niet-object zijn, aldus Kruip. Dat wordt bijvoorbeeld zichtbaar in 'Counter Composition III' en 'Counter Shadow II' die ze in 2008 voor het eerst samen in Bazel toonde. Het eerste is een kinetisch werk tegen de muur, een geometrische, spiegelende compositie die telkens opnieuw gevormd wordt en daarna uit elkaar valt. Ze creëerde het toen ze een als tiener op de Steinerschool gemaakt boek over De Stijl

notities maakten (die ze ook weer konden afvegen). Verzamelaar Piet de Boer was van opleiding bioloog en hij had een grote voorliefde voor maniëristische kunst uit de late zestiende en begin zeventiende eeuw. Allicht omwille van de afbeeldingen van schelpen en dieren die de 'Wunderkammer' van de maniëristische kunst bevolken. Eén van de fraaiste werken is de aquarel 'Gevilde kop van een kalf van Jacques de Gheyn uit 1599. Vandaag is het voor ons een horrorscène, toen was het een lekkernij die in de uitstallramen van de beenhouwer pronkte. De Gheyns kalfskop, maar ook veel andere maniëristische werken door vandaag erg modern aan. Dat verklaart meteen de link met Piet De

terugvond en daarin elementen ontdekte die met haar eigen werk nu bleken samen te vallen. "Wat ik mooi vind aan De Stijl is dat ze in een bepaalde esthetiek geloofden, maar dat die ook bedoeld was om een omgeving te veranderen." Kruip knipte een 'Counter Composition' van Doesburg uit elkaar en maakte er een maquette van die vervolgens uiteen viel – aanleiding om met de vormen te beginnen spelen. Zo kwam ze tot een kinetisch werk: "De esthetiek in het werk draait om zichzelf heen, maar door de spiegels pakt het ook de omgeving erin mee." 'Counter Shadow II' ligt in het verlengde daarvan maar is een geometrische compositie in schaduw-

‘Werk dat zo simpel is dat het bij wijze van spreken op straat ligt, maar waar je met verwondering naar kunt kijken, is voor mij het meest ideale werk’

vorm. "Bij het ene werk valt het beeld uit elkaar zodra het er is, bij het andere is het er, maar is het een schaduw. In beide beelden zit een soort verwachting, die gefragmenteerd wordt." Ook 'Counter Movement' (2013) begon als maquette en gaat over de historische, abstracte taal, vertelt Kruip. Het werk draait zowel rond zijn lengte- als rond zijn breedte-as en heeft opnieuw spiegels waardoor de vormen in elkaar weerkaatsen. "Ik heb het ook in zwart-wit gemaakt en in helemaal zwart – dan wordt het tweedimensionaal omdat er helemaal niks in reflecteert." Op de tegenoverliggende muur wordt de bolvorm 'Untitled Circle' (2013) gereflecteerd rond licht dat in een ellipsvormige spiegel eronder valt. Het werk ontstond toevallig uit een ander werk waarin een hangende piepschuimvorm een schaduw op de muur wierp, die wel wat van een bal had. De hangende vorm werkte ze later in spieglmateriaal uit: "Op een keer lag die op de grond terwijl er een lamp op stond en zag ik opeens de vorm op de muur. Werk dat zo simpel is dat het bij wijze van spreken op straat ligt, maar waar je met verwondering naar kunt kijken, is voor mij het meest ideale werk. De simpelste dingen zijn soms het engste om te maken, omdat ik dan denk 'is het wel wat, of is het niets' – daar kan ik wakker van liggen. Maar als ik echt mijn hart volg, ontstaat dit soort werken."

DE PRIEELVOGEL

In 2009 maakte Kruip de video 'Aesthetics is a way of survival', waarin ze de prieevogel (of bower) vastlegt die zijn nest bouwt in een met blaadjes, besjes en bloemen gedecoreerde ellipsvorm, om zo een vrouwtje te lokken – het gebruik van esthetiek dus om de voortplanting te verzekeren. Een soortgelijke vorm 'Gypsum Ellipse' (2009) polijstte de kunstenaress in gips, net zo lang tot een kleine oneffenheid erin zichtbaar

DROOM

De Fondation Custodia, waar de tentoonstelling in Parijs doorgaat, is gevestigd in de Rue de Lille, op de plek waar ook het door de Nederlandse regering weggesaneerde 'Institut Néerlandais' gevestigd was. De stichting is het levenswerk van

Germaine Kruip, 'Counter Composition III', 2008, 1/5, mirror, wood, stainless steel, mechanics, daylight spot, 116 x 116 x 60 cm; in één van de spiegels is ook 'Counter Shadow II' te zien, foto Jean-Pierre Stoop

werd, als "één van die dingen die er gewoon zijn". Kruip vertelt dat de film gaat over hoe kunst zich in de natuur bevindt. "We kijken naar een vogel die zich draagt als een kunstenaar – en dat is geen fictie maar realiteit. Hoe kan kunst overbodig zijn of buiten de maatschappij staan, terwijl die zich zelfs manifesteert in de natuur? Kunst is een stuk van onze natuur en dus van onszelf. De tentoonstelling rond die film was heel esthetisch maar ging voor mij over de boodschap 'kunst is er om te overleven.'" Die kunst in de natuur visualiseert Kruip bijvoorbeeld ook in het langgerekte 'Simultaneous Contrast II' (2013), een werk waarin het patroon van twee stukken hout met zwarte inkt zwaar aangezet is en een prachtige geometrie laat zien.

HET RITUEEL

Hoog aan één van de muren hangt 'Simultaneous Square Kannadi' (2012), twee rituele spiegels die Kruip in India liet maken. "De mensen die de spiegels maken, werken nog altijd volgens een uit de 14de eeuw stammend familiegeheim en geloven dat 'the divine' in het proces gegrepen wordt. Normaal maken ze alleen ronde en druppelvormige spiegels, maar ik vroeg ze een vierkant te maken en bracht zo het modernisme binnen in hun traditie." Waar Kruip in andere werken een bewust duidelijk eigen handschrift vermijdt en met name de ideeën erachter laat spreken, eerder

dan de objecten zelf, gaat het in 'Simultaneous Square Kannadi' juist wel over de manier waarop ze gemaakt zijn: "Het handschrift van die familie zit er in, via een traditie vanuit de 14de eeuw." In de zorgvuldige productie van de spiegel duikt, net als in Kruips in het verleden meermaals door soefidansers uitgevoerde performance 'A possibility of an abstraction', de notie van het ritueel op, waar ze kunst graag aan ikt. "In een ritueel zijn twee polen aanwezig: een statische, want het gaat altijd om dezelfde handeling; en een veranderlijke, want doorheen de herhaalde uitvoering vindt een verschuiving plaats, zonder dat je juist weet waar. Voor mij gaat kunst daarover. In een tijd dat alles geteld wordt – je hoort tegenwoordig een 'klik' als je in een museum komt omdat ze je tellen – vind ik openheid in de werken, dat je het niet altijd helemaal kunt grijpen, een belangrijk gebaar. De kern van een kunstwerk is voor mij de verandering die plaatsvindt maar die efemerer is. Je kunt niet vastgrijpen waar er iets verandert, dat is niet belangrijk, maar iets verandert, dat weet je."

Germaine Kruip 'To the Magician's mind' tot 11 januari in G202, Lange Leonstraat 202, Antwerpen. Open za van 14-18 u. en op afspraak via +32 (0)486 741966, www.sofievandevelde.be
 Op 12 december vindt in de galerie vanaf 19 u. een gesprek plaats tussen Germaine Kruip en Michel François – één van haar mentors aan de Rijksakademie Amsterdam.
 Op 7 januari 2015 organiseert Cinema Zuid dan weer een kunstenaarsgesprek met Germaine Kruip, gevolgd door haar persoonlijke filmkeuze.

'The Unloved' in het Groeningemuseum

ELLEN HARVEY HOUDT BRUGGE EEN SPIEGEL VOOR

Een bezoek aan het Brugse Groeningemuseum doet dezer dagen bizar aan. Wegens werkzaamheden is een deel van het museum niet toegankelijk, zodat meer nog dan anders bezoekers zich verdringen omheen de werken van Vlaamse Primitieven. Ik wurm me doorheen groepjes jongeren die in schoolverband op bezoek zijn. Ze lijken uitgelaten. Vooral in de 'storage' (grote kamers waar kunst wordt geborgen die nooit wordt getoond) kan de pret niet op. Dit deel van het museum is vandaag dan ook het buitenbeentje. Spiegelglas, dat ongewild vervormt, lokt het jonge volkje. Een spiegelpaleis? Ellen Harvey zette deze hele stockageruimte naar haar hand.

Johan DEBRUYNE

Opvallend is het monumentale schilderij dat aan Google Earth View appelleert. Aan de andere kant vertoont een gigantische spiegelwand lapidaire openingen. In deze 'uitsparingen' krijgt de bezoeker eenmalig een inkijk op 'matig geliefde'

Dit soort expo's krijgt in Brugge te weinig kansen. De Vlaamse Primitieven en de stad nodigen nochtans uit om wat er al is te confronteren met werk en visies van vandaag.

schilderijen uit de storage. Ze hangen er tegen uitschuifbare rasters, gekooïd in ruitjesijzer. 'The Unloved' heet de tentoonstelling. Ik stap meteen op dat gedeelte van het museum af. Ik gun de expressionisten en een enkele Raveel amper een blik en rep me naar de langwerpige ruimte, op zoek naar mijn favoriete underdog.

Goed idee van Harvey! De kunstenaars studeerde in Cambridge, Berlijn en New York en heeft enige ruchtbare tentoonstellingen op haar actief. Toen het museum haar vroeg om iets te doen in relatie tot het Groeninge-patrimonium, zoomde ze in naar New Yorks atelier met Google Earth View in op de aloude West-Vlaamse stede. Ook Harvey kende alleen het Brugge van de 15de eeuw: het pittoreske stadje waar Amerikaanse toeristen de inwoners vragen hoe veel treden het Belfort telt. Of hoe laat de stadspoorten sluiten. Harvey grasduinde verder en keerde een tiental eeuwen in de tijd terug, de 'Primitieven' ver voorbij. Ze ontdekt dat de stad haar rijkdom aan haar toegang tot de zee te danken heeft. Pas drie eeuwen later zouden Bourgondische vorsten deze gouden periode nog meer kleuren en vermaarde kunstschilders naar de stad lokken. Het blijft wonderlijk wat die creëerden: eer ik huiswaarts keer zal ik voor de zoveelste keer voor een paneel van Eyck blijven staan. Nog maar eens staar ik naar de kale kop van de kanunnik en voorts zijn er de kledij en de draperieën: je voelt ze bijna. Het blijft intrigeren.

Later verzandt de toegang tot de zee en horen de tijden van overvloed tot het verleden. Brugge wordt de stille, mysterieuze stad van Rodenbach,

In de spiegelwand (21 x 5 m), recht tegenover het door Ellen Harvey geschilderde Google Earth View-Brugge, liet de New Yorkse 54 lapidaire openingen snijden: plaatsen voor schilderijen die nimmer het daglicht zien. O.a. dat van Achille Van Sassenbrouck, 'The Potterierei in Bruges in winter', ca. 1920-25, olieverf op doek, 80 x 90 cm. Op de foto zie je een deel van de metalen glijder, die het museumspersoneel helpt mochten ze, zoals nu, toch eens werk uit deze stapelruimte willen halen, foto J.D.

de stad van de melancholie, het mysterie van de stilte en de tergend langzame vergankelijkheid: 'Bruges la Morte', Vandaag wordt alleen dat (intussen overmatig 'opgepoetste') Brugge getoond. Harvey spijskt dit beeld bij. Ze schildert (21 x 5 meter) het plan van het Brugge en de 'weg' naar zee, doorheen de polders. De waterpartijen zijn van spiegelmis.

Aan de overkant, in de qua grootte variërende uitsparingen, besnuffel ik 'the unloved', de verstoten werken. Alle hebben ze te maken met werk en visies van vandaag. Zoals Ellen Harvey bewijst. Meer nog dan een triënnale heeft Brugge museale ruimte nodig.

verstoten parel: expressionistisch, eigenzinnig, hoekig, felgekleurd. Geen De Saedeleer, Wolvens, De Smet of Tytgat, maar een Bruggeling over wie ik als kleine jongen vaak hoorde praten: Achille Van Sassenbrouck (Brugge, 1886 - Gent, 1979). Hoe deze zonderling, van wie tal van musea werken blijken te hebben, in 1920 de schaatsters op de Potterierei schildert. Weergalos!

Dit soort expo's krijgt in Brugge te weinig kansen. De Vlaamse Primitieven en de stad nodigen nochtans uit om wat er al is te confronteren met werk en visies van vandaag. Zoals Ellen Harvey bewijst. Meer nog dan een triënnale heeft Brugge museale ruimte nodig.

Ellen Harvey 'De Onbeminden/The Unloved' tot 1 februari 2015 in Groeningemuseum, Dijver 12, Brugge. Open di-zo van 9u30-17 u. www.museabrugge.be

Carla Scott Fullerton, 'Fold With Me', ets op koperplaat en staalplaat, 2014. Foto: Kristof Vrancken

de muur met daarop een geëtsde koperplaat. Het tegelpatroon resonanceert met het raster op papier net als de geplooide strook uit koper met de vorm

van het raster. Ze werken op elkaar in door terugkerende vormen en zorgen voor een boeiende uitwisseling tussen een vlakke en ruimtelijke

Erik Thys en Iza Tarasewicz in Objectif Exhibitions

VAN KAASFABRIEK TOT GARAGE

Na drie jaar houdt Chris Fitzpatrick het als directeur van Objectif Exhibitions voor bekeken. **Begin volgend jaar neemt hij de leiding van Kunstverein München op zich. Met de huidige presentaties van Erik Thys en Iza Tarasewicz zorgt hij voor een boeiende afsluiter. De werken spreken voor zich, prikkelen de zintuigen en spelen in op voormalige functies van het Antwerpse kunstplatform. Vooral de levendige installatie van Tarasewicz in de kelderverdieping verrast. Het is een aanpak die we in deze ruimte niet gewoon zijn.**

Indra DEVRIENDT

Iza Tarasewicz, 'The Means, the Milieu', 2014, installatiezicht

We kennen Erik Thys ("1961) als personage met sinistere blik die opduikt in het videowerk van zijn broer Harald & Jos de Gruyter en als componist van muziek voor hun werk. Net als zijn broer is hij een fervente autoliefhebber en houdt hij van tekenen. Erik Thys is artistiek aangelegd, maar werkt in de eerste plaats als psychiater, gespecialiseerd in psychose. Beide werelden vinden elkaar in 'Golem Garage'. Op het gelijkvloers van Objectif refereert Thys aan een showroom voor auto's waar de poort en de grote etalage aan herinneren. Sculpturen suggereren een auto. Een volume is voorzien van een vormloze hoes. Een andere auto bestaat uit in elkaar passende driehoeken bedekt met zwarte stof. De buitenkant contrasteert met het gezellige sfeerlicht en de geblokte gordijnen in de cabine. Op een groot zwart gordijn heeft Thys een bonte verzameling tekeningen van auto's gespeeld.

Sommige bestaan uit enkele stift- of potloodlijnen, andere zijn haarfijn uitgewerkt. De meest uiteenlopende modellen komen aan bod. Vaak zijn het eerder ruimtetuigen, machines of auto's met menselijke trekken. Terwijl hij als psychiater een consultatie heeft met een patiënt tekent hij een auto op een enveloppe of een al dan niet gebruikt stuk papier dat hij voorhanden heeft. Elke auto behelst een menselijke persoonlijkheid. Dat verklaart meteen de zonderlinge aard en de diverse gemoedstanden van de tekeningen. "Een auto is één van de meest antropomorfe of biomorfe objecten", stelt Thys. "Het uiterlijk en de kracht doen erg denken aan mensen of dieren." Het is dan ook een geschikt object om pijn, obsessies en angsten van patiënten te belichamen. In de ruimte klinken verschillende tonen. Deze geluidsinstallatie maakte hij voor Jos De Gruyter & Harald Thys, maar het zorgt ook hier voor een pas-

sende sfeer. De hoge noten zijn zo doordringend en schel dat ze inwendige wonden symboliseren.

IN SITU

Toen de Poolse kunstenaars Iza Tarasewicz ("1981) de eerste keer in de kelder van Objectif kwam, voelde ze dat die geladen was met energie alsof er eerder iets gebeurdde. Ze onderzocht de geschiedenis van de plek en wekt de ruimte terug tot leven.

Ooit woonde Willem Elsschot op de tweede verdieping boven Objectif. Het gerucht doet de ronde dat de benedenruimte toen dienst deed als kaasfabriek, wat hem mogelijk inspireerde voor zijn befaamde boek 'Kaas'. Dat bracht Tarasewicz op het idee om met schimmels te werken. Ze ging te raden bij een mycologist. "Ik hou van ondergrondse activiteiten die niet zichtbaar zijn of wat afwijkt van de norm." Dat bracht haar ook bij een diamantlijper die geen briljanten maar nieuwe vormen snijdt.

Haar installatie verwijst naar de inwendige structuur van schimmels en bacteriën waar je doorheen loopt. Het is een vreemde, intense gewaarwording en werpt een andere kijk op de ruimte. Aan het plafond hangen zeshoekige structuren uit verroest staal of beton waarop ze materiaal groepeerd. Elders hangt ze staven, zo geplooid dat ze in elkaar haken. Tussen deze strakke, industriële vormgeving en de leidingen die op het plafond lopen, weeft ze organische vormen. Het gaat om touw dat ze zelf vervaardigt uit hennep en draad, met okerpigment gekleurd of geïmpregneerd met rubber. Op een verwarmingselement geurt een collectie medicinale paddenstoelen.

Tarasewicz krijgt hulp van een Poolse poppenspeler: bij de finissage op 20 december zal een grote zeskoppige paddenstoel de ruimte reanimeren.

Thys Erik met 'Golem Garage' en Tarasewicz Iza met 'The Means, the Milieu' tot 20 december in Objectif Exhibitions, Kleine Markt 7-9, Antwerpen. Open wo-za van 14-18 u. www.objectif-exhibitions.org

'A Poem A Day' in Mu.ZEE

ELKE DAG EEN DONKER GEDICHT

Het doet wat vreemd aan. In het Oostendse Mu.ZEE, op verdieping 1B (dit was ooit een warenhuis, beste lezer), hangen 'platen' aan de muren. Wat lager is het behoorlijk druk voor het eresalut aan Jan Hoet en de zee, een eerder matige tentoonstelling. Op 1B is het rustig. In strakke rijen hangen ze, de platen. Het gaat om offset drukplaten van een in deze context verrassend drukwerk: een kalender. Een heel bijzondere: een rechthoekje van 16 bij 9 en 5 cm dik, waarin maar liefst 365 vrienden van drie initiatiefnemers zich creatief mochten uitleven. Het als een pralinedoos ingepakte kleinood ligt in een vitrinekast, die als een soort schrijn dienst doet. 'A Poem A Day'.

Voor het begin van het creatieproces moeten we behoorlijk ver in de tijd terug: 1997. Bibliofiel en kunstenaar Nico Dockx ("Ekeren, 1974), in bepaalde kunstmiddens bekend om zijn weinig triviale projecten, had zich in de bookshop van het Museum van Boston een rist boeken aangeschaft. Hij stond op dat moment ook op het punt om (even) naar België terug te reizen. Naast het museum stond een container. Daar plukte hij een lege doos uit. Een doodgewone doos, veroordeeld tot vuilnis, die vier woorden bevatte: twee A's, Poem en Day: 'A Poem A Day'. Ze zouden hem niet meer loslaten. Samen maakten ze hun verschijsning al op een poster voor 'Utopia Station' (50ste Biënnale van Venetië in 2003).

Ze doen Dockx, chemicus van opleiding en vooral gefocust op projecten met andere kunstenaars, in het ongemeen boeiend onderzoek naar de relatie tussen perceptie en herinnering, nog vaker talmen bij fenomenen als 'tijd' en 'ruimte'. Met de vanuit Miami werkende jonge Berlinjse curator Clara Meister heeft hij het in 2012 over ... utopia's. Venetië komt uiteraard ook ter sprake en samen besluiten ze te maken van een bijzondere kalender.

In die optiek spreken ze vrienden aan. In hoofdzaak kunstenaars. Uiteindelijk verzamelen ze 365 gedichten, slagzinnen, korte en wat langere overpeinzingen, beeldend werk, noem maar op. En om al die materie in een kalender te krijgen doen ze een beroep op Antwerpenaar Bruno Devos, die al vaker met Nico Dockx samenwerkte. Devos, die de afdeling Stockmans Kalender van Drukkerij De Bie (Duffel) onder zijn leiding heeft, zal er, in samenspraak met de bedenkers, een absoluut kleinood van maken.

RATRACE

Ik heb er in gegrasduind. Maar tegen een te hoog tempo, zodat het werkwoord hier eigenlijk niet op zijn plaats is. Ik vond er verbale en beeldende uitingen van (heel) bekende kunstenaars en dichters, maar ook van mensen die ik helemaal niet ken. Het maakte de initiatiefnemers ook niet uit. Allen staan ze even stil bij de zogenaamde ratrace. Een deel van de publicatie (gelimiteerd tot 394 exemplaren) bestaat uit kalkpapier. Ik had de neiging er een zwart blad onder te leggen, dat leest makkelijker, maar het lijkt de bedoeling de dingen samen te laten smelten in plaats van op te delen. Laat die letters, die gedichten, de weetjes en citaten, laat al die talen, al die lettervormen en creaties maar door elkaar spelen. Het enig minpuntje, maar het kan aan mijn ogen liggen, is dat het kleinood het eerste gedeelte van zijn epitheton alle eer aan doet: het laat zich bij momenten dus wat moeilijk lezen. Maar wie weet is ook dit de bedoeling. Dat je moeite moet doen. Je leest en ziet gewone en bijzondere dingen. En ook gewoon kan mooi en leerrijk zijn. Hoe snel ik er ook doorheen ben gegaan, 'Verloren' van Philippe Vandenberg beklift en iemand koos een gedicht van de allerdonkerste dichter die we hebben: Leonard Nolens. In Mu.ZEE keek ik onlangs naar een werk van zijn beeldende equivalent: Thierry De Cordier. Mooi donker. Net zoals de kalender.

Johan DEBRUYNE

'A Poem A Day' loopt, op uitnodiging van conservator Philip Van den Boschse, nog tot 1 februari 2015 in Mu.ZEE, Romenstraat, Oostende. Open di-zo van 10-18 u. www.muze.be

EXPO KORT

The Divided Body

In de LUCA School of Arts-tentoonstelling 'The Divided Body' die midden november opende en nog tot 7 december te zien is in Leuven ontsluiten drieëndertig kunstenaars nieuwe invalshoeken over het lichaam. De tentoonstelling kadert binnen het stadsbrede Vesaliusproject dat daarnaast ook een symposium omvat en wordt door de organisatie zowat de meest eigenzinnige exponent genoemd van wat het Vesaliusjaar ons brengt. Zoals de scalpel van Vesalius de huid van het lichaam scheidde, zo toont deze tentoonstelling hoe verschillende kunstenaars dat snijvlak tussen oppervlakte en lichaam levend houden. De expositie verhaalt over het lichaam, verschuift betekenissen en snijdt diep tot aan de grens waar leven en dood elkaar raken. Deze thematiek leidt tot verrassende invalshoeken, zoals de aanwezigheid van de 'fallus' in de tentoonstelling bewijst: het kunstwerk verwijst indirect naar het oeroude, christelijke debat over de voorhuid van Christus. De vraag of de voorhuid van Christus, die als jood besneden was, mee is verzezen, was een van de eerste debatten in de christelijke wereld.

In de tentoonstelling werpen zowel grote namen als jonge kunstenaars hun licht op het thema van het menselijk lichaam. Deelnemende kunstenaars zijn Ruben Bellinkx, Peter Buggenhout, Wim Catrysse, Lydia Debeer, Marc De Blieck, Berlinde De Bruyckere, Jos de Gruyter & Harald Thys, Lucas Devriendt, Paul Elliman, Adrijana Gvozdenović, René Heyvaert, Hannah Joris, Ekaterina Kaplunova, Georgia Kokot, Stanislas Lahaut, Kristof Lemmens, Julie Lesenne, Wendy Morris, Renato Nicolodi, Juan Pablo Plazas, Reniere & Depla, Jelle Schouppe, Irja Syvertsen, Frank Theys, Ana Torfs, Veerle Tytgat, Bart Van de Put, Jeroen Vandensande, Len Verbeke, Johan Verschaeve, Arjen Verswijvel & Timo Bonneure, Lena Voet en Vadim Vosters.

'The Divided Body' tot 7 december in Predikherenkerk, Onze-Lieve-Vrouwstraat, Leuven. Open ma en do-zo van 14-20 u. www.luca-arts.be

De warmte van de sleet

Miguel Angel Molina, 'Factum' © MAM

Nog tot 14 december is in De Markten in Brussel 'De warmte van de sleet' (of: 'La chaleur de l'usure') te zien, een tentoonstelling in het verlengde van het colloquium 'Buitensporig gebruik en baten van de kunst' dat van 7 tot 9 november plaatsvond. De groepstentoonstelling 'De warmte' brengt het werk van 17 kunstenaars (Sylvain Baumann, Christian Bonnefoi, Pierre di Sciullo, Jean Dupuy, Mario Ferretti, Mekhtar Garabedian, Bruno Goosse, Toni Grand, Frédéric Lavoie, Miguel Angel Molina, Miquel Mont, Yogan Muller, Willem Oorebeek, Jasper Rigole, Peter Soriano, Sylvie Turpin en HannesVerhoustraete) samen en wil de semantische tweeledigheid van het Franse woord 'usure' onderzoeken: de ene die naar erosie verwijst en zo iets als 'sleet' betekent, de andere die eerder economisch is en 'woeker' betekent. De ene keer doet 'l'usure' afnemen, de andere keer toenemen; de ene keer leidt het tot verlies, de andere tot profijt; de ene keer is het negatief, de andere positief. De dubbele Latijnse etymologie laat toe een uniek conceptueel veld te ontwikkelen – in de tentoonstelling zijn werken te zien die het resultaat zijn van artistieke processen die bij één van de twee betekenisvelden aansluiten of de overgang van het ene in het andere veld maken. Zo ontstaan bijvoorbeeld vanuit de interrupties en blackouts van Willem Oorebeek onverwachte vormen.

Het colloquium en de tentoonstelling maken samen onderdeel uit van een onderzoeksprogramma dat gevoerd wordt in een partnership tussen de Académie Royale des Beaux-Arts de Bruxelles en de Universit  Bordeaux Moutaigne. Het eerste deel vond plaats in december 2013 in het Musée d'art contemporain CAPC de Bordeaux.

'Tussen sleet en woeker, l'usure' tot 14 december in De Markten, Oude Grammarkt 5, Brussel. Open ma-zo van 12-18 u. www.demarkten.be

Michaël Aerts en George Little in Deweer Gallery Otegem

VAN LITTER NAAR GLITTER

De Belgische kunstenaar Michaël Aerts en zijn Britse collega George Little stellen beiden tentoon in Deweer Gallery. Aerts, 35 nu en dus nog jong, gaat consequent voort op de weg die hij ooit insloeg. Little, pas 26 en dus nóg jonger, is volop aan het experimenteren. En dat doet hij met een beproefd, klassiek medium als de schilderkunst.

Marc RUYTERS

Michaël Aerts (*1979, Dendermonde) is al aan zijn vierde solo toe bij Deweer. In de eerste zo-wat tien jaren van zijn loopbaan bouwde hij een herkenbaar en persoonlijk oeuvre op: hij creëert beelden die niet naar een bepaald iets of iemand verwijzen, maar die een statement 'ver-beelden', een stellingname in de ontwikkeling van de beeldende kunst. En hij voegt er connotaties aan toe

Michaël Aerts, 'All the concepts', 2014, zwart pigment op kunsthars, verf op flight case, 184 x 37 x 37 cm, courtesy Deweer Gallery

die verwijzen naar het jachtige en zenuwslappende van de hedendaagse kunst(markt). Bekend zijn z'n borstbeelden en monumenten die niet verwijzen naar bestaande personages of gebouwen, maar an sich kracht en notoriëteit uitstralen. Die beelden worden vaak gecombineerd met flight cases als sokkel: de beelden lijken klaar om ingepakt te worden, op weg naar de volgende biënnale of art fair.

De nieuwe tentoonstelling 'It was like so, but wasn't' speelt daar verder op in. Zes bustes prij-

Michaël Aerts creëert beelden die niet naar een bepaald iets of iemand verwijzen, maar die een statement 'ver-beelden', een stellingname in de ontwikkeling van de beeldende kunst

ken op de vloer van één van de galeriezalen. Ze zijn vervaardigd in zwart pigment op kunsthars, de figuren zijn niet herkenbaar, sommige staan op flight cases, andere op 'gewone' sokkels. De bustes lijken bovendien verpakt, alsof ze nog uitgepakt moeten worden voor de potentiële koper. Het versterkt de anonimiteit van de zogenaamd

geportretteerden. Het zijn dus beelden die zich ergens 'tussenin' bevinden, tussen de creatie en het toonmoment, of tussen het toonmoment en de toe-eigening door de nieuwe eigenaar. Eén extra beeld zorgt voor een vernietigend commentaar: de kleine buste 'Every Hero' is vervaardigd uit wit brons, dat extreem gepolijst werd. Ook hier is de figuur anoniem, maar het beeld is niet alleen een spiegel voor de hele ruimte, maar ook voor zichzelf, de kijker krijgt er geen vat op.

Michaël Aerts maakt ook graag ogenschijnlijke zijsprongetjes, maar ze behoren onlosmakelijk bij zijn discours. Bij één van de bustes liggen twintig kleine zilveren objecten: het zijn weergaves van sigarettenpeuken die her en der achtere-loos weggegooid worden, maar die de kunstenaar nu in Sterling-zilver heeft geïmmobiliseerd. Van litter naar glitter. En op de muren prijken een reeks 'uitgebrande tekeningen', die hij eerder ook al maakte, maar die nu, net als de zes bustes, in monochroom zwart uitgevoerd zijn. Al die tekeningen, uitgevoerd in roet op papier achter niet-reflecterend glas, verwijzen weerom naar de kunstgeschiedenis, met zijn madonna's, heiligen en vorsten, maar ook zijn verdwijnen in de anonimiteit achter het zwart, dat deze tentoonstelling overheerst.

SCHILDER-KOK

En dan is er het werk van George Little, op de eerste etage van de galerie. Het gaat vooral om schilderijen, maar ook om enkele kleinere 'sculpturen', al zijn het eigenlijk ook schilderijtjes in 3D. Little beseft dat je je als jonge kunstenaar moet profileren om boven het massale aanbod uit te stijgen en doet dat (onder meer) door te stellen dat een schilder is als een kok: hij zoekt de beste ingrediënten uit om tot een origineel en persoonlijk 'gerecht' te komen. En de galeriehouder is de kelner die de gerechten presenteert... Als je dat vertaalt naar de schilderkunst, moet je natuurlijk je geschiedenis kennen, en dat doet Little ontgensprekelijk: hij gaat op zoek naar het plezier van het schilderen, vanuit alle mogelijke invalshoeken: het decoratieve, het modernisme, het hedendaagse ... Daarmee creëert hij werken waarin de termen abstract of figuratief achter-

haald zijn en waarin de boven al aangehaalde keukenmotieven doorschemeren, van geblokte tafelkleedjes tot damast linnen. Maar bovenal schemeren Grote Invloeden door, onmiskenbaar Matisse, maar ook Viallat en anderen. Little trekt zijn experiment door naar de kaders die, vooral in de kleinere schilderijen, het totale beeld mee opbouwen. Als je wil kan je de werken zelfs kopen met bijbehorend keukenrek.

George Little, 'Jilted', 2014, olieverf, acrylverf en gemengde techniek op doek, 150 x 120 cm, courtesy Deweer Gallery

De kleinere sculpturen tonen aan dat het dansen is op een gevoelig koord: het gaat om creaties in epoxyhars en gemengde techniek, waarbij bijvoorbeeld een keukenhanddoek, servetten en dies meer gestold werden tot een compact item. Het is goed mogelijk dat Little zelf dit binnen vijf, tien jaar beschouwt als trouvaillies, als jeugdzondes. Belangrijker is zijn zoektocht naar nieuwe manieren van benadering van het aloude medium schilderkunst. En daarin is hij fris en nieuwsgierig, zoals het elk zoekend iemand betaamt.

Michaël Aerts, 'It was like so, but wasn't' en George Little, 'Wagon/ Damask', tot 14 december in Deweer Gallery, Tiegenstraat 6a, Otegem. Open wo-vr en zo van 14-18 u. www.deweergallery.com

Agency onderzoekt notie van copyright bij La Verrière Hermès

VOER VOOR JURISTEN

Agency – of Agentschap als u wil – van Kobe Matthys is al een goede twintig jaar bezig met onderzoek naar copyright en intellectueel eigendom. Op uitnodiging van de kunst-ruimte La Verrière Hermès in Brussel, selecteerde 'het agentschap' een vijftiental casestudies die passen bij de wereld van het luxe merk en die gaan over kwesties van kledij, design en industrie.

Sam STEVERLYNCK

Agency, tentoonstellingszicht 'Assemblée' in La Verrière

Sinds de Franse curator Guillaume Désanges zo'n anderhalf jaar geleden werd aangesteld als nieuwe artistieke directeur van La Verrière Hermès, heeft hij een ander accent gelegd op de programmatie. Waar zijn voorganger Alice

Binnen de logica van zijn programma nodigt Désanges nu Agency uit voor een solo. "Er zijn twee grote overeenkomsten met het werk van Duchamp," zegt Désanges. "Agency is haast obsessioneel bezig met één ding, en dat al twintig

jaar. Namelijk een onderzoek naar specifieke juridische kwesties van plagiaat, auteursrecht en copyright. Een tweede parallel met Duchamp is het gebruik van de ready-made. Agency toont hier bestaande objecten die het voorwerp waren van een juridische strijd." De tentoonstellingsruimte wordt ingenomen door tafels waarop de meest uiteenlopende objecten liggen uitgesteld, van pantoffels in de vorm van berempoten tot een boot, een platenhoes met daarop een wulpshe vrouw in badpak, een frisbee en een knalpijp van een auto. Het waren stuk voor stuk juridische twistappels. "Je hebt bij auteursrecht een splitsing tussen natuur en cultuur, iets dat 'common' is of origineel," zegt Matthys. "Men maakt het verschil tussen wat intellectueel eigendom is en wat van de natuur is, en dus van iedereen. Maar er is toch veel verwarring als iets functioneel wordt, zoals textiel of een recept. In dat geval kan je het niet meer als origineel beschermen."

HALLOWEENPAK

Zo was er een proces over een opblaasbaar Halloweenpak. De oorspronkelijke uitvoerder wou een concurrent die een gelijkaardig pak op de markt bracht een proces aandoen. Volgens hem ging het hier niet om een stuk textiel, dat

functioneel is, maar een 'soft sculpture'. Idem voor de knalpijp van een wagen, een onderdeel dat vaak vervangen wordt en nagemaaakt. De bedenker wou het beschermen als een artistieke sculptuur. "Volgens hem zat er een expressie in de curve," zegt Kobe Matthys. Een andere case is een platenhoes van de groep Missing Person. Daarop staat een vrouw met een opvallend avant-garde badpak. De producent van het kledingstuk daagde de muziekgroep voor de rechter. Hij gebruikte het argument dat het hier niet om een kledingstuk ging, maar om een draagbare sculptuur die dus intellectueel beschermd was. "Sommige gevallen zijn grappig of poëtisch. Maar de meeste hebben eigenlijk iets tragisch," zegt Désanges. "Het gaat vaak over vrienden of voormalige zakenpartners die elkaar een proces aandoen." In totaal stelt Agency een vijftiental cases voor die werden geselecteerd uit een archief van maar liefst 2000 rechtszaken. Naast elk object ligt een kopie met de beschrijving van de kwestie en een uittreksel van het juridische verdict. Aan de andere kant van de zaal staat een groot rek met een honderdtal houten bakken met andere cases. Die kunnen bij wijze van spreken worden aangevuld en veranderd in de loop van de tentoonstelling. Een halfrond vormt het derde deel van de installatie waarin een aantal cases voor een live publiek

'Haus Beutler' van Michael Beutler in La Loge, Brussel

EXPERIMENTEEL RETROSPECTIEF

Niet tuk op DIY-esthetiek? Ga toch eens rondneuzen in 'Haus Beutler' van de Duitse kunstenaar Michael Beutler. De ruimteoverspoelende totaalinstallatie in La Loge in Brussel – karrenvrachten van maquettes, fragmenten van installaties en zelf gefabriceerde machines op mankracht – dropt u midden in zijn kunstpraktijk vanaf 2000. Een schitterend alternatief voor het traditionele retrospectief.

Christine VUEGEN

Michael Beutler, 'Haus Beutler', installatiezicht La Loge, Brussel, 2014. Courtesy La Loge & Michael Beutler

Fascinerende kunstenaar, die Michael Beutler (*1976, woont in Berlijn). In België is zelden te zien wat hij uitspookt. Dat is niet de enige reden om een bezoek te brengen aan 'Haus Beutler'. De architectuur van La Loge blijft intact, en toch is amper te merken dat het kunstcentrum een vrij-metselaarstempel was. Veel verbeelding is er niet nodig om er een huis in te zien. Het huis van een kunstenaar dan wel. De benedenverdieping is een opslagplaats van ideeën met kleine maquettes, en die loopt over in een soort atelier annex leefruimte. Het depot zit in de kelder en helemaal boven bevindt zich een ruimte, die met wat goede

wil valt te interpreteren als een living. Met een feestelijke entree. Boven de trap hangt een structuur in het materiaal van 'Portikus Castle' (2007), de grillige kathedraal van gekleurd vloepapier op metaaldraad. Bassins van zijn installatie 'Floating Ceiling' (2006) zijn tevens zitbanken. In de hedendaagse kunst is er geen gebrek aan lampen, zitbanken en zelfgemaakte muren. Denk maar aan de 'binnenhuiskunst' van Jorge Pardo of de metaforische interieurinstallaties van Tobias Rehberger. Michael Beutler sluit meer aan bij 'Merzbau' van Kurt Schwitters en de kunst van Thomas Hirschhorn of John Bock,

en experts in het gebied in kwestie worden besproken. Agency stelt pertinente vragen over copyright en juridische protocollen. En hoe die op creatieve wijze omzeild kunnen worden. Maar ook de tegenstelling tussen natuur en cultuur, of wat kunst is en wat niet, staat hier centraal. En dat laatste was niet toevallig iets wat Duchamp sterk bezighield.

Agency, 'Assemblée' tot 13 december in La Verrière, Waterloolaan 50, Brussel. Open ma -za van 11-18u. www.fondationentreprisehermes.org

'Erscheinung' in PAK Gistel

DE ANGST VAN DE KUNSTENAAR VOOR HET PASSINGSHOT

In zijn openingswoordje over het kwartet exposanten in de tentoonstelling 'Erscheinung' in PAK in Gistel had Stef Van Bellingen het als laatste over het nieuwe werk van Karl Mechnig (*Aalst, 1959). Nadat de spreker de ruime schare toehoorders met namedropping had geamu-seerd, vertelde hij dat de kunstenaar ooit een ferme poot had in de successen van het Aalsterse Okapi-basketbalteam. Van Bellingen, zelf gewezen sporter, kwam tot de conclusie dat kunst iets heeft van een ... passingshot, wat dan weer een term uit de tenniswereld is. Voor een sportliefhebber als ondergetekende een knappe metafoer. Na een partijtje freewheelen langsheen filosofieën had Van Bellingen ondertussen de lijnen uitgezet. Achter het net: dreigende armen en een racket, klaar om het af te maken. En toch vindt het balletje nog een weg en staat de rivaal aan

de grond genageld. Voor gek. Een passingshot (Hallo, Federer!) is van het mooiste wat er in het tennis bestaat. Het is een perfect samenvallen van techniek, creatie, feeling en geluk. De sporter (in deze de kunstenaar) realiseert iets vanuit een quasi verloren positie. Hoe doet hij het? In dit specifieke artistiek beeldend geval: van die immense wereld die hem/ons overdondert een betekenisvolle flard binnenhalen? In het PAK laat Mechnig niet-ingelijstte tekeningen zien, maar vooral schilderijen. Deze laatste vinden hun oorsprong in American comics. Zoals hij vroeger met collages al eens vaker kleur in zijn tekeningen bracht, is er nu de (olie)verf waarmee hij het met acryl op doek geschilderde taferel een aparte dimensie geeft. De virtuoze tekenaar schildert. Speelt met beelden. Wellicht mede om aan de dagelijkse sleur te ontsnappen. En de kijker mag gissen. Einstein? Chaplin? En die tweeling? Waar kennen we die van?

SPOREN

'Erscheinung' heet de tentoonstelling. Het kind moet een naam hebben, maar toch gaat het om een coherent geheel. De vier kunstenaars die curator Demarest dit keer koos, hebben op dat specifieke domein allen iets bijzonders. Caroline Coolen (*1975) laat zowel sculpturen als murale creaties zien. Haar werken kan je vaak vergelijken met datgene wat je vanuit een rijdende trein waarneemt. Ze capteert beelden waarmee ze assembleert. Buiten, onder PAK-groen, heeft de sculptuur 'Chouffleur' al enige tijd een vaste stek. Binnen kreeg 'Zelfportret' (2006) voorlopig een plaats. Zoals altijd laat Coolen de sporen van het creatieproces zien. Twee honden kronkelen omheen een autoband. Van steen zijn ze en toch spelen ze. En waar ik rubber vermoed, gaat het om verf. Of brons? Ook Coolen zet je met gretigheid op het verkeerde been. De kunstenaar heeft een geheel eigen, ondertussen herkenbare stijl ontwikkeld.

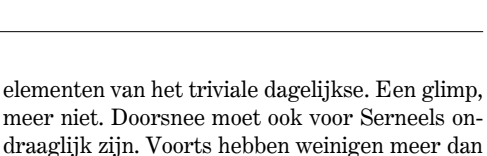
Op diverse dragers pakt Stefan Serneels (*1968) doorgaans uit met potlood. Ik ervaar mysterie, suggestie, leegte ... En plots is er iets. Even. Duiden valt moeilijk. Hier 'erscheint' daadwerkelijk wat. Vanuit niets meer dan licht en schadu. Of vanuit het weinig herkenbare. Vanuit

omdat hij aan de slag gaat met goedkope materialen. Critici noemen zijn werk 'Baumarktkunst'. Ergens hebben ze gelijk, want hij is een inventieve doe-het-zelver. Hij gaat zelfs zo ver dat hij het materiaal voor zijn installaties zelf fabriceert. Keer op keer ontwerpt hij primitieve, maar inge-nieuze houten machines voor zijn kunstproductie. Geweldig. "Het idee wordt altijd ingegeven door de locatie en de context", legt hij uit. "Gewoonlijk is het één grote installatie, die ter plekke wordt gemaakt, en waar ik soms de machine bij toon. Nu is het geen retrospectief, want er zijn alleen fragmenten, remakes en maquettes van vroegere installaties."

GROT VAN ALI BABA

Geen retrospectief? 'Haus Beutler', de Brusselse versie van de gelijknamige expositie die eerder dit jaar stond uitgesteld in Bielefelder Kunstverein in de Duitse stad Bielefeld, is een fabelachtig overzicht. Van zijn permanente 'Aluminium Pagode' in Frankfurt en zijn 'Drunken Gate' in Taipei tot recente 'hoobalen' van gekleurde drinkkietjes. En 'Polder Peil' in Zeeland, sinds april het grootste landschapskunstwerk in Europa. Negen enorme sculpturen van betonbollen, verspreid over een gebied van 1700 hectaren, staan daar alsof ze er altijd stonden en suggereren een ondergaande zon, weerspiegeld in zee. Eigenlijk is 'Haus Beutler' evengoed één grote installatie met heel veel materialen. Een grot van Ali Baba, maar met een zelfgemaakte buit en een schat van ideeën. Veel muren van karton en veel tafels met 'low budget'-maquettes in de tempelruimte. Achteraan staan twee zitbanken en een haard van gestapelde bouwstenen van papier. Beutler spreekt van 'worsten'. De worstenmachine, een soort stormram die propere papieroverschotten in fruitnetjes prop, staat in de kelder. Daar trapt hij op de pedaaf van een ander apparaat, waarmee hij garen rond bamboestokken draait, zodat aan elkaar geknoopte stokken niet uit de knoop glijden. Om golfkarton te persen, om muren van kartonstroken te weven, om gipsplaten te maken: voor alles en nog wat knutselt hij een machine in elkaar. Altijd aangedreven door mankracht. Wat is het belangrijkste, de machine of het eindresultaat? "Het proces, de condities voor de productie", antwoordt hij zonder dralen. Fascinerende kunstenaar. Niet in het minst omdat hij in dit overzicht toont wat hij allemaal in zijn mars heeft.

Michael Beutler, 'Haus Beutler' tot 17 januari in La Loge, Kluisstraat 86, Brussel. Open do-za van 12-19 u. www.la-loge.be

elementen van het triviale dagelijkse. Een glimp, meer niet. Doorsnee moet ook voor Serneels ondraaglijk zijn. Voorts hebben weinigen meer dan hij, vermoed ik sterk, een grotere afkeer van het gedoe dat een vernissage toch altijd is. Karen Vermeren (*1982, Gent) was net voor de vernissage nog in de weer. De kunstenaar is in de ban van het wonderlijke van het landschap en de natuur. Geboeid door de patentektoniek: hoe barsten, gebergten en breuken ontstaan. Ze vat die absolute schoonheid en het mysterie bij de kraag en geeft het weer, op haar manier. Inspelend op de exporuitte (de ritmiek van een dichtgetimmerd raam), graag op muren, het liefst nog op glas. Met diverse materialen. Het werken met tape maakt haar werk voorts heel bijzonder. Hoe manifesteren zich fysieke veranderingen onder invloed van het element tijd? Het fascineert haar. Net als het werk van o.m. Cézanne, Monet en Kirkeby.

JOHAN DEBRUYNE

'Erscheinung' met werk van Karl Mechnig, Caroline Coolen, Stefan Serneels en Karen Vermeren tot 31 december in PAK, Dullaertstraat 80, Gistel. Open za van 10-18u30 en zo van 14-18u30.

Karl Mechnig, 'Een massa energie', 2014, 125 x 110 cm, olie en acryl op doek

EXPO KORT

Citadel'arte in Diest

Viking-tekening op een courtine van de Citadel van Diest

De citadel van Diest was tot voor kort enkel het domein van de para's. Nu verovert hedendaagse kunst de site: van 27 november tot en met 21 december gaan binnen- en buitenlandse kunstenaars de uitdaging met de locatie aan. Twintig kunstenaars creëren nieuw werk specifiek voor de Diestse citadel. Hun inspiratie is soms één enkele detail, één ruimte of één verhaal maar ook het groter geheel van de citadel, de omgeving en haar toekomst. Daarnaast komen 20 kunstwerken uit het Museum voor Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA) op visite, onder meer met werk van Jan Fabre en Jimmie Durham. De selectie uit het M HKA en het nieuwe werk gaan samen de dialoog aan met de site en haar bezoekers. De citadel was meer dan een anderhalve eeuw verboden terrein voor Diestenaars en andere burgers. Het was uitsluitend een militair domein. Vandaag wil het stadsbestuur de citadel integreren in het stadscentrum. 400 meter is slechts de afstand van de citadel tot op de Grote Markt van Diest. Op die Grote Markt, in de Sint-Sulpitiuskerk gaat Citadel'arte door. Met werk van onder meer Carla Arocha, Alain Biltereyst, Sergey Bratkov, Florin Buta, Berlinda De Bruyckere, Lili Dujourie, Dan Flan, vin, Pieter GeneePaul Gees, Willo Gonmissen, Jef Gysen, Kati Heck, David Helbig, Barbara Kruger, Marie Jo Lafontaine, Danny Matthys, Renato Nicolodi, Baudouin Oosterlynck, Albert Perpermans, Eran Schaerf, Sven Verhaeghe, Kristof Vrancken, Jonas Vansteenkiste, Lotte Van den Audenaeren, Fik Van Gestel en Leen Van Rossem.

Citadel'arte tot 21 december op de Citadel, Diest. Open wo-za van 11-17 u. Nocturnes op donderdag tot 21 u. Brochure aan 1 euro. www.citadelartediest.be

Kristien Daem in de Garage

Kristien Daem, 'Der Wunsch Teil eines Bildes zu sein, Act 2' 2014

In De Garage in Mechelen toont fotografe Kristien Daem 'Der Wunsch, Teil einis Bildes zu sein.Act 2. Le hâillement hystérique', een sequens van beelden die gebaseerd is op het werk van Albert Londe, directeur medische fotografie van het Parijse hospitaal La Salpêtrière in de 19de eeuw. Londe maakte een fotografische studie van hysterie bij vrouwen. Deze aanvankelijk voor medische doeleinden gemaakte beelden begonnen vrij snel te circuleren in allerhande media, waardoor ze een andere status kregen. Zowel dit laatste aspect als het onderwerp zelf inspireerden Daem voor haar eigen artistieke onderzoek. "Fotografie past altijd in iemands strategie en ontleent bijgevolg vaak haar betekenis aan die strategie, eerder dan aan het oorspronkelijke doel."

Met haar 're-enactment' van deze beelden plaatst de fotografe ze opnieuw in de actualiteit en voor een publiek. Kristien Daem documenteert sinds het begin van de jaren 80 het werk van talrijke kunstenaars en architecten. De visie en typerende stijl die ze daarbij ontwikkelde, vertaalde zich in een conceptuele fotografische benadering van tijd en ruimte en resulteerde in verschillende hoog kwalitatieve publicaties.

Kristien Daem 'Der Wunsch, Teil eines Bildes zu sein.Act 2. Le hâillement hystérique' tot 21 december in de Garage, Onder de Toren in Mechelen.

'Red Dawn' in Hoger Instituut Schone Kunsten Gent

TIEN KUNSTENAARS ZWAAIEN AF

Deze dagen kan u in Gent terecht voor de tentoonstelling 'Red Dawn', met werk van tien afzwaaiende HISK-kunstenaars. Het HISK (Hoger Instituut Schone Kunsten) is een plek waar een twintigtal jonge kunstenaars twee jaar lang gebruik kunnen maken van een atelier en gastdocenten kunnen ontmoeten. Een van deze gastdocenten is Gertrud Sandqvist (1955), die voor deze tentoonstelling optreedt als curator. De artistiek directeur van het HISK, auteur Oscar van den Bogaard (1964) vertelt dat Sandqvist erg populair is bij kunstenaars. "Ze vragen haar telkens terug," zegt hij.

Hans THEYS

De titel 'Red Dawn' is afkomstig van een werk van de Estlandse kunstenaar Marge Monko, die bovenop een fabrieksgebouw in Talinn voor één dag de oude naam van de fabriek reconstrueerde. "Monko," schrijft Sandqvist, "bracht dit teken van het Sovjettijdperk naar onze tijd en maakte het tot een deel van haar eigen geschiedenis. Tegelijk bracht ze de oorspronkelijke hoop en het wereldbeeld dat in de naam vervat zit opnieuw tot leven." Volgens Sandqvist vinden we vergelijkbare dromen terug in het werk van elke deelnemer aan deze tentoonstelling.

Bij het schrijven van deze tekst is de tentoonstelling nog niet opgebouwd. Ze zal plaatsvinden in het hoofdgebouw van het HISK. Ik wandel even rond en zie dat twee wanden die mij al jaren ergeren eindelijk werden verwijderd, maar er is een nieuwe lelijke wand voor in de plaats gekomen. Omdat er verder niets te zien is, bezoek ik enkele ateliers.

MARTHE RAMM FORTUN

Bij mijn aankomst neem ik meteen afscheid van Marthe Ramm Fortun, die net vertrekt naar Leuven om er een workshop te geven over performances. Aan haar grote rugzak bungelt een tuil gedroogde bloemen. Medekandidaat Kasper Bosmans leidt mij rond in haar atelier, waar we allerlei props van performances aantreffen. Ondanks zijn enthousiasme betoog kan ik mij geen beeld vormen van haar werk. Wel begrijp ik dat ze gevraagd heeft of ze voor de tentoonstelling iets mocht doen op de werkplek van de artistiek directeur, die daarmee heeft ingestemd en haar enkele bevoegdheden heeft overgedragen. Bosmans vertelt dat ze een persoonlijke mythologie probeert te ontwikkelen die hem doet denken aan James Lee Byars. "Het feminisme is erg belangrijk voor haar," zegt hij. "Ze probeert een nieuwe, constructieve, kritische taal te vinden. Ze schrijft heel secure, erudiete teksten, maar tegelijk kan ze zich verliezen in een woord zoals 'vis' of 'this'. Haar praktijk is niet begrens. Traditioneel is de performance het moment waarop het gebeurt, maar bij Marthe vloeit dit over in de voorbereidingen, in haar eigenlijke leven." Ik kijk naar een stuk stokbrood, waarvan het uiteinde bekleed is met bladgoud. Een mooie sculptuur. Dan verlaten we het atelier.

LOLA LASURTH BACHS

Lasurth toont schilderijtjes die gebaseerd zijn op een super-8 film van een voetbalwedstrijd tussen alleenstaande en gehuwde Spaanse vrouwen. De wedstrijd werd in 1976 georganiseerd door een Brussels-Spaanse vereniging met communistische sympathieën. Een jaar later begon de democratisering van Spanje. Lasurth organiseerde een 're-enactment' van deze voetbalwedstrijd op hetzelfde voetbalveld in Sint-Genesius Rode, waarbij Vincent Geyskens, met blonde pruik, optrad als scheidsrechter.

Over de kunstenaarspagina hiernaast

In deze jaargang 2014 worden de kunstenaarspagina's in H ART verzorgd door (oud-)studenten en onderzoekers van KASK / School of Arts Gent. Bijgaande pagina is gemaakt door Jerry Galle. Sinds 2003 is hij als docent en onderzoeker verbonden aan KASK / School of Arts Gent. In 2012 rondde hij zijn doctoraat in de kunsten over de 'poëtische machine' af en momenteel werkt hij een postdoctoraal onderzoek uit rond 'psychoanalytische machines'. Het hier getoonde beeld draagt de titel 'Robot on a tight leash', 160 x 100 cm, acryl en robot op doek, 2014. Het maakt deel uit van de reeks schilderijen 'Attempts to Paint' waarbij schilder-robots menselijke of in dit geval dierlijke bewegingen simuleren. Een deel van deze reeks werd op de recentste Biënnale van de Schilderkunst in Museum Dhondt-Dhaenens getoond.

Een constante in het werk van Lasurth is het vragen van het falende collectieve geheugen, vaak met betrekking tot beelden die te maken hebben met de Spaanse geschiedenis. Zo zien we tijdens deze tentoonstelling ook een video over twee standbeelden van Francesc Ferrer i Guàrdia. Een ervan bevindt zich in Brussel, voor de ULB, het tweede in Barcelona. Francesc Ferrer i Guàrdia was een pedagoog die in het begin van de twintigste eeuw bekend was in heel Europa. In 1909 werd hij vermoord. Lasurth combineert beelden van een Sint-Verhaegenviering van ULB-studenten met een verplichte halte bij het standbeeld van Francesc Ferrer i Guàrdia, met beelden van toeristen die zich voor het standbeeld in Barcelona laten fotograferen, omdat het zich voor een Olympisch stadion bevindt. In Brussel lijken ze nog te beseffen om wie het gaat, in Barcelona niet.

In een andere video maken we kennis met een jeugdvriendin van Lasurth. Vroeger deden ze samen aan figuurzwemmen. Lasurth stopte ermee, omdat ze claustrofobisch werd onder water, haar vriendin behoort vandaag tot de wereldtop. Ook dit werk heeft iets te maken met het geheugen, maar misschien ook met een verlangen naar zichtbaarheid.

MARGE MONKO

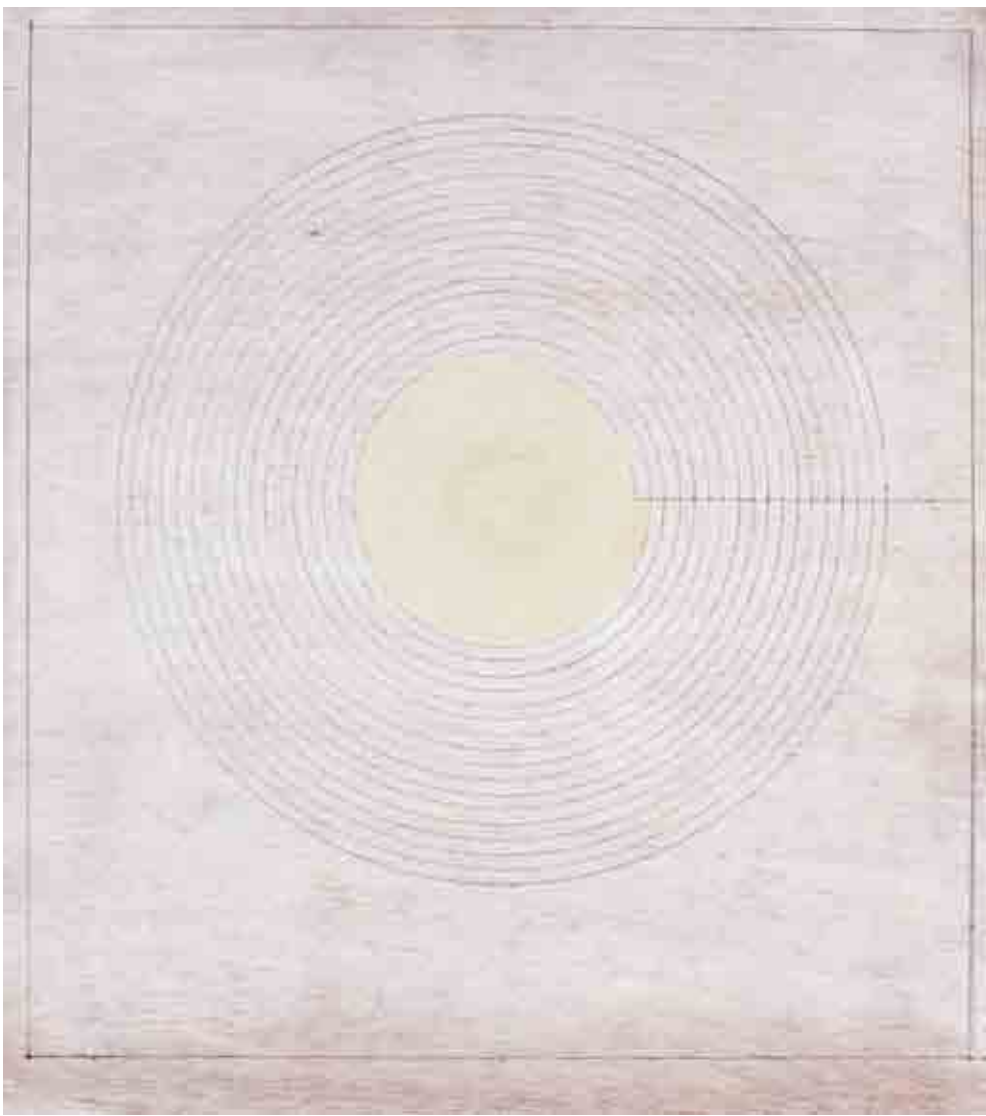
Monko toont onder meer enkele met een Hasselblad gemaakte foto's van uitstalramen en 3D-prints van elementen die vooral afkomstig zijn uit uitstalramen van juweliers. Ze is geboeid door de manier waarop uitstalramen gebruikt worden om verlagen op te roepen. In haar atelier liggen handen van etalagepoppen en uitvergrote foto's van handen die afkomstig zijn uit schilderijen zoals de 'Venus van Urbino' van Titiaan. Verder hangen er enkele fotogrammen op basis van een verpakking van nylonkousen (met een uitgespaard silhouet van een been, dat als sjabloon werd gebruikt).

Ze toont ook twee muurteksten in de vorm van met een laser uitgesneden plexiglasplaten. Het zijn citaten uit een autobiografische roman van de Estlandse psychiater-schrijver Vaino Vahing, die vooral handelt over verlangens die schuilgaan achter sadomasochistische relaties. Ik vraag waarom ze het verlangen als thema van haar oeuvre heeft genomen. "In mijn vroegere werk was ik al bezig met de representatie van vrouwelijkheid," vertelt ze. "Het verlangen is daar onlosmakelijk mee verbonden. Ik probeer de voorstelling van dat verlangen te deconstrueren en dingen te maken met de overblijvende bestanddelen om te achterhalen hoe het verlangen wordt opgeroepen."

KATERINA UNDO

Deze kunstenaar toont werk op de tweede verdieping en op de zolder. Het werk op de zolder bestaat uit 32 spots en een uitgebreid samenspel van kleine robotjes die worden aangedreven door zonnecellen en die beweging of geluid produceren. De spots reageren op de elektronische 'hartslag' van de verzamelde robotjes, die op hun beurt reageren op het licht. Zodra de installatie in gang gezet wordt, houdt ze zichzelf in beweging. De wisselende belichting, de geluiden en de bewegingen van de robotjes brengen de ruimte tot leven. "Het werk gaat over ruimte en over een herdefiniëring van het lichaam," vertelt Undo. "De robotjes vormen een artificieel lichaam, de elektronica werkt zoals een diffuus zenuwstelsel. Elk bijkomend element verandert het geheel. Zoals wanneer je een plant toevoegt aan een tuin. Of ik elektronica gestudeerd heb? Neen. Ik vraag wel raad aan wetenschappers, maar ik maak de dingen zelf, naargelang het beeld waar ik naar op zoek ben. Vandaag weet ik wel nog niet hoe het er zal uitzien en hoe het zal klinken. Ik hoop op verrassingen."

In de ruimte die ze deelt met Kasper Bosmans toont ze twee werken. Het eerste is een eetbaar geluidswerk. Het ziet eruit als een grote 'toverbol', bijna zo groot als een pingpongbal, die als erop ge-

Kasper Bosmans, 'Pearl Surface', 2013

zogen wordt verschillende mechanische geluidjes zal produceren. Het werk is nog niet af. Het wordt voorgesteld in een doosje met handleiding.

Het tweede werk bestaat uit een opening in de muur, waar een stokje uitsteekt. Wie een trapje bestijgt en dit stokje tegen de tanden laat rusten, hoort Antonin Artaud. "Het heeft te maken met zijn 'corps sans organes'," vertelt Undo. "De toeschouwer moet zich fysiek inzetten door het bestijgen van het trapje en het in de mond nemen van het stokje, maar Artaud blijft een vreemde persona, een fysiek geworden geest die voortkomt uit zijn werk. Het mechanisme is gebaseerd op ons innerlijk ook, waarbij wij horen door middel van trillingen in onze botten en tanden, bijvoorbeeld wanneer we onszelf horen spreken. Daarom klinkt onze stem zo vreemd als we een opname beluisteren. De oude Beethoven kon zijn pianospel horen via een stokje dat op zijn piano bevestigd was. Maar ik hou er niet van die dingen uit te leggen, het gaat om de ervaring van de toeschouwer. Het belangrijkste is dat je te maken hebt met een overdracht van geluid, zonder dat er een breuk is tussen de zender en de ontvanger."

KASPER BOSMANS

Hij deelt de ruimte met Katerina Undo. Kasper Bosmans: "Ons gezamenlijke thema is 'de transformatie'. Ik toon drie werken. Het eerste werk is een reeks schilderijen met tempera. Als je met tempera op hout wil schilderen, gebruik je eigeel. Als je op papier wil schilderen, gebruik je eiwit. Maar je kan dit eiwit alleen maar gebruiken als je het eerst heb geklopt en nadien hebt laten bezinken. Voor mij is dat een magische transformatie. Het werk bestaat uit verschillende reeksen, waarbij elke reeks bestaat uit verschillende bladen papier die ik op een methodische manier

heb beschilderd met eiwit. Met één ei kon ik zes bladen vullen, met een ander dertien. In de linkerhoek vind je telkens een legende, die het werk verklaart. Het bijtje en de druppels staan voor de twee druppeltjes honing die je moet toevoegen aan het eiwit. Ik toon de tekeningen in een kleine ladekast. Waar de blauwe tint vandaan komt? Ik heb er een beetje kasselaarde en theaterblauw aan toegevoegd. Ik probeer de kleur identiek te maken, maar omdat eieren nooit even groot zijn, is dat moeilijk. Hoe meer ei, hoe meer pigment je nodig hebt, anders wordt de verf te dun."

"Het tweede werk bestaat uit latjes staal. In Japan maken ze scherpe zwaarden en messen door staal telkens weer dubbel te vouwen en

'Of ik elektronica gestudeerd heb? Neen. Ik vraag wel raad aan wetenschappers, maar ik maak de dingen zelf, naargelang het beeld waar ik naar op zoek ben'

er een soort van bladerdeeg van te maken: een transformatie waar vuur bij komt kijken. Ik heb een smid in Antwerpen gevraagd om dat voor mij te doen. Nu toon ik het resultaat, in de vorm van acht stalen latjes. Ik ben alleen nog op zoek naar een vorm voor de presentatie. Ik wil geen tafel gebruiken, omdat dit Katerina zou storen, denk ik. Er komt in elk geval een geschilderde legende bij."

(vervolg zie pagina 19)

LUCAS MUNICHSTRAAT 76/82 9000 GENT · DO>ZO 14:00>18:00
WWW.CROXHAPOX.ORG

croxhapox

30 NOV - 21 DEC 2014
BASED PAINTING
curated by dieter durinck & vincent de roder

dieter durinck
elke van kerckvoorde
jeremie callens
julien meert
manor grunewald
pica pica
simon laureyns
tim onderbeke
vincent de roder
wim de paww

OPENING ZAT 29 NOV 18:00
CONCERT BEAR BONES 20:00
DEEJAY MCBAIN + HAPJES

window project onderstraat 26
nov: lore smolders
dec: jeroen van der fraenen

Gert Robijns in LLS387

ERE WIE ERE TOEKOMT

Gert Robijns is dit jaar een terechte winnaar van de Bernd Lohaus Prijs. Zijn tentoonstelling met verschillende presentatiemomenten vorig jaar in White-Out Studio in Knokke-Heist was opmerkelijk en zijn groots opgezette project 'ResetHome' waarvan hij al twee jaar bouwt, belooft een huzarenstukje te worden. Met een speelse en doordachte presentatie in de Antwerpse LLS 387, ruimte voor actuele kunst, toont hij zijn souplesse om dagelijkse evidenties te bevragen en brengt hij een erbetoon aan de kunstenaar Bernd Lohaus.

Indra DEVRIENDT

Gert Robijns, 'AquaElle', 2014, Gilet en aquarel, diverse afmetingen, courtesy Tommy Simoons, Antwerp

De Bernd Lohaus Prijs werd in het leven geroepen door de vrouw en kinderen van Bernd Lohaus na zijn overlijden in 2012. Deze jaarlijkse prijs gaat vier jaar telkens naar een kunstenaar en het vijfde jaar naar een kunstbemiddelaar. Eerder viel de eer al te beurt aan de kunstenaars Lien Hüwels en Maurice Blaussyld. Anny De Decker, weduwe van Bernd, en dochter Stella selecteren samen met de laureaat van vorig jaar een beperkt aantal kunstenaars. De keuze gaat naar iemand die bij hen allen het voorbije jaar de aandacht trok, ongeacht leeftijd, nationaliteit of medium waarmee de kunstenaar werkt. Een extern jurylid, dit keer Catherine

de Zegher, directeur van MSK Gent, zoekt deze kunstenaars op en maakt op basis van het werk en de persoonlijke ontmoeting een keuze. Het is een tijdrovende, maar fijne aanpak.

BAKSTENEN

Gert Robijns ('1972) nodigde De Zegher uit in zijn ouderlijke huis in de Limburgse fruitstreek. Al twee jaar verbouwt hij dat huis tot de reusachtige sculptuur 'ResetHome'. Daarmee is hij niet aan zijn proefstuk toe: in 2011 bouwde hij tien kilometer verderop 'Het Dorp', een replica van

de dorpskern van zijn geboortedorp Gotem. Nu gaat hij nog een stap verder. Het oorspronkelijke huis brak hij grotendeels af, op een zijgevel en de voorgevel na. Die gevels schoof hij tien centimeter op. Van de koterijen, onderdeel van het huis, maakt hij nu één grote ruimte. Het geheel wordt aan de buitenzijde met bakstenen dichtgemetseld. Vanaf 2015 zal het huis tweejaarlijks dienst doen als expositieruimte voor andere kunstenaars. Luc Tuymans bijt de spits af.

Bij de komst van De Zegher was 'ResetHome' nog volop in opbouw. Toch nam Robijns het risico om haar daar uit te nodigen. De Zegher, die niet

vertrouwd is met zijn werk, was meteen enthousiast over dit maffe project.

HOMMAGE

Robijns had slechts enkele weken tijd om een opstelling in LLS 387 te maken. Desondanks voegt hij aan de presentatie van eigen werk een extraatje toe: een hommage aan Bernd Lohaus. Zijn bewondering voor Lohaus is niet vreemd, gezien hun gedeelde interesse voor massieve, sculpturale vormen, maar ook voor aquarellen. Lohaus schilderde zijn hele leven bloemen, een prachtige, onbekende verzameling die twee jaar geleden nog in deze kunstruimte werd getoond. Vorig jaar toonde Robijns voor het eerst aquarellen van fruit in zijn opstelling in White-Out Studio in Knokke. Ook in LLS387 toont hij ze: de schilderijtjes helpen mee om de sfeer van een interieur op te roepen.

Huiselijkheid is ook het thema van de presentatie van ander werk, en daarmee verwijst hij meteen naar 'ResetHome'. Robijns hangt een jas van zijn vader en een trui van zijn moeder op, of toont andere fraaie objecten zoals een bronzen spruit of een opgerold blikje: de kunstenaar ontdekt dagelijkse objecten van hun functionaliteit. Zo verschuift hij de aandacht van de oorspronkelijke betekenis naar hun positie in de ruimte, al naar gelang het materiaal, de vorm of de kleur.

In de foto 'Lohaus' brengt Robijns een beeld van het Antwerpse atelier van Bernd Lohaus samen met een uitzicht over het Limburgse fruitlandschap: een toevallig passerende zwerf trekvogels vormt een 'L' in de lucht. Een perfecte hommage.

'Prijs Bernd Lohaus' tot 30 november in LLS 387 ruimte voor actuele kunst, Lange Leemstraat 387, Antwerpen. Open do-za van 14-18 u. en op afspraak, users.telenet.be/lls387

'Dialogen' in Studio Pieter Stockmans, Genk

HET BUIKGEVOEL VAN FLOR BEX

Met de voelsprietten van Flor Bex, een actieve zeventiger, is niks mis. De oprichter en ere-directeur van het M HKA in Antwerpen diepte uit die museumcollectie zes koppels van kunstwerken op: telkens een werk van een Limburgse kunstenaar en een binnen- of buitenlandse kunstenaar. Koppelarij van hoog allooï in de exporuimte van Piet Stockmans in Genk.

Christine VUEGEN

Studio Pieter Stockmans is het atelier van porseleinkunstenaar Piet Stockmans in het vroegere metaalmagazijn op de site van C-mine in Genk. "Ik vind dat gevestigde kunstenaars iets moeten terugdoen voor de maatschappij", zegt hij. Dat gebeurt niet alleen door gratis, en zonder subsidies, tentoonstellingen aan te bieden. Hij is tevens de oprichter van PASf (Private Arts Support foundation), een stichting die met steun van industriëlen een consistente collectie samenstelt: de aanzet voor een museum van hedendaagse kunst in Limburg. Magnifiek, maar dat is een ander verhaal.

'Dialogen' is een minimalistische tentoonstelling met twaalf kunstwerken in de weidse, witte exporuimte. Minder is meer, geloof het maar. Voor het eerst werd Flor Bex ingehuurd als curator. Om werken van een Duitse privécollectie te pre-

senteren, maar de verzamelaar trok zich terug. Wat in de plaats? "Ik vond dat ik iets moest doen met Limburgs talent", vertelt Bex. "Van een aantal Limburgers heb ik werk aangekocht voor de M HKA-collectie. Ik heb dan gezocht naar formele of inhoudelijke verbanden met andere werken van de collectie. Ik heb ze nogal intuïtief in dialoog gebracht, zonder zwaar theoretische bespiegelingen."

Vaak ook volgens een poepsimpel principe. Twee valiezen zijn 'Curriculum = Heuristic model' van de Limburger Guy Bleus en een koffer vol foto's van vervaagde grazerkportretten van Stephen Sack. Een bruidsjurk op een fauteuil hoort bij 'The girl who was never asked to marry', de tragikomische installatie met foto's van Ria Pacquée als eenzame bruid. Verderop staat de rode sofa van Limburgs talent Liliane Vertessen met het neonwoord 'Enjoy' en attributen uit haar tijd als zangeres in een band. "In 1975 ging ze al te werk zoals later Guillaume Bijl", merkt Flor Bex op.

FIJNE REVELATIES

Op twee werken na schetst de tentoonstelling een beeld van de jaren tachtig. Bijna alles kwam minstens twintig jaar niet uit het museumdepot. Twee cirkels van afval op de vloer zijn een verrassend stel. 'Spiral' van Tony Cragg is een compositie van afgedankte voorwerpen. Hugo Duchateau strooide grijze vuilniszakken vol siljpsel en stoppies van kleuroplododen uit om een volle cirkel te vormen. "In São Paulo hingen mijn schilderijen naast het werk van Tony Cragg", herinnert hij zich. "Dit werk heet 'Kringloop'. Een kunstenaar werkt alleen, maar hij kan niet groeien zonder andere kunstenaars." Ooit door Jan Hoet getoond in Gent en één keer in het M HKA, maar wel een kunstwerk dat doet denken: hoe komt het

Installatiezicht 'Dialogen': Tony Cragg, 'Spiral', 1983 (voorgond) en Hugo Duchateau, 'Kringloop', 1979-1989, kleuroploodalijpsel, -resten en siljpers. Collectie M HKA, Antwerpen

dat deze Limburger internationaal niet meer bekend is?

Tekst en licht zijn op post in 'The World As I Found It' van Joseph Kosuth en in een installatie van Fred Eerdekens met openingen in een vrijstaande wand en lichtbronnen die aan de ene kant het woord 'succes' en aan de andere kant 'extase' op de grond laten verschijnen. Heel verschillend, maar beide kunstenaars buigen zich over taal, afbeelding en werkelijkheid.

Kubussen en een balk van de Limburger Ado Hamelryck – geen leesteen, maar een trompetloeil van potlood op hout – en twee vierkante schilderijen van Michel Mouffe vormen een mi-

nihoofdstuk over het oppervlak. Hoe Raoul De Keyser een witte lijn schilderde over zes donkere schilderijtjes sluit aan bij gevoelige lijnen in de bovenhoek van 'Orange Border' (2001) van Koen van den Broek, de vermaarde schilder van Limburgse afkomst. Basisprincipes van kunst, de geest van de jaren tachtig en een portie vers voor het collectieve geheugen: de expositie sleept het allemaal aan. Aan de hand van twee cirkels, twee valiezen, twee zetels en zo meer. Simpel, maar het zit helemaal snor.

'Dialogen', tot 21 december in Studio Pieter Stockmans, C-mine 100, Genk (Winterslag). Open za-zo van 14-17 u. www.pietstockmans.com

Emiel Hoorne en Kasper Andreassen in CCHa

GRAFIEK EN MENTAL MAPPING

Het Cultureel Centrum Hasselt (CCHa) biedt deze dagen drie grote tentoonstellingen. Het grote overzicht van de zeefdruk-kunst van Emiel Hoorne, maar ook de tentoonstelling 'The Place of writing' van de Deense kunstenaar Kasper Andreassen zijn de twee blikvangers. Ten slotte is er de fotografitentoonstelling 'Bouteilles à la mer'.

De tentoonstelling 'In de betrachting der dingen' van Emiel Hoorne bevat een volledig overzicht van zijn grafisch werk, uitgevoerd in zeefdruk, met zowel grote prenten als kleinere formaten, diverse projecten, bibliofiele realisaties, ex libris, gelegenheidsgrafiek en affiches. Sinds 45 jaar realiseert Emiel Hoorne binnen zijn grafisch oeuvre kunstwerken in zeefdruk. De Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Gent (KASK) was in 1969 één van de eerste kunstonderwijsinstellingen die 'Zeefdruk' als nieuw praktijkvak, binnen de zich toen vernieuwende grafiekafdeling, wist op te starten. Emiel Hoorne was één van de eerste jonge leraren in het toen opstartende Hoger Secundair Kunstonderwijs in Vlaanderen, die het praktijkvak 'Zeefdruk' als grafische discipline vanaf 1972 mocht gaan doceren (SSKI-Gent). Vanaf 1980 werd hij leraar 'Zeefdruk' en 'Hoogdruk' aan de KASK te Gent en later docent 'Vrije Grafiek' aan de KASK.

Deze grote overzichtstentoonstelling is eveneens een hommage aan de professionele kunstzeefdrukkers die voor Emiel Hoorne verschillende prenten uit zijn oeuvre hebben gerealiseerd. Zeefdrukkers als Peter Bekaert in Ekeren-Hoogboom, Piet Clement in Amsterdam, Roel Goussey in Wachtebeke en Marc Dejonghe in Meulebeke, hebben allen bladen voor Emiel Hoorne gedrukt. In het totaal worden 150 kunstwerken in de grote tentoonstellingsruimte van het cultureelcentrum Hasselt getoond. De zeefdruk heeft als grafische kunstvorm geboombd tussen 1970 en 2000. Beroemde kunstenaars hebben, om hun grafisch werk te verspreiden, van deze drukmethode veelvuldig gebruik gemaakt (Warhol, Lichtenstein, Vasarely, Raveel...).

JEUX ET CHALLENGES À RAINHART GALLERY

Ouvrte en décembre 2012, la Rainhart Gallery se consacre à l'art contemporain latino-américain. L'exposition actuelle réunit six artistes cubains dont la renommée dépasse largement les frontières de l'île. Ils ont été choisis par Ibis Hernández et Clarisa Crive Duany, les deux commissaires cubaines, qui ont titré cette exposition 'Juegos y desafíos' ; ces jeux et challenges deviennent un point de ralliement entre les œuvres des différents artistes qui la composent. Le photographe Ernesto Fernández ('1939) utilise des éléments standardisés dans la présentation de ses photographies. Sandra Ramos ('1969), dans deux films d'animation, interroge l'histoire cubaine et ses imaginaires au travers des métamorphoses d'un personnage enfantin qui ressemble étrangement à l'artiste et que l'on retrouve également dans ses dessins. Jorge

Kasper Andreassen, tentoonstellingszicht, foto Jan Kempenaers

Ter gelegenheid van de tentoonstelling realiseerde Emiel Hoorne voor het cultureelcentrum Hasselt de nieuwe editie 'The Fall' op emailplaat in een oplage van 10 exemplaren; een zeefdruk, uitgevoerd in vierkleurendruk door de beroemde Emailerie Belge in Molenbeek.

KASPER ANDREASEN

De Deense kunstenaar Kasper Andreassen is geïnteresseerd in efemere drukwerken, taal, objecten en (land)kaarten. Zijn plastisch werk speelt zich af tussen schrijven en in kaart brengen, hij gebruikt zelf de term 'mental mapping'. In Hasselt hangen bijvoorbeeld een kaart van Brussel en één van Amsterdam aan de muur. Hij hertekende de straatnamen en liet de lijnen van de straten weg, waardoor nieuwe verbindingen ontstaan en stukjes Brussel in Amsterdam terecht komen en vice versa. Andreassen: "Ik denk in tekst. Ik ben in mijn leven veel verhuisd, het is belangrijk voor me om al die plekken waar ik geweest ben opnieuw in kaart te brengen. Niet letterlijk, maar mentaal." Waar hij dan wel allemaal geweest is? "In ben geboren in Denemarken, maar woonde ook in Duitsland, in de Verenigde Staten, in Amsterdam, en nu al een paar jaar in Brussel. Al die 'maps' behoren tot mijn leven." Het is dus een reflexieve manier om met taal, tekst, het getekende en het geschrevene om te gaan.

Andreassen bevestigt dat hij erg geïnteresseerd is in de informele kunst, in Dotremont en co. Zo maakt hij ook sketch maps, die er uitzien als kaarten, maar het kunnen evengoed tekstkrabbels zijn. In CCHa is bijvoorbeeld ook een stadsplan van Hasselt te zien uit de zestiger jaren. Dat verbindt hij met een Google Map-beeld van Amsterdam tot het Noord-Franse Sedan. En zo speelt hij met tekst die beeld wordt, en beeld dat tekst wordt. Samen met kunstfotograaf Jan Kempenaers ging hij overigens met tekst én beeld aan de slag in een aantal gebouwen in Vlaanderen voor een artistieke ingreep, onder meer in de nieuwe gevangenis in Beveren (zie H ART nr. 128 van 26 juni jl)

ZEEFOTO'S

'Bouteilles à la mer' is een fototentoonstelling, met Emmanuel d'Autreppe, docent fotografie aan Saint-Luc in Luik als curator. Het thema draait rond de relatie die zoveel fotografen hebben opgebouwd met de zee en de menselijke lachspaan die er zich langs uitstreken. Met fotografen als Nick Hannes, Jo Struyven, Elina Brotherus en nog vele anderen. (MR)

De tentoonstellingen lopen tot 11 januari 2015 in CCHa, Kunstlaan 5, Hasselt. Open di-vr van 10-17 u., za-so van 13-17 u. Op 24, 25, 26 en 31 december 2014 en op 1 januari 2015 is de tentoonstelling gesloten. www.ccha.be De tentoonstellingscatalogus van Emiel Hoorne kost 10 euro, die van Kasper Andreassen 15 euro.

reproduit le motif du carrelage de sa chambre d'enfant en posant un pochoir sur les pavés et en nettoyant plutôt qu'en peignant. Si le résultat est séduisant, ce sont surtout les interactions avec les passants qui intéressent l'artiste. On peut aussi voir dans l'exposition des traces de sa performance lors de l'ouverture. Hernandez a conçu des moules à glaçons formant le mot 'amigo' et le mot 'enemigo'. Lorsque ces glaçons fondent dans le verre, les différences s'effacent. La rencontre de l'œuvre de ces six artistes témoigne de la diversité de l'art contemporain cubain : certains utilisent des formes classiques, d'autres rejoignent les courants contemporains mondiaux, mais tous nous parlent de la situation des habitants de Cuba et nous invitent à accompagner leur réflexion.

Colette DUBOIS

'Juegos y desafíos' jusqu'au 5 février 2015 à Rainhart Gallery, rue de Washington 90, Bruxelles. Ouvert ma-sa de 11-18 h. www.rainhart.net

(vervolg van pagina 17)

"Voor het derde werk, 'Pearl Surface' (2013), heb ik een parel geschuurd met schuurpapier tot hij helemaal veranderd was in stof. Dat stof heb ik vermengd met een beetje Arabische gom om er een soort van gouache mee te maken. Vervolgens heb ik met potlood enkele concentrische cirkels getekend en die cirkels van binnen naar buiten ingeschilderd tot de verf op was. De schilderij heeft een groenige kleur, een beetje zoals mijn slechte tand."

"Ken je dit werkje? Het is een draaitolletje, gemaakt van hertshoorn en 'purple heart', een Chileense houtsoort die tijdelijk paars wordt als ze in aanraking komt met de lucht. Het puntje van de tol is gemaakt van een gewei dat ik heb gevonden toen ik op jacht was met mijn vader. Het is een editie op vijf exemplaren, omdat het gewei vijf punten had. Er hoort een doosje bij met een geschilderde legende."

"Red Dawn" tot 15 december in het HISK, Charles de Kerecholaan 187A, Gent. Open do-ma van 12-18 u. www.hisk.edu

EXPO KORT

Arte Povera A-Z, deel 2

Het Cultuurcentrum van Strombeek organiseert in zijn samenwerkingsverband met het S.M.A.K. een tweedelige tentoonstelling over de Arte Povera, over de kunststroming die in 1967 werd gelanceerd door curator Germano Celant. Christine Vuegen schreef naar aanleiding van het eerste deel in H ART #132: 'Arte Povera voor dummies?' Ja, maar het eerste deel van het tweeluik 'Arte Povera A-Z' is niet alleen een revelatie voor leken. Aan de rand van Brussel komt het Cultuurcentrum Strombeek voor de dag met een corrigerende kijk. De expositie slaagt erin om de ziel te tonen van de overbekende Italiaanse kunstbeweging, van de spannende tijdsgeest, en toont protagonisten die zelden of nooit zijn te zien in België.' En ook nog: 'Geen beroemdheden zoals de lange tafel van Fabro of een iglo van Mario Merz, maar een fijne selectie die lijkt in te zoomen op de plaats van de mens in de maatschappij, de natuur en de ruimte.'

In het tweede deel, dat tot midden december loopt, wordt gefocust op het werk van twee van de belangrijkste vertegenwoordigers van arte povera: Giovanni Anselmo en Gilberto Zorio. Giovanni Anselmo (*1934) maakte verstilde, haast poëtische beeldende kunst; Gilberto Zorio (*1944) kan beschouwd worden als Anselmo's artistieke tegenpool en maakte kunst gelieerd aan alchemie en astrologie. In nauw overleg met de kunstenaars zelf en met hun medewerkers worden de twee ensembles vanaf de jaren zestig tot nu met elkaar geconfronteerd. De 'co-habitation' tussen het werk van Anselmo en Zorio krijgt een visuele weerklink in de presentaties van de jonge Italiaanse kunstenaars Roberta Gigante en Dario D'Aroneo.

Arte Povera A-Z, deel 2 tot 14 december in Cultuurcentrum Strombeek, Gemeenteplein 27a, Grimbergen. Open ma-za van 10-22 u., zo van 10-18 u. www.ccrstrombeek.be

Encounters at the Boundary

Wouter Feyaerts, 'Just Hanging Around', 2013, 137 x 203 x 15 cm, textiel, hout, boekbinderslijm, mixed media, courtesy galerie Transit Mechelen

In CC de Kollebloem loopt nog tot 22 december de door verzamelaar Wilfried Cooreman samengestelde tentoonstelling 'Encounters at the Boundary'. Die titel is veelzeggend: een grens verdeelt en zondert af, ze is een deling of scheiding tussen het onbekende en bekende, tussen het vreemde en vertrouwde. Maar een grens is ook een plaats van verbinding: ze behoort tot de beide zijden, ze verbindt de twee plaatsen die ze scheidt. Ontmoetingen aan de grens kunnen dus leiden tot toenadering en tot een herinterpretatie van deze grenzen. Creativiteit is grenzealos.

De kunstenaars die Cooreman selecteerde hanteleren elk op hun manier een beeldtaal waarbij architectuur en onconventioneel gebruik van materialen voorop staan. Eén van de redenen waarom het project plaatsvindt in CC de Kollebloem is net het feit dat de architectuur onderdeel wordt van de tentoonstelling. De kunstenaars zijn generatiegenoten, zonder een echte 'groep' met een gelijkaardige interdisciplinaire aanpak te vormen. Veeleer tonen zij elk afzonderlijk hun originaliteit en veelzijdigheid. Toch zijn er verbanden en wisselwerkingen tussen de werken te bespeuren die de dynamiek uitmaken van de selectie. Niet alleen de werken zelf moeten aanzetten tot vertellen, discussiëren en participeren, ook de onderlinge raakpunten vormen een aanleiding om de toeschouwers de grenzen tussen de werken te laten verkennen en ontdekken. De kunstenaars zijn Bert Danckaert, Hans Demuenaere, Wouter Feyaerts, Xavier Mary, Herman Van Ingelgem, Maarten Vanden Eynde, Annelies Vanderkleuren en Leon Vranken.

'Encounters at the Boundary' tot 22 december in CC de Kollebloem, Kloosterhof 1, Puurs. Open ma-vr van 13-20 u., za van 10-18 u., zo van 14-18 u. www.encountersattheboundary.be

Vivian Maier in Foam Fotografiemuseum Amsterdam

EEN TALENT ONTDEKT

Een vrouw loopt weg van de camera, door een hoge galerij in wat een Amerikaanse winkelstraat moet zijn. Links zien we de zuilen, rechts net iets donkerder de reflectie van dezelfde zuilen en van de vrouw in een winkelruit. Compositie, contrast, timing: alles klopt. Toch is dit niet het werk van een groot (straat)fotograaf als Paul Strand of William Klein, maar van de tot voor kort volslagen onbekende Vivian Maier.

Jorre BOTH

Vivian Maier (1926-2009) was haar hele leven nanny, eerst in New York en later in Chicago. Waar men pas aan het einde van haar leven achter kwam, was dat ze al die tijd ook had gefotografeerd. Een paar jaar geleden werd door ene John Maloof een doos negatieven opgedoken op een veiling, waarna het grote talent van Maier alsnog werd ontdekt. Een nieuwe Amerikaanse heldin was geboren en al snel werden er twee documentaires gemaakt en waren wereldwijd tentoonstellingen te zien. Van de maar liefst 150.000 foto's die Maier naliet is in Foam slechts een fractie te zien, maar het is meer dan genoeg om de mythe te rechtvaardigen.

Maier was een bijzondere, gesloten en moeilijke vrouw. Elke ruimte die ze tijdelijk bewoonde puidte uit van alle negatieven en van compulsief verzamelde spullen als kranten en ander papierwerk. Bovendien ontzegde ze iedereen toegang door middel van zware sloten; wat van haar was, was van haar alleen. Hoewel ze in de Verenigde Staten was geboren, had ze zichzelf een Frans accent aangemeten. Hoe vreemd iedereen haar ook vond, over haar grote liefde voor kinderen was men het eens. Een belangrijk deel van de portretten is dan ook van kinderen; degene waarop ze paste, maar ook die ze tegenkwam op straat. Ze lachen of spelen niet vaak. We zien vooral lieve beelden van huilende, bij hun ouders schuilende kinderen. Er is nauwelijks iemand vrolijk op de

beelden die Maier in de achterbuurten van New York en Chicago maakte van de 'echte mensen' die haar zo fascineerden.

ZELFREFLECTIE

Intrigerend is de wand met zelfportretten; Maier legde zichzelf veelvuldig vast, maar altijd stond er iets tussen haar en de camera in. Ze fotografeerde bijvoorbeeld haar reflectie in spiegels en winkelruiten, of haar schaduw op het gras. Grappig is de foto waarop ze precies zichzelf ziet in een spiegel die net door een man van een vrachtwagen wordt gehaald. Ook als ze dit heeft geësceneerd, en die kans is groot, is het een speels beeld waarin we een glimp te zien krijgen van de vrouw achter het mysterie.

Er wordt terecht beweerd dat, als haar werk destijds bekend was geweest, Vivian Maier zich had kunnen meten met de grote fotografen van haar generatie. Haar werk behoort tot de allerbeste straatfotografie, mede omdat het alles in zich heeft: Maier had een geweldig oog voor detail, maar kon ook complete verhalen in één beeld vangen. De steden waarin ze haar tijd doorbracht, karakteriseerde ze door middel van zowel intieme portretten als weidse stadsgezichten, allemaal binnen hetzelfde vierkante formaat, stiekem vastgelegd vanuit de heup met haar Rolleiflex. Hoewel de kleurenfoto's in het Foam in de min-

Vivian Maier, New York, 10 September 1955, © Vivian Maier Maloof Collection, courtesy Howard Greenberg Gallery New York

derheid zijn (20 tegenover 100), heeft Maier wel degelijk veel op kleurenfilm geschoten. Deze negatieven zijn echter moeilijk te restaureren en daarom zijn er maar weinig prints van. Van de 150.000 negatieven is begrijpelijkerwijs een groot gedeelte überhaupt nog niet ontgonnen. Er komen dus nog veel meer foto's, die ongetwijfeld in

de vorm van talloze boeken en tentoonstellingen zullen worden verspreid, en dat is iets om ons zeer op te verheugen.

'Vivian Maier – Street photographer' tot 28 januari 2015 in Foam, Keizersgracht 609, Amsterdam, NL. Open za-wo van 10-18 u., do-vr van 10-21 u. www.foam.org

Jacques-Henri Lartigue, 'Voyage en Hollande': Rico en onze huurauto, 1912.Ontwikkelgelatinezuiverdruk. Collectie Rijksmuseum, aankoop met steun van Baker & McKenzie

museum. Die collectie bestaat uit 20.000 foto's uit de 20ste eeuw (maar 130.000 uit de negentiende!). 'Modern Times' is overigens slechts de tweede grote fototentoonstelling van het Rijksmuseum.

Het is het vervolg op het eerdere: 'Een nieuwe kunst. Fotografie in de 19de eeuw' uit 1996. In de loop van de geschiedenis was het Rijksmuseum altijd veel meer dan een kunstmuseum,

het was een propagandamiddel dat diende om "Holland op te stoten in de vaart der volkeren", zoals de 19de-eeuwse schrijver Potgieter het zo plastisch uitdrukte. Naast kunst ('De Nachtwacht') was er altijd grote aandacht voor de Nederlandse geschiedenis. Die verwevenheid van kunst en geschiedenis zorgt er voor dat een bezoeker op zoek naar Rembrandt verdwaald kan raken tussen de scheepskanonnen en zelfs poppenhuizen. Maar in het geval van de presentatie van foto's uit de 20ste eeuw blijkt het huwelijk tussen kunst en geschiedenis veel eer aan voordeel: geen medium 'plakt' meer aan het leven dan de fotografie. Op de tentoonstelling wordt het leven in de 20ste eeuw dan ook mooi tevoorschijn getoeverd met foto's die van historisch of esthetisch belang zijn (en vaak beide).

Het Rijksmuseum wil graag af van zijn reputatie als Amsterdams of Hollands museum, het wil een internationale uitstraling. Dat is goed te merken in deze tentoonstelling. De Hollandse toeristische foto bij uitstek: de windmolen ontbreekt niet, maar hij is dan wel gefotografeerd door een grootheid als Jacques-Henri Lartigue in 1912. Het opzet van deze tentoonstelling is verder bewust internationaal. De vroegste foto uit de tentoonstelling is een bewegingsstudie van Eadweard Muybridge uit 1887, de jongste werd door Vivian Sassen in 2003 in Suriname gemaakt. Sommigen, zoals 'Man en vrouw kijkend naar de lancering van de Apollo 11' van Joel Meyerowitz

'In the Stomach of the Predators' in BAK Utrecht

EEN WERELD VOL GIF, ARMOEDE, ONGELIJKHEID

Het is een prachtig landschap bij Spitsbergen, met ijzige bergen en een haventje waar van alles aangevoerd kan worden. Veel natuur zou hier niet overleven, maar toch zijn juist hier meer soorten zaden te vinden dan waar ook ter wereld. Er is namelijk een zaadkluis. Ingegraven in een berg worden hier de zaden bewaard van maïs, graan, groente, voor het geval een soort een keer uitgestorven raakt. De aantallen in opslag, diep gevroren, zijn genoeg om de soort weer terug te brengen in de landbouw.

'Geweldig', denkt u nu, en ik dacht dat ook toen ik het las in de tentoonstelling 'In the Stomach of the Predators'. Maar mijn blijdschap was van korte duur. De kluis is niet van een overheid of ideële instantie, maar is in handen van een conglomeraat van multinationals dat hiermee op winst uit is. Hun doel is om wereldwijd meer en meer landbouwgrond in handen te krijgen. Wat kan leiden tot een monopolie op de voedselproductie – tomaten altijd van het ene merk, granen via een ander bedrijf.

Over die landroof gaat deze tweedelige tentoonstelling. Boven draait een film waarin fabeldieren – een hyena, jakhals, wolf – als personificaties van het grootkapitaal door landschappen in

uit 1969, belichamen zelfs perfect de hoop en verwachting van de voorbije eeuw.

De curatoren hebben ervoor gekozen om de zeer diverse selectie foto's in te delen volgens voor de hand liggende thema's als het persoonlijk leven, de straat, de wereld, de industrie. Daarnaast duiden ook esthetische categorieën op. Bijvoorbeeld kleur. Al in 1907, toen de gebroeders Lumière de kleurfotografie uitvonden, was er de bezorgdheid dat, nu iedereen kleurfoto's kon nemen, dit met weinig smaak en nog minder met kennis zou gebeuren (precies wat vandaag met de digitale fotografie gebeurt). Maar de tentoonstelling toont dat er wel degelijk al vroeg schitterende kleurfoto's gemaakt werden.

Ook 'De bevrijding van het beeld' (over de opkomst van de beroemde fotografen) en 'De liemieten van het realisme' behandelen esthetische kwesties. Een eerste wordt gewijd aan de dertig jaar Documentaire Foto-Opdrachten die het Rijksmuseum sinds 1975 organiseert en die werk van Nederlandse fotografen toont zoals Rineke Dijkstra (een prachtig portret van schrijver Gerard Reve gemaakt in Zulte in 2004), maar ook de indrukwekkende wandvullende reeks 'Hollandse hoofden' van Stephan Vanfleteren.

'Modern Times - Fotografie in de 20ste eeuw', tot 11 januari in de Philipsvleugel van het Rijksmuseum, Museumstraat 1, Amsterdam, NL. Open ma-zo van 9-17u. Toegang tot het Rijksmuseum kost 15 euro, gratis tot 18 jaar. Rijksmuseum.nl

Wesley Meuris in Club Solo Breda

Sinds Lokaal01 in Breda in Nederland sloot omwille van het wegvallen van subsidies, opende een nieuw kunstplatform er zijn deuren, Club Solo. Het is een platform dat door tien kunstenaars opgezet is en in het gebouw huist waar eerder Lokaal01 zat. Het zwaartepunt ligt bij solopresentaties – zoals ook de naam al aangeeft. Nog tot 21 december is er nu een tentoonstelling te zien van Wesley Meuris ('1977), zijn eerste in Nederland.

Meuris is gefascineerd door de menselijke drang tot catalogiseren, rationaliseren en benoemen. In zijn ruimtelijke installaties onderzoekt hij diverse architecturale typologieën waarin die notie van controleren en beheersen vervat zit. Meuris deconstrueert bestaande architecturale modellen om verborgen mechanismen bloot te leggen. In Breda presenteert hij werken die zowel een fascinatie als kritische houding aannemen ten aanzien van museumarchitectuur en tentoonstellingsmechanismen. De tentoonstelling bestaat uit niet eerder getoonde werken, waaronder tekeningen, prints en ruimtelijke installaties.

Wesley Meuris tot 21 december in Club Solo, Kloosterlaan 138, Breda, NL. Open wo-zo van 11-17 u. www.clubsolo.nl Op zondag 30 november worden er om 11 u. en om 14 u. twee gratis rondleidingen gegeven doorheen de tentoonstelling.

Andreas Siekmann, 'In the Stomach of the Predator's', 2013-2014, installatie-overzicht (fragment), BAK, basis voor actuele kunst, Utrecht, 2014, foto Tom Janssen

Spitsbergen en Afrika trekken. Beneden is een uitgebreide installatie te zien waarin de monopolies, de macht, de hoeveelheden landbouwgif, het geroofter land, zelfmoorden en armoede worden verbeeld in grote doeken vol pictogrammen van fabrieken, arbeiders, maïskolven. Daartussen staan kaartenbakken op wiel'tjes. Bezoekers kunnen die meenemen als ze door de installatie lopen en begrippen willen opzoeken. Zoals 'BOP-marketing', wat blijkt te staan voor 'Bottom of the Pyramid', gericht op de allerarmsten ter wereld. Volgens het indexkaartje zetten bedrijven als Monsanto daar genetisch gemanipuleerde zaden uit van graan dat extra vult, goed tegen de honger, maar dat ook tal van pesticiden bevat.

PICTOGRAFIE

In duizelingwekkende stroomschema's schetsen de twee kunstenaars en curatoren achter dit alles, Alice Creischer en Andreas Siekmann, een marxistisch wereldbeeld vol gif, armoede, ongelijkheid. Dat doet het duo in pictografie, als eerbetoon aan de door Otto Neurath en Gerd Arntz uitgevonden beeldtaal om informatie te delen met ongeletterden. Complexe sociaaleconomische materie over migratie en productie verbeeldden zij in het interbellum in poppetjes en symbolen, om het volk bewust te maken.

Zo glashelder zijn Creischer en Siekmann niet. Hun schema's blijven moeilijk en artistiek. Al is juist die onontwarbaarheid ook informatie: zo complex is de wereld geworden, dat zelfs de altijd heldere pictografie het niet kan uitleggen. Dat maakt de tentoonstelling tot een soort huwelijk tussen Neurath en klokkenluiders van nu: al die schema's met indexkaartjes als voetnoten heeft

iets weg van het grasduinen door geheime documenten en archieven. Als bezoeker probeer je de stippen te verbinden en gewijgs te worden in onze door machtsverstrengeling gecorrumpeerde maatschappij.

Maar met het verpakken van de boodschap in zo'n complexe vorm zullen de kunstenaars weinig effect sorteren – indrukwekkend als je er de tijd voor neemt, maar hoeveel mensen doen dat? Meer bereik hebben alle Facebookberichten dat Monsanto weer iets verder is met het monopolie op de tomaat, dat Nestlé roept dat water geen recht is. Al is het de vraag of ook dat helpt. Immers, tegenwoordig is het probleem niet meer dat de massa te weinig weet (zoals een eeuw geleden), maar dat we zo veel informatie krijgen dat die niet meer aankomt.

Maar waar die mediaberichten op Facebook de onwisselbare vormgeving van websites volgen, kiezen Creischer en Siekmann bewust voor een heel andere beeldtaal, die van Arntz en Neurath.

Toch is er een belangrijk verschil: ze delen niet het optimisme dat Neurath en Arntz destijds verbeeldden in heldere schema's met fabrieken, arbeiders en stijgende lijnen. Bij 'In the Stomach of the Predators' zijn de stijgende lijnen die van gif, winst. De arbeiderspoppetjes worden er kleiner, schaduwen achter de vele nullen waarmee Creischer en Siekmann de grimmige overwinningen van het grootkapitaal aangeven. Wat een blemmekende tentoonstelling.

Sandra SMETS

'In the Stomach of the Predators' tot 28 december in BAK, Lange Nieuwstraat 4, Utrecht, NL. Open wo-zo van 12-18 u. www.bak-utrecht.nl

Kunst & Wetenschap

'KUNST IN DE WACHTRUIMTE'

Op zaterdag 13 december 2014 organiseert DAVID vzw de vierde editie van de 'I AM HURT'-meeting. Het wordt een actieve ontmoeting in de Zebratraat in Gent, met kunstenaars en artsen uit diverse disciplines over het thema 'Kunst in de wachtruimte'. Discussies en workshops zullen gaan over hoe kunst in de medische praktijk een vorm van herstel kan zijn en welke soort kunst daar in onderzoek het meest geschikt voor blijkt te zijn.

Het uitgangspunt van het 'I AM HURT' project is dat mensen met fysieke en psychische problemen zich al te vaak in de marge bevinden, zoals ook vele kunstenaars en aanverwanten. 'Kunst in de wachtruimte' wordt zoals de voorbije meetings van DAVID vzw een innoverend platform voor kritiek, debat en actie. Vorig jaar was Jan Hoet headliner en peetvader van de derde editie van de meeting. Dit jaar krijgt DAVID vzw de steun van Prof. Dr. Dirk De Wachter.

Voor deze editie werd vanuit de ziekenhuissector een panel samengesteld dat een visie brengt op kunst in de zorg en in de wachtruimte. Dr. Marc Brosens, oncoloog-radiotherapeut is dit jaar een

van de panelleden. Vorig jaar stond hij op in de zaal na het debat en zei: "Ik heb bewust kunst in mijn bestralingsruimte hangen en vraag me af welk psychologisch effect dit heeft op mijn patiënten." Vandaar ligt de focus dit jaar op case studies uit binnen- en buitenland om het pleidooi voor 'Kunst in wachtruimte' te onderbouwen.

Andere reeds bevestigde namen zijn psycholoog Charlotte De Grootte, auteur van het boek 'Kunstpsychologie', psychiater dr. Marc Calmeyn uit het psychiatrisch ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouw Brugge en geurkunstenaar Peter De Cupere. Om onderzoek naar het belang van kunst in de zorg tevens internationaal te situeren zal vanuit het Leids Universitair Medisch Centrum (NL) Sandrine van Noort erbij zijn. Zij is adviseur kunstzaken en curator van de tentoonstellingen in de Galerie LUMC, die een van de grootste fotografiellecties van ziekenhuizen beheert. Curator Christoph De Jaeger, die als artistiek leider fotografie in Bozar werkt, zal het debat op de meeting modereren.

DAVID vzw presenteert een stevig dagprogramma met op zichzelf staande dagdelen. In de voormiddag is er het al genoemde debat en in de namiddag kunnen deelnemers aan den lijve de invloed ervaren van een workshop uit een keuzeprogramma. Tijdens de workshops zal filosoof Alex Klijn de 'intellectuele' speeddating begeleiden. Merlijn Spie is kunstenaar en zal de deelnemers laten kennismaken met haar performance-kunst vanuit extreme fysieke uitdagingen.

www.david-vzw.be

COLUMN

Parijs Zien

In de verre afgronden van een eerder grijsz verleden was ik fundamenteel niet veel meer dan een geurloze, bijtachtige, minneschuwe tienerager die vanuit zijn krot in het Gentse hoerenkwartier de boze buitenwereld wenste te bestoken met de kamante pracht en de hovaardige zeggingskracht van zijn al te bleke genrestukken. Diezelfde botte tiener die ik o zo onheuglijk lang geleden was, hield zich tevens onledig met beestig veel van de lichtstad Parijs te dromen. Want, zulks hadden mij de boekjes wijsgemaakt, daar gebeurde het allemaal. Ten dien tijde had ik een vriend, de etsende mens Arnold Delbaere, die er bescheiden bloezend voor uitkwam dat hij precies wist waar een wakkere sterveling in de Ville Lumière moest wezen om er in het echt bij te zijn.

Op een sombere novemberstand besloten Arnold en ik naar Parijs af te reizen. Met opgestoken duimen gingen wij, verre voorbij de Sterre, in de berm van de baan naar Kortrijk posttraat. Na achtereenvolgens met een kapelaan, een bejaarde actreuse en een Antilliaanse vliegenier in hun Taunus, Daf en Jaguar te hebben meegereden, kregen wij ter hoogte van Compiègne's hoge kastanjelaren een lift van een in camembert grosiereende Normandier, die ons in de pikdonkere mist van de voorstad Crétel uit het laadruim van zijn stinkerige vrachtauto bevrijdde en ons op het wakke asfalt van een troosteloze stationsbuurt achterliet.

Geen kwart van een vingering voor ogen ziende, gingen de graveur en ik al tastend op verkenning uit. Uren later ontwaarden wij in een nabije verte het pretentieloos verlichte vensterraam van een buvette ofte kleine zine die van de zonden voorspellende roepnaam 'Ninette la Sucrète' bleek te luisteren. Wij betraden het smaldozig etablissement en schouwden er, scherp afgetekend tegen een lambrisering van blond hout en rotan, twee aardboringen: een vent en een vrouwmens die stomswijgend doch zeer gulzig drankschalen ledigden en zodoende zeer zwaar aan het lampetten waren. Arnold en ik kwierden naar het buffet en bestelden aldaar een fles van het een of het ander.

Aangezien wij in onze piepjaren waren en enigszins onervaren wat de omgang met foezel betreft, kon het gebeuren dat wij rup gelijk telden door de wind gingen en topzwaar bepinpeld op onze jongensbenen kwamen te staan. Luid van keel raakten onze tongen los, en alsof het in de sterren stond nedergeperd wilde het lot dat wij in de jubel van een apocrief hoogtied zouden gaan uitbarsten. Midden ons dapper getuit laveerde de zuipster naar ons toe. Zij wees in de richting van haar compagnon en siste: "Weet gij dan niet, gibier de potence, wie gindse heer is?!" Dat is niemand minder dan monsieur Francis Bacon, de wereldschilder, die na een nijvere werkwiek van witte wijn slurpen en gokken hier een weinig rust zoekt en dus tout à fait niet is gesteld op uw tapage à briser le tympan."

De nurkse babbelaarster rochelde een teringfluit uit haar glottis, hapte naar een aasje levenslust en ving toen weder te labbeien aan: "En ook ik heb rust en stille vandoen. In kampen, daar heb ik gezeten. 'k Heb er de geestige trukendoos van de Gestapo gekend. Misschien zegt de naam Soutine u iets. Eh bien, ik, Estelle Permoser, was zijn trésor. Ik heb hem gevoederd en gewassen en hem au grand complet gesigneerd!"

"Menteuse!" zo keelde onverhoeds hard en snel mijn vriend Arnold. "De enige echte Francis Bacon zit op dit eigenste ogenblik te Oostende in het cachot. Openbare drankenschap en spel-schulden. Dat weet ik van mijn nonkel Julien die ginder croupier in het kursaal is. En gij, madame sans gêne, nooitement zijt gij het lief van de grote Soutine geweest. Dat was Gerda Groth. Zij staat, verdjul, met haar portret en al in mijn boekskens!" Hierop begon mijn tochtgenoot de wezenstrekken van de valse Bacon en de niet minder onware minnares van Soutine te vermassacereren met een kristallen osbak. En wat verrichte ik daar te midden van dat krijsgeveuld? Ik verliet de buvette, sprong in de laadbak van een traagzaam voortdokterende pickup en sliep daarin mijn roes uit. Uren later ontwaakte ik, een halve meter over de Belgische grens, in het schilderachtige Menen. Ik urreef een rierendel vaakluizen uit mijn ogen, geuwaude de voederung uit mijn jonge strot en zeverde in volgende termen mijn ziel zeer droef tegemoet: "Nergens bijgeveest. Niemandal medegemaakt. Geen kloten van Parijs gezien." Borenderol spleen en tristesse hees ik mij uit het laadruim van het rijtuig en holde naar mijn Gentse barak.

Het duurde nog jaren aleer ik in het echt de Lichtstad zou mogen zien. Maar ik kwam jaren te laat: in New York gebeurde het allemaal en daar moest ge toen wezen om er bij te zijn.

Pjeroor ROOBBJEE

WERFSTRAAT 13
RUE DU CHANTIER
B-1000 BRUSSELS

INFO@ARGOSARTS.ORG
T +32 2 229 00 03
WED-SUN 11.00-18.00

> 21.12.2014
EXHIBITION
MONA VATAMANU
& FLORIN TUDOR
I DO NOT KNOW THE
REAL STORY WHICH
HAPPENS THERE

> 20.12.2014
EXHIBITION
SILVER BLISS #3
A CERTAIN LOVE,
A CERTAIN IRONY,
A CERTAIN BELGIUM

ARGOS

CENTRE FOR ART AND MEDIA
WWW.ARGOSARTS.ORG

mariondecannière

joris ghekiere

black doesn't like yellow dots

05.12.2014 - 17.01.2015
private view: 04.12.2014, 6pm

pourbusstraat 3, 2000 antwerp
www.mariondecanniere.com

EASTMEN
GALLERY

ROB
SCHOLTE

TENTOONSTELLING VAN 22 NOVEMBER 2014 - 25 JANUARI 2015

ZUIVELMARKT 50, 3500 HASSELT, BELGIUM
EASTMENGALLERY.BE - INFO@EASTMEN.BE - +32 11 740 668

OPENINGSUREN: DO-VR-ZA-ZO 14-18U

Honoré d'O & friends bouwen feestje bij
Kristof De Clercq Gallery in Gent

PANTA REI

Honoré d'O rammelt wel vaker aan de conventies van de kunstwereld. Zo palmde hij eerder meer dan een jaar galerie Argentaarum in Gent in, waarbij de grens tussen kunst en leven werd vervaagd. Nu gaat hij verder op dat elan, door bij Kristof De Clercq Gallery met een hoop vrienden een tentoonstelling te maken die voortdurend verandert. Als een levend organisme.

Sam STEVERLYNCK

Als je als galeriehouder Honoré d'O uitnodigt voor een solotentoonstelling kun je er prat op gaan dat hij met iets helemaal anders op de proppen komt. Zo nodigt hij voor zijn 'solo' niet alleen een tweede kunstenaar uit – ManfreDu Schu – maar ook een twintigtal van zijn studenten aan de KASK in Gent. Hier dus geen egotripperij, maar een genereus gebaar naar de studenten toe. De kunstenaar speelt niet alleen met de notie van auteur, maar ook met het eigenlijke tentoonstellingsformat. Hij presenteert geen reeks statische objecten in een setting die onveranderd blijft gedurende de hele expo. Nee, Honoré d'O wil het strakke tentoonstellingsschema opentrekken tot een immer evoluerende choreografie of tot een sociaal laboratorium.

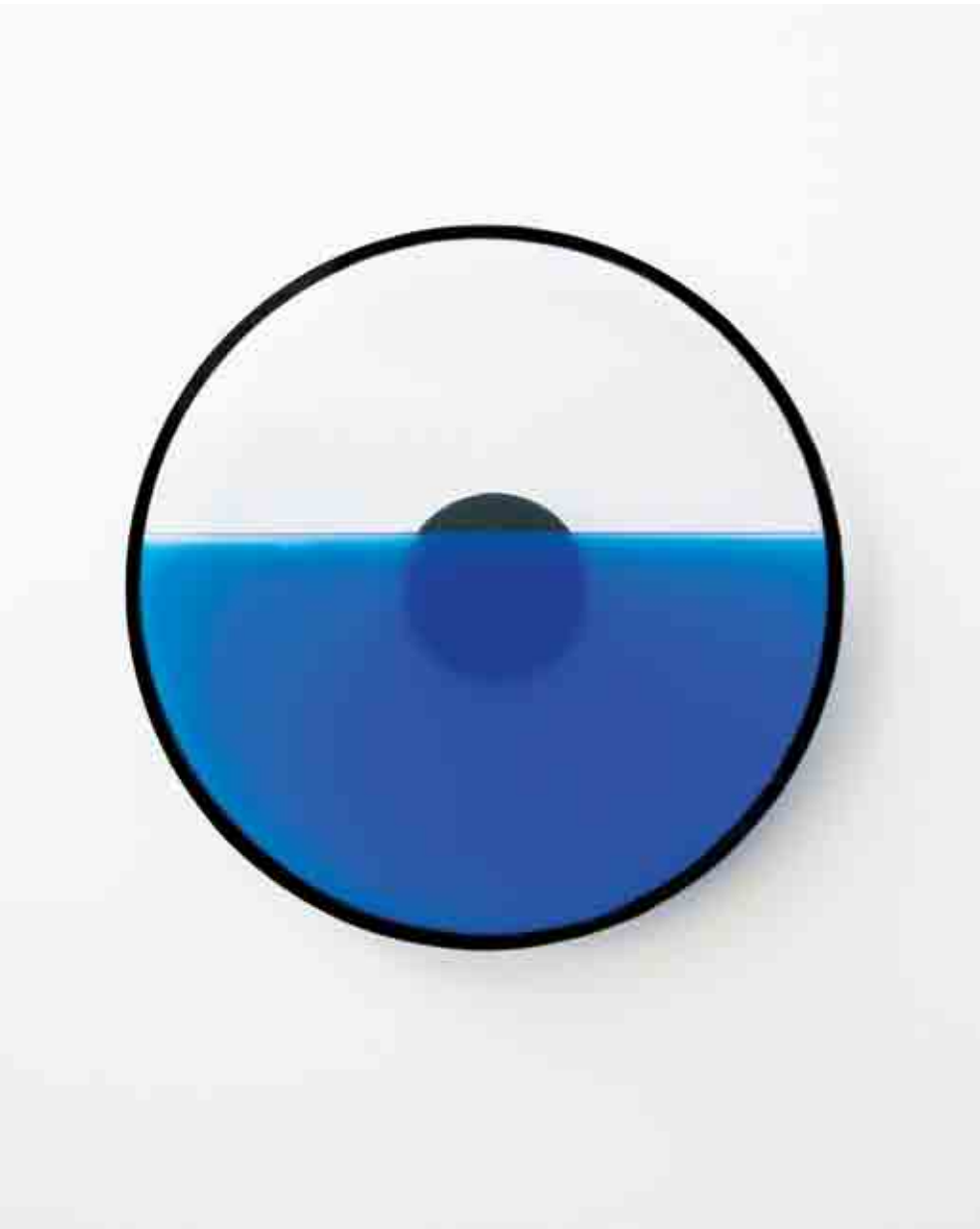
'Het leven is een gebeurtenis. In welke mate kan kunst die vibratie overnemen? Het gaat niet om een statische zekerheid of waarheid maar om meerstemmigheid'

Het belooft een onafgebroken kruisbestuiving te worden die resulteert in een levend en organisch geheel. De tentoonstelling verandert elke dag van thema, gaande van 'Food of Flora' over 'Trusting the gallerist (or trusting the money)'. Het zal in totaal maar liefst 26 verschillende thema's opleveren. Die kunnen ook door een student of andere genodigde worden ingevuld. Maar er zijn ook een aantal vaste rubrieken zoals 'De Schreeuw

van de Dag', een poëzievoordracht door Inge Braeckman of een filosofisch-literair betoog door Tom Van Imschoot. "Ik heb ook mensen zoals Bart De Baere of Philippe Van Cauteren uitgenodigd om een antwoord te komen formuleren. Maar het kunnen ook minder bekende mensen zijn die dicht bij me staan. Of iemand die bijvoorbeeld een lezing komt geven over architectuur." Ruimtelijk wil de expo zich ook uitbreiden door over het muurtje te gaan kijken bij de burens van het theatergezelschap Campo Victoria en zo een wisselwerking op poten te zetten. De rol en bijdrage van de bezoeker is uiteraard cruciaal. "Ik heb een tijd terug de trilogie 'Sferen' van Peter Sloterdijk gelezen. Het gaat niet over het object maar over de beïnvloeding van de cellen. Ik ben op zoek naar een sfeer, een context, waar dingen samenkomen. Een object moet hier een attribuut worden waaraan een gevoel, handeling en ervaring samenhangt. Mensen komen en gaan. Ze worden deel van het beeld. Het gaat om energie die prikkelt."

TOEVAL

Het geheel belooft een georkestreerde chaos te worden. "Toeval speelt een belangrijke rol. Het wordt een soort toneelstuk van een kunstervaring. Het gaat om ontmoetingen. Het leven is een gebeurtenis. In welke mate kan kunst die vibratie overnemen? Het gaat niet om een statische zekerheid of waarheid maar om meerstemmigheid. Met tegenovergestelde gedachten bouw je een dialectiek op. En niet een kunstwerk dat dé waarheid in pacht heeft. Ik wil het open lichaam van het kunstwerk tonen." De tentoonstelling verandert dus continu. "Mensen die meermaals komen, zullen nooit dezelfde tentoonstelling zien." Dus bedacht de kunstenaar ook een 'loyalty card' of klanten-

Honoré d'O, 'Zinkgat', 2014, gedemineriseerd water, pigment (Mongolian blue), dubbel glas, kogellager, 60 x 60 x 7cm, courtesy Kristof De Clercq Gallery

kaart – hoewel dat laatste woord een mercantiele connotatie krijgt waar het hele project juist afkerig van staat. De kaart wordt bij elk bezoek afgestempeld. "Iemand die een volle kaart heeft, heeft al een pak loyauteit. Daar willen we dan een kunstwerk of verrassing tegenover stellen. Het is een soort ruil. Maar het moet niet altijd over geld gaan. Hoe vaker de mensen terugkeren, hoe

meer energie ze pompen in de overkoepelende sfeer." Het project zet zich ook verder in de virtuele ruimte. Op een Tumblr account ... en op de website van H ART waar de kunstenaar regelmatig foto's zal posten.

Honoré d'O, 'VIBRATIONS OFF the format' tot 21 december in Kristof De Clercq Gallery, Tichelrei 82, Gent. Open wo-zo van 12-18 u. www.kristofdeclercq.com en <http://vibrationsoff.tumblr.com/>

'Love Letters in War and Peace' in het MSK Gent

LIEFDE IS OORLOG

Het Museum voor Schone Kunsten van Gent presenteert een ambitieuze tentoonstelling rond liefdesbrieven. Op het eerste gezicht lijkt dit te passen in de viering van honderd jaar Eerste Wereldoorlog, maar in feite bestrijkt de tentoonstelling een bredere periode: de jaren 1870 tot 1930. Dankzij een overvloed aan materiaal groeit het initiatief uiteindelijk zelfs uit tot een soort 'persoonlijke (kunst)geschiedenis' van de betrokken periode.

Marc HOLTHOF

Het centrale halfrond van het museum in Gent is afgesloten (aan de kant van de inkomhal zelfs met prikkeldraad). Je kan er niet in. Mona Hatoum heeft er een installatie gemaakt met werk van haar uit de jaren 90. Het zijn de werken waarin ze gewone huishoudelijke voorwerpen in wapens of ander marteltuig verandert. Op een tafel en op de grond liggen haar 'Nature mortes aux grenades' (2006-7): veelkleurige granaten in Muranoglas. 'Close Quarters' heet deze totaalinstallatie, en deze titel – zo suggereert de catalogoog – kan je best vertalen als 'lijf-aan-lijf-gevecht'. Het lijkt er op dat de tentoonstellingsmakers in Gent dat thema van liefde als een gevecht als leidraad hebben genomen om een privé-kunstgeschiedenis of een geschiedenis van het persoonlijke in de kunst te maken. Dat is uiteraard een heel interessant, maar ook erg veelomvattend thema waar moeilijk een greep op te krijgen blijkt. Typerend is dat de catalogoog van de tentoonstelling geen boek is, maar een doos vol documenten en brieven. De tentoonstelling zelf heeft ook wat weg van een doos overvol met bonbons, of zelfs een doos van Pandora. Dit is dan ook geen voorgewatte tentoonstelling, hier moet je je als kij-

ker een weg banen door een veelheid aan materiaal en verhalen.

VOYEUR

Rode draad doorheen de tentoonstelling zijn liefdesbrieven. Nu is het niet evident om brieven te presenteren op een tentoonstelling, ze zijn lastig voor de bezoeker om te ontcijferen en te lezen. Een enkele brief – dat gaat nog. Zoals die van de Amerikaanse president Warren aan zijn maitresse die hem smeekt om Duitsland niet aan te vallen. Maar een hele reeks, zoals op de lange tafel in de laatste zaal, is echt van het goede teveel. Brieven, en vooral intieme liefdesbrieven, zijn bovendien niet voor het grote publiek bestemd. Je bent onvermijdelijk een voyeur als je meeleest.

ker een weg banen door een veelheid aan materiaal en verhalen.

En je geeft er – bij gebrek aan context – je eigen verwrongen, zo niet ronduit verkeerde interpretatie aan. Deze tentoonstelling heeft dan ook een hoog artistiek 'Story'- of 'Dag Allemaal'-gehalte terwijl je (meel)leest over de affaires tussen Jane Burden en Dante Gabriël Rossetti; Camille Claudel en Rodin; Oscar Wilde, zijn vrouw en Alfred Douglas; Marthe de Méigny en Bonnard; de zusjes Duluc en Félicien Rops; Dora Carrington en Lytton Strachey, en nog vele, vele anderen.

Een poging om tot een synthese of conclusie van al dit materiaal te komen, om iets te formuleren over relaties in de artistieke en/of burgerlijke cultuur is er niet. Alles wordt op een hoop gegooid, de anekdote primeert. De liefdesbrieven en verhalen over kunstenaarsrelaties worden wel uit-

voerig geïllustreerd met documenten en kunstwerken van de betrokkenen. Zo blijkt een serie idyllische familieportretten van Henri Evenepoel een drama te verbergen. Soms is het echter te vergeefs zoeken naar wat het getoonde met het thema te maken heeft. Zo bijvoorbeeld de kleine fotoreeks die toont hoe in de ruïnes van het plat gebombardeerde Ieper de inhoud van een kluis van een bank in veiligheid wordt gebracht. Een leuk detail dat illustreert dat de burger ook in oorlogstijd vooral aan zijn poen denkt. Maar wat heeft het met het thema van de tentoonstelling te maken?

APOTHEOSE

Zowat halverwege heb ik opgegeven om mij die vraag te stellen en heb ik volop genoten van de indrukwekkende reeks werken uit de periode 1870-1930 die hier zijn samengebracht en die (al te beknopt) leven en werk van de betrokken kunstenaars oproepen. Door de veelheid aan onderwerpen en kunstenaars lijkt het zelfs een beetje alsof je in sneltreinvaart doorheen meerdere tentoonstellingen loopt.

De apotheose van de tentoonstelling mag er alvast zijn: in de laatste zaal is niet alleen werk van o.m. Mayakovski, Moholy-Nagy, Boccioni en Stieglitz (die mooie foto's maakte van Georgia O'Keeffe) te zien, maar staan ook twee heel lange toonkasten opgesteld. De ene met brieven, de andere met een etsenreeks van Marc Chagall. Aan de muur hangt een wit, bijna leeg panoramische doek van Stanley Spencer. Het is slechts in de linkerbovenhoek beschilderd. De rest van het zeven meter lange doek toont alleen de voorbereidende potloodtekeningen. Daarop zijn mensen te zien die weggevaaide liefdesbrieven lezen. 'The Apotheosis of Hilda' (1959) heet Spencers werk dat hij net voor zijn dood begon. Het was bedoeld als ode aan zijn overleden geliefde Hilda Carlme. Spencer had een compleet mislukt huwelijk met haar achter de rug, maar bleef haar brieven schrijven. Zelfs lang na haar dood.

'Love Letters in War and Peace (1870-1930)' tot 22 februari 2015 in het MSK Gent, Citadelpark, Gent. Di-zo van 10-18 u. www.mskgent.be

Mona Hatoum, 'Grater Divide', 2002

Poorten naar besloten werelden in Rijselse LaM

MOOIE RIMPELINGEN VAN DE GEEST

Hoe kunnen we de 'gesloten wereld' waarin outsiderkunstenaars rondcirkelen begrijpen? Hun imaginaire vermogen is grenzeloos, al is hun fantastische wereld zeker niet gemakkelijk te ontsluiëren. Gekte, geweld en onrust, soms suggestief en toch goeddeels of zelfs helemaal onbegrijpelijk, leiden tot sublieme fantasieën van geblesseerde of in zichzelf gekeerde geesten. Het Rijselse LaM (Lille Métropole Musée d'art moderne, d'art contemporain et d'art brut) laat in twee exposities een nieuwe 'muscale cartografie' zien van kunst en outsiderkunst of 'art brut'.

Paul DEPONDT

De exposities in het LaM laten hallucinant werk zien van intramurale patiënten, geniale spelerei-en, bizarre architectuurtekeningen met een wir-war van lijnen en krommen, uitputtende oefeningen in solfege of schoonschrift, amorf gekras van schizofrenen. Werken van outsiderkunstenaars zijn – zoals te zien was in de schitterende expositie 'La beauté insensée' in Charleroi (1995) – stuk voor stuk grillige, ontroerende, hartverscheurende, griezelige, ongeremde, impulsieve en visionaire 'kunstwerken', gemaakt met een duidelijke intensiteit. Wat ze maken is gemaakt vanuit 'un désordre des sens', een zintuiglijke chaos, in de woorden van de dichter Arthur Rimbaud, een innerlijke en afgesloten wereld die davert op zijn grondvesten.

Het gerenoveerde Museum voor Moderne Kunst Lille Métropole – eigenlijk een museum van moderne en contemporaine kunst, en 'art brut' of 'outsider kunst' – heeft sinds enkele jaren een nieuwe missie en een verrassend programma: een duik in de onpeilbare zone van het onderbewustzijn van kunstenaars maar ook door ergotherapie gedreven geesteszieken. Er is grote belangstelling in musea en in de kunsten (denk maar aan de collecties 'outsiderkunst' van Jean Dubuffet of Arnulf Rainer) voor die door de surrealistische roerganger André Breton genoemde 'onpeilbare zone', voor die fascinerende maar verborgen of zelfs weggemoffelde verbeeldingswerelden.

Lille, althans Villeneuve d'Ascq, koos voor het 'dubbelportret': de geesteszieke en de kunstenaar die door hun creativiteit elkaar vinden. De twee tentoonstellingen tonen ronduit schitterende werken, deels uit de psychiatrische instituten – vaak anonieme kunstenaars, zoals dat in de antiek of middeleeuwse tijd ook zo was – en deels van kunstenaars die ook op zoek waren naar zichzelf in hun kunstwerken. Het gaat vaak om een onderscheid tussen 'art populaire' en 'art savant' – maar kun je dat verschil wel zien?

Het is een heel fraaie presentatie met vaak verrassende sculpturen, schilderijen, tekeningen en installaties. Door de combinatie met een tweede historische tentoonstelling, 'L'invention du lieu - Résistances et création en Gévaudan' over het psychiatrisch hospitaal van Saint-Alban in de Lozère en over François Tsouqueslles die al tijdens WOII opkwam voor 'creatieve ergotherapie' voor zijn patiënten (onder anderen Paul Eluard in

1943 en Tristan Tzara in 1945), laat het LaM ook psychiatrische geschiedenis zien. Art Brut, het is – in de woorden van Dubuffet die een grote collectie 'waanzinnige kunst' aan het Zwitserse Lausanne legateerde – kunst, vormgegeven door een 'zieke' geest, "kunstwerken die zijn gemaakt door individuen die, om de een of andere reden, aan het culturele klimaat en het sociaal conformisme zijn ontsnapt". Het zijn halsbrekende afdalingen in de besloten wereld van de geesteszieke.

Wie goed kijkt ziet 'trofeeën van authenticiteit'. Veel van wat je in de outsider-kunst-musea in Gent, Lille, Wenen, Lausanne of Heidelberg kunt zien, toont "schitterende geestelijke fossielen" (in de woorden van Ans van Berkum die over 'art brut' heeft geschreven), resten verborgen in een door opvoeding, etiquette of gekte verdrongen hermetische en voor de ander volstrekt ontoegankelijke werelden. Gekte is de poort naar verborgen werelden, de deur die toegang geeft tot een tweede wereld die doortrokken is van diepe en oncontroleerbare gevoelens en fantasieën, driften, buien en vlagen van wilde waanzin. De kunst is 'vaanzinnige schoonheid', gekte, geweld en onrust, soms suggestief en toch goeddeels of zelfs helemaal onbegrijpelijk, sublieme fantasieën van geblesseerde of in zichzelf gekeerde geesten. Het is een gesloten wereld, waarin de patiënt

Het verschil is de 'gesloten wereld' van patiënten en 'het credo' van kunstenaars, een kunstpraktijk die 'open' is

rondcirkelt. Soms blijft het maar stromen, zoals bij de geniale paperassen van Adolf Wölflit die een wirwar van woorden en figuren. Maar soms, denk ik, is het werkelijk ook beperkt, en gaan het potlood en de verf al snel weer in de doos. De exposities laten, met een grote keuze kunstwerken, ook 'het verschil' zien. Al zijn veel werken van outsiderkunstenaars buitengewoon interessant, vaak heel mooi – zoals het werk van Auguste Forestier, de sculpturen van Adrien Martias of de prachtige poloodtekeningen van

Auguste Forestier, 'Homme à bec d'oiseau habillé de fourrure', n.d., assemblage de bois, tissu, métal, peinture, verre, fourrure, Collection Francois Millon, photo DR. © DR

Fernand d'Alquier, die net als zoveel anoniemen nauwelijks bekend zijn. Het werk van Louise Bourgeois is doordrongen van kwellingen, dat van Antonin Artaud is dat al evenzeer. Maar zijn dat outsiderkunstenaars? Waren Alfred Kubin, een notoir neuroticus, of de beeldhouwer Franz Xaver Messerschmidt, die met een weergaloe vaardigheid borstbeelden kon modelleren en beverde in de nacht door demonen te zijn bezocht, of Francisco Goya die in zijn 'zwarte periode' voortdurend door een gekmakende bezetenheid werd overvallen, outsiderkunstenaars? Het is moeilijk te begrijpen. Het is de grote verdienste van het Rijselse LaM die problematiek met zowel therapeutische werken als kunstwerken te willen ontraadselen. De tentoonstelling 'L'autre de l'art' (op zich al een statement) kreeg als ondertitel 'Art involontaire, art intentionnel en Europe 1850-1974' – een omschrijving die verwijst naar Paul Eluards boek 'Poésie involontaire et poésie intentionnelle' uit 1942: kunst uit onweerstaanbare drift, kunst uit welovervogen intenties.

Ontelbaar zijn de obsessief bijgehouden lijstjes, partituren, notities, cartografiën en kalenders, resultaten van de volgehouden zoektochten van

window. While it's not clear how the artworks presented in 'Untitled' hang together, one can easily imagine these five artists having been seminal influences on Gober's development as an artist.

Included here is Gober's best known installation 'Untitled' (1992), which Dia: New York commissioned. 'Untitled' combines the sound of running

Robert Gober, 'The Heart Is Not a Metaphor' at The Museum of Modern Art, © 2014 The Museum of Modern Art, photo Jonathan Muskar, © 2014 Robert Gober

water, small sinks, prison bars and faux newspapers, immersed in a hand-painted forest mural. Also recreated here is an installation featuring three sets of hairy male legs and an over-sized cigar, first exhibited in his 1991 Jeu de Paume survey. By contrast, only one of four elements is on view here from his monumental 'Troubling the Banal' (1997) at Los Angeles Museum of Contemporary Art. Still, this singular element proves crucial, as it acclimatizes spectators seeking to glimpse more from his work. To discover the male figure immersed in water, holding a baby boy, requires staking out a particular stance. I can easily imagine visitors overlooking male and female bathers in 'Untitled' (2003-2005). One thing this survey reveals is that Gober's more recent sculptures are far more complex than his earlier objects. One could easily describe his earlier works in 4-5 words, but it's increasingly difficult to describe his increasingly hybrid objects. 'Untitled' (2006-2007) blends sink and a worn out picket fence. 'Untitled' (2012) weaves sink, twigs and putty ribbons into one object. 'Untitled' (2011-2012) merges two sinks and folded panels. On another note, the Museum of Modern Art owns enough Gober-works to organize a survey just from their collection, so it's especially amazing that they went the extra mile to select his best works to date.

Sue SPAID

Robert Gober, 'The Heart Is Not a Metaphor' until 18 January 2015 at the Museum of Modern Art, 11 West 53 Street, New York, USA. www.moma.org

Dirk Braeckman in Le Bal Parijs

SENSUELE TIJDSBLIKKEN

“Hoe iets te fotograferen interesseert me veel meer dan datgene wat gefotografeerd wordt”, verklaart Dirk Braeckman naar aanleiding van zijn tentoonstelling in Le Bal in Parijs. Braeckman, die zich als het ware een schilder in het donker voelt, toont in het twee verdieping tellende instituut een geslaagd en intiem overzicht van zijn werken van de laatste jaren.

Inge BRAECKMAN

In een vroeger leven was Le Bal niet alleen een balzaal, maar ook een cabaret met een 'Hôtel d'amour'. Deze plek van plezier en feest vlak bij la Place de Clichy in het noorden van Parijs heeft zich vandaag getransformeerd tot een jong en interessant tentoonstellingsplatform waar ook debatten plaatsvinden. Het programma focust op het idee van de representatie van de 'werkelijkheid' aan de hand van het beeld. Daarbij hanteert het de frase van de Franse antropoloog Marc Augé als uitgangspunt: 'Comment représenter un monde qui se définit par la représentation, qui ne cesse de s'enregistrer et de s'enregistrer s'enregistrant?' Het doel van Le Bal is dan ook beelden tonen en de toeschouwer te confronteren met de manier waarop onze blik wordt geconditioneerd in een wereld die vandaag door allerhande beelden wordt overspoeld (via Facebook, YouTube, selfies...) en daardoor verwarring en onduidelijkheid genereert.

Richard Tuttle in Tate Modern in London

A TURBINE HALL FULL OF BRIGHTLY COLOURED TEXTILE

Bright colours, such as poppy red and marigold yellow, animate the Turbine Hall at Tate Modern in London thanks to the newly commissioned sculpture by North American artist and poet Richard Tuttle. His enormous, dynamic sculpture is enveloped in colourful fabrics and fills the entire space of the gigantic Turbine Hall.

Romina PROVENZI

Richard Tuttle was born in 1941 in New Jersey and came to prominence in the 1960s. But he had to wait for a major survey of his work in the UK until this year. The survey includes an exhibition at the Whitechapel gallery and the publication of 'I don't know'. The weave of Textile Language', a book on the importance of textile in both Tuttle's work and throughout history. He has worked during the entire span of his artistic life with fibres and textiles, and it is by now influencing much younger artists and art students. Once inside the Turbine Hall of Tate Modern, it is striking to see the bright colours of Tuttle's sculptural work and its gigantic dimension, especially if compared to his previous small-scale works. In creating the piece, the artist made use of three exceptionally big pieces of fabric for a total of 2500 square metres that were outsourced to textile mills based in India. Tuttle was directly

'Play Back Room II' de Wolfgang Tillmans à Berlin

'SHOWING' THE MUSIC

C'est l'un de ces projets comme seule la capitale allemande peut encore en produire ... Imaginez une de ces rues boisées, calme d'apparence, un rez de chaussée a été loué, aménagé 'à la berlinoise': fauteuils récupérés, tapis de gymnastique et vous avez le dernier projet de Wolfgang Tillmans : 'Play Back Room'. « Music is undoubtedly a huge source of inspiration for visual artists. When attempts are made to bring music into art galle-

Dirk Braeckman, installatiezicht uit de reeks 'Sisyphé'. © Martin Argryolo / Le Bal. Courtesy of Zeno X Gallery, Antwerp

De kunstenaar Dirk Braeckman is bekend van zijn grote tableaus waarbij hij het medium van de fotografie gebruikt. Hij wil geen verhalen vertellen, al zetten zijn beelden wel de verbeelding van de kijker in werking. Aan de hand van zaken en details die bijna banaal lijken – een bed, een gordijn, een been – geeft hij zijn picturaal oeuvre weer, waarin de textuur en de tactiliteit van de grote formaten van cruciaal belang zijn. Hij maakt geen directe documenten van de realiteit, maar gebruikt de realiteit om met zijn 35mm-camera zijn objecten te maken. “Fotografie is voor mij een bijna obsessieve poging om op mijn eigen manier alles rondom mij, alles wat ik zie en ontmoet, te scannen. Iets wat voortkomt uit mijn verlangen om de chaos te ordenen.” Het proces

in zijn donkere kamer waarin hij negatieven bewerkt, beelden uitvergroot, soms opnieuw fotografeert en bepaalde delen van het beeld verduistert is van cruciaal belang. Opmerkelijk zijn de transparantie, de suggestiviteit maar ook de sensualiteit en aanraakbaarheid van zijn werken. En dat in een enorm scala aan tinten grijs.

EROTISCHE GELADENHEID

De tentoonstelling in Le Bal opent met het lang-gesponnen taferel, een door Braeckman zelf geconponeerd beeld, bestaande uit details van de schilderijen van Antoine Watteau (1684-1721). Daaruit heeft Braeckman zelf een beeld samengesteld: het centrum is zwart, enkel aan de zij-

kanten zijn details te ontwaren die refereren aan de schilderijen van Watteau, maar dit alles in de typische en onmiskenbare Braeckman-schriftuur – Watteau was slechts een aanleiding om tot dit werk te komen. Deze 'herinterpretatie' van Antoine Watteau was in 2013 al te zien als een installatie in de Horta-zaal van Bozar in Brussel. Ook in Le Bal is de print onmiddellijk op de muur aangebracht. Het taferel hangt als pendant van de eveneens rechtstreeks op de muur aangebrachte, op glanzend papier afgedrukte beelden uit de expliciet erotische reeks 'Sisyphé', die bovendien fraai gebundeld zijn in het gelijknamige boek. De manier van kijken – en inherent daarmee het tijdsbesef – is steeds een indirect onderwerp in het oeuvre van Dirk Braeckman. Op de benedenverdieping benadrukt hij dat subtiel, aan de hand van een triptiek (opvallend is dat de meeste 'namen' van zijn werken enkel bestaan uit cryptische letters en cijfers, waarmee hij nauwgezet aangeeft dat hij elke anekdotiek uit de weg wil gaan): we zien in drie verschillende werken op één wand driemaal een doek op een stoel liggen. De eerste keer is het doek nauwelijks zichtbaar, de tweede maal al wat meer, de derde keer ten slotte wordt de nadruk van wat er op het beeld te zien is verschoven naar de manier waarop de kunstenaar met het beeld picturaal behandelt en weergeeft. “Hoewel ik er niet naar zoek om mijn werk door een speciale techniek zoals dat van een schilder weer te geven, behandel ik het beeld wel met dezelfde picturale eisen als een schilder, zonder de specificiteit van de fotografische taal te negeren”, aldus Braeckman.

Dirk Braeckman, tot 4 januari in Le Bal, 6, Impasse de la Défense, Parijs, FR. Open wo-vr van 12-20 u., za van 11-20 u., zo van 11-19 u. Elke do tot 22u. www.le-bal.fr Naar aanleiding van deze tentoonstelling verschijnt het boek 'Sisyphé'.

Richard Tuttle, 'I Don't Know. The Weave of Textile Language', 2014, photo © Tate, London

The Turbine Hall at Tate Modern is an exceptional venue for any artist to create a new work. Previously commissioned works have shown how challenging it can be to create an artwork for such an unusual and immense art space. But Richard Tuttle appreciates the creative force created by the incredibly large number of visitors coming into the Turbine Hall every single day. He compares it to the driving force of society which influences the decision making process of the higher spheres of power and politics. According to Tuttle: “For a lot of people art serves as a form of financial security.

But there is another kind of people for whom art is a real adventure. For me art is a kind of food, it is food for the spirit.” When the project opened The London week of fairs and auctions had just finished. Tuttle's words helped to put this orgy of commercialism into perspective.

Richard Tuttle until April 6th 2015 in the Turbine Hall of Tate Modern, London, UK. Free entrance. www.tate.org.uk

Wolfgang Tillmans, tentoonstellingszicht 'Play Back Room II', 2014, foto Y.B.

JOACHIM COUCKE

GAP

FILLERS

06/12 - 11/01/2015

Opening: friday 05/12/2014 - 7pm

Concert: Nomad

BRUT
HAUS

BRUTHAUS: CONTEMPORARY ART & FACTORY - Molenstraat 84 - 8790 Waregem - joris.vander.borghet@bruthaus.be - www.bruthaus.be - +32 473 63 69 63

dec 2014 × jan 2015
www.network-art.be

NETWERK /
centrum voor
hedendaagse
kunst

groepstentoonstelling
ORKEST!
Oliver Beer / Rubén D'hers / Nicolas Field /
Julian Sartorius / Michael Schmid /
Konrad Smoleński / Rutger Zuydervelt
Tentoonstelling zo. 07.12 2014 > vr. 06.03 2015
Openingsevent za. 06.12 2014 × 20⁰⁰
+ Heleen Van Haegenborgh met Signaux, een concert voor 23
scheepshoorns

solotentoonstelling
HERIBERT FRIEDL
Tentoonstelling zo. 18.01 > vr. 06.03 2015
Openingsevent za. 17.01 × 20⁰⁰
+ performance aanvullend bij Everything Was Forever, Until It Was
No More van Konrad Smoleński

tentoonstellingen: open wo. t/m vr. 11⁰⁰ > 17⁰⁰ / za. - zo. 14⁰⁰ > 18⁰⁰
gesloten op feestdagen

Network / center for contemporary art × Houtkaai 15, B-9300 Aalst × info@network-art.be
× T +32 (0)53 70 97 73

Met steun van de Vlaamse overheid

swiss arts council
prohelvetia

WILHELMUS
REGION

AVEC LE SOUTIEN
DE LA
VILLE DE GENÈVE

Atlas Copco

Beeld © Pierre Coulbaut

Damaged Goods
Meg Stuart

Edited by Jeroen Peeters

Are we here yet?

Meg Stuart en Damaged Goods stellen voor:
“Are we here yet?” (2e druk!)

Nu verkrijgbaar via www.damagedgoods.be

“Are we here yet? is een kunstenaarsboek dat overwegingen beschrijft, valkuilen en overwinningen benoemt, ernst en betrokkenheid ademt, toeval en bedoeling onderscheidt, ontdekkingen optekent en de centrale rol van mislukking onderstreept.

Het laat zien, bladzijde na bladzijde, wat de beweegredenen zijn van een aantal belangrijke hedendaagse (theater-, dans-, beeldend -, geluids-, etc.) kunstenaars met, het moet gezegd, Meg Stuart als stralend middelpunt.”

(Fransien van der Putt in *Etcetera*, september 2010)

Jeroen Peeters (ed.) **Are we here yet?** Damaged Goods / Meg Stuart ISBN 978-2-84066-354-6

GALERIES GERECENSEERD

LILI DUJOURIE

Lili Dujourie, 'Ballade: ROSA', 2011, papier-maché, 35 x 33 x 3,5 cm,
uniek © Galerie Micheline Szwajcer / Courtesy Galerie Micheline
Szwajcer & Lili Dujourie

Solotentoonstellingen van Lili Djourjoe zijn niet dik gezaid in België. Het is dan ook wat teleurstellend dat haar expositie bij Micheline Swazjeres in Brussel ons na al die tijd – zeven jaar om precies te zijn – niet verrast met de allernieuwste werken. Wat misschien te verwachten was. Want de Vlaamse kunstenaars ('1941) is een moedige madam, die haar eigen gang gaat, in haar eigen tempo en zonder compromissen. In de jaren zeventig was ze al een opmerkelijke vrouw in een kunstwereld die werd gedomineerd door mannen. Vroege videowerken van haar traag bewegende lichaam in de plooienvan lakens lijken me vaak sterker dan haar sculpturen, omdat ze minder perfect zijn en aldus gevoeliger. Hoewel haar miniatuure sculpturen internationaal worden genoemd om de sensuele schoonheid, de melancholie en gevoelens van vergankelijkheid. Nu heeft Lili Djourjoe een sober miniretrospectie.

ken zijn er te zien of te beleven: buiten op straat hangt een sensor boven het raam, maar hij is gemaakt in hout en registreert dus in feite niets. Het raam van de galerie zelf verwijst naar de uitnodiging van de tentoonstelling: 'Window' (2012-2014) bestaat uit vijfhonderd kopieën van foto's die Van Dessel in die periode maakte vanuit het raam van zijn eigen atelier. Al naar gelang de lichtinval richtte hij zijn camera op een bepaald punt, wat beelden opleverde die soms een reflectie van het atelier (en de kunstenaar zelf), soms een beeld van de wereld achter het raam opriepen. De 500 resultaten zijn te zien op de site van de kunstenaar, de uitnodigingskaart is een samenvatting.

'Vanishing Points' staat voor een hoop glasscheren: op de vloer van de galerie, samengesteld uit de totale versplinterde raampoppervlakte van zijn

studio. 'Mass of Transparency' staat voor dezelfde hoeveelheid, maar dan geconverteerd in beton: naast de glasberg prijkt een betonnen kubus. En de afmetingen van zijn atelier blijken perfect te beantwoorden aan die van de ruimte van de galerie Van der Mieden zelf: dat geeft Van Dessel weer via een metalen lineaal, met de lengte van 100 op 1 x 1 cm.

Het is opmerkelijk hoe Kris Van Dessel in deze opstelling zijn eigen artistieke denken in tijd, afstand en ruimte tot in de meest extreme omstandigheden sublimeert. Heel zijn hebben en houden, in de betekenis van zijn aanwezigheid en zijn creativiteit in het atelier, nadien getransponeerd naar de galerie, wordt hier herleid tot minimale geboden: beton, glas, metaal. Hoe hij zich hieruit redt, met het oog op de toekomst, weet ik niet.

Terugnkeer naar de schilderkunst lijkt geen optie, maar een kunstenaar kan – zoals een karper – rare, onvermoede sprongen maken.

Marc RUYTERS

'Vanishing Points' van Kris Van Dessel tot 20 december in Galerie Van der Mieden, Dansaertstraat 196, Brussel.
Open wo-za van 13-18 u., www.vandermieden.com.

LUCY + JORGE ORTA

Lucy + Jorge Orta, 'Enfant de la Villette - Jonas', 2014, gepolychromeerd aluminium, editie van vier, installatiezicht © Lucy + Jorge Orta
Foto: A. Greuzat

Het is niet echt verbazend dat Lucy + Jorge Orta hun eerste solotentoonstelling presenteren in Galerie Valérie Bach in Brussel, een deels geklasseerde hangar. De Argentijn Jorge Orta (*1953) en de Britse Lucy (*1966), sinds 1991 een kunstenaarskoppel, werken met alle lagen van de bevolking. Ze bekommeren zich om wereldproblemen zoals de drinkwaterschaarste, voedselverspilling,

vervuiling en biodiversiteit. En ook om erfgoed. Hun atelier is een oude melkerij in Marne-la-Vallée, de streek van de brie en verlaten papier-

KRIS VAN DESSEL

Kris Van Dessel, op de achtergrond 'Mass of Transparency', the total mass of all the windows in my studio, converted to a cube of concrete, 2013, 30,11 x 30,11 x 30,11 cm; op de voorgrond 'Vanishing Points', the equivalent of the total mass of all the windows in my studio, 68,25 kg crushed glass, 2013-2014, courtesy Galerie van der Mieden Brussel

Kris Van Deel (*1976, Antwerpen) verkent alle kanten van het plastische kunstenuiversum. Tot voor enkele jaren onderzocht hij het medium schilderkunst, met werken waarin kleuren en vormen letterlijk en figuurlijk leken te exploderen, alsof ze navigeerden in een interstellair universum. Dat laatste houdt begrippen in als tijd, afstand en ruimte, en daar focust Van Dessel zich nu op, maar met heel andere media: sculptuur, installatie, concept. In galerie Van der Mieden, gevestigd aan de Brusselse Dansaertstraat, gaat hij heel ver in dat conceptuele domein. Vijf wer-

met blauwe vorken van petflessen. Een legerij van rode en zwarte stempels (1980-1984) wordt voor het eerst geëxposeerd. Het zijn titels van manifesten die Jorge Ota in Argentinië schreef, onder andere over 'art contextuel', 'utopie fondatrice' en 'art catalysateur'. Haalt hun engagement iets uit? Jorge Ota kijkt om zich heen: "We zijn niet bezig met marktstrategieën. Wat telt, is het uitdijende proces waarmee we mensen doen nadenken. We tonen alleen dat oplossingen mogelijk zijn, zonder iets op te lossen. In Argentinië, een dictatuur, vond ik al dat kunst een sterkere kracht is dan politiek. We zaaien en zaaien. Misschien zijn er maar één of twee zaadjes die iets teweegbrengen. Maar dat is het begin van een utopie, een realistische utopie."

Christine VUEGEN

Lucy + Jorge Orta tot 20 december in Galerie Valérie Bach,
Faiderstraat 6, Brussel. Open do-za van 11-13 u. en 14-19 u.
wo op afspraak. www.galerievaleriebach.com

POL BURY

Pol Bury, 'Cinétization Piazza San Marco', 1964, collage,
133 x 198 cm, courtesy Galerie Derom

Toen God de zwaartekracht uitvond, voelde hij zich eindelijk belachelijk.' Deze boutade kenmerkt Pol Bury, de Waalse kunstenaar voorop, bekend van zijn bewegende waterballen. "Pol Bury? In België kennen we hem niet. We zien zijn monumentale fonteinën, maar er goed naar kijken, doen we niet; ze zijn maar 15 procent van zijn hele oeuvre", zegt Gilles Marquenie die de tentoonstelling in Galerie Patrick Deroit met een zestigtal sculpturen, reliëfs, collages, grafiek, zelfs juwelen uitwerkte. Ook met historische documenten die aantonen dat de carrière van Pol Bury zich buiten België heeft afgespeeld. In 1964 vertegenwoordigde Bury België op de Biënnale

van Venetieën werd hij daar ontdekt door de New Yorkse galeriehouder John Lefebre. De tentoonstelling, een paar maanden later in New

de Matthieu' qui représente le Christ appelant l'apôtre à le suivre. Matthieu était un publicain, il est devenu le saint patron des banquiers, des fiscalistes et autres comptables. Le tableau est très endommagé : des visages, des mains, des morceaux de vêtements émergent de zones indistinctes et informes, abîmées et salies.

Sous le titre *Working on the Cut*, l'installation vidéo réalisée par l'artiste présente les déplacements et la jonction des deux panneaux qui constituent le tableau. Elle se présente sous la forme d'une double projection, une image pour chaque partie du tableau. On fouette du travail des restaurateurs, c'est l'une ou l'autre des images qui s'est projetée ; lorsque les deux parties sont rassemblées, le format de l'image devient celui du tableau. Seules les mains des restaurateurs qui effectuent de gestes précis de déplacement, de rapprochement, d'encastage, entrent dans le champ de l'image. Le travail de nettoyage et d'assemblage qu'ils effectuaient à l'horizontale est montré verticalement, il est érigé en objet de représentation. Valeur travail, valeur d'usage et valeur marchande se confondent et se cristallisent dans des zones illisibles du panneau, là où la main cite l'invisible' de l'économie capitaliste prend corps sous la forme d'un 'spectre' que l'on devine dans la peinture elle-même. Car avant d'être objet de musée, cette peinture est passée de main en main – le tableau contre de l'argent –, elle a été réalisée à une période où le marché de l'art, notamment anverso, était florissant. La présence d'un peintre semblable dans les collections du Museum voor Schone Kunsten de Gent peut laisser penser à une production multiple mais, surtout, le bien meilleur état de conservation de cette dernière permet de distinguer le passage de pièces de monnaie d'une main à une autre.

Si le philosophe français Jacques Derrida a pu dire un jour : « Pour comprendre le cinéma, il faut penser ensemble le fantôme et le capital, ce dernier étant lui-même une chose spectrale », Zachary Formwalt ne se contente pas d'étendre cette sentence à toutes les formes de représentation (y compris la peinture). Il en démontre aussi la réciproque : pour comprendre le capital (et le capitalisme), il faut penser ensemble le fantôme et les formes de représentation qui ont accompagné (et accompagnent toujours) son évolution.

Colette DUBOIS

EGILL SÆBJÖRNSSON

Egill Sæbjörnsson, 'In the Fantasy of Music', installatiezicht, 2014
 Courtesy Hopstreet Gallery, Brussel © hv-studio

en toch niet bewegen, of toch zachtjes bewegen. Bolletjes die een paar centimeter pingpongen, metalen haartjes die wriemelen. Galeriehouder Patrick Derom vertrouwt ons toe dat hij kalme wordt bij het zien van het werk van Bury. Andere kijkers worden nerveus. De tijd is een perceptie, een vertolking van de gedachte van de Franse filosoof en wetenschapshistoricus Gaston Bachelard. Tijd, een vierde dimensie van een kunstwerk. Een ongreijpbaar maar wezenlijk weerhaakje.

Stéphane MEYS

Paul Bury, 'Deluding Times' tot 20 december in Galerie Patrick Derom, Wolstraat 1, Brussel. De galerie heeft geen vaste openingsuren. www.patrickderomgallery.com

Zachary Formwalt, *Working on the Cut*, 2014. 2 videos HD installation with sound, 30'. Courtesy Zeeuws Museum, Middelburg & D+T Project Gallery, Brussels

Pour sa troisième exposition solo chez D+T Project Gallery, l'artiste américain Zachary Formwalt (*1979) se penche sur un tableau de Marinus van Reyerswale (1490-1546), 'L'appel

DD/ MUSEUM DHOND-DHAENENS

23.11.2014 - 01.03.2015

SERVICE

ENTRANCE

The Still House Group

www.museumdd.be

DE WARANDE

Kris Fierens
Tinka Pittoors

Suivez la vague du vent

26-10
28-12
20-14

Artist Talk
moderated by
Dominique Legrand
journalist - art critic

Sunday 30 - 11
3 pm

THE WEATHER WAS GOOD
BART VAN DIJCK
6.12.2014 - 22.02.2015

Naar aanleiding van de tentoonstelling verschijnt de publicatie
Great hearted all friend has come matter what my time by MEK. Paper Kunststille.

Province Antwerpen

DE WARANDE
www.warande.be
014416991

Vincent Delbrouck
The monk and the palm tree

Max Pinckers
Will They Sing Like Raindrops
or Leave Me Thirsty

Opening 23/11/2014 – 4 PM
Expo 23/11/2014 – 10/01/2015
Stieglitz19 – Klapdorp 2 – Antwerpen
www.stieglitz19.be

ARPAÏS DU BOIS & PAUL GEES
WHAT HAPPENS TO MATTER

30/11 - 01/02/2015

EVA STEYNEN.DEVIATION(S)
Zurenborgstraat 28 - 2018 Antwerpen

Vernissage
Sunday, November 30, 3 - 7pm

Open
Saturday - Sunday, 2 - 6pm
and by appointment

Nocturnes
Thursday, December 4, 6 - 10pm
BORGER, Friday, January 30, 6 - 10pm

Antwerp Art Weekend
January 29 - February 1, 2015

Edition Launch
Friday, January 30, 6pm

+32(0)486 209 564
eva@evasteynen.be
www.deviationss.be

© Collaboration Arpaïs Du Bois & Paul Gees, 2014

CALL FOR PROJECTS 2015

SoundImageCulture (SIC) is an internationally oriented workspace that operates at the intersection of cinema, anthropology and contemporary art. SIC offers an environment for the development of personal audiovisual creations through **8 months of artistic coaching**: active workshops, individual advisors, group critiques and inter-artist dialogues.

Projects submission : Before the 31st of December 2014
Selection/interview : On the 19th of January 2015
Participation fee : 1.000 €
Location : Brussels (Belgium)
Contact : soundimageculture@gmail.com
+32 (0) 484 079426

SoundImageCulture

www.soundimageculture.org

SoundImageCulture vzw / SIC is supported by the Flemish Government and our partners:
Argos, Beursschouwburg, KASK School of Arts and PianoFabriek Kunstenwerkploats.

Film image credits : Eva La Cour & Julie Pfeleiderer

Een kleine witte sculptuur lanceert bolletjes die met een plof veranderen in rook, rijdende auto's en stappende figuurtjes. Een andere witte sculptuur staat stilletjes te huilen. "Ik wou sculpturen maken zoals er de laatste honderd jaar dertien in een dozijn zijn", lacht Sæbjörnsson. En dan ernstig: "We maken kunst, maar kunst maakt ook ons. Het is een levend wezen." Prachtig, toch? Niet zonder humor bovendien. Lees op de website alvast 'Egill's Art Recipe' – het lijstje van ingrediënten dat hij bij wijze van persbericht opstelde, 'get a fresh haircut' en laat in Hopstreet uw verbeelding activeren.

Egill Sæbjörnsson, 'In the Fantasy of Music' tot 20 december in Hopstreet Gallery, Sint-Jorisstraat 109, Brussel. Open do-za van 13-18 u. www.hopstreet.be

MARC ROSSIGNOL

Marc Rossignol. Vue de l'exposition 'Save your skin'. Photo : Annick Houyet

Au rez-de-chaussée de la galerie Annie Gentils, Marc Rossignol a accroché neuf toiles. Elles sont disposées perpendiculairement aux murs car leurs deux faces doivent être regardées. Du côté de la toile tendue, la répétition d'un triangle arrondi dans neuf tonalités de peau forme des assemblages de losanges. Au verso, sur le châssis, une date et une inscription – 'reliquaire pubien' – suivi du nom d'un grand musée où l'artiste a récolté un poil dans les urinoirs. En observant attentivement la face peinte, on remarque qu'un centre géométrique du tableau, un poil est fixé dans la couleur. Décrites de la sorte, ces œuvres flirtent avec l'obscène ; il faut les examiner de plus près.

« Du passé, je garde, je transmets la couleur, comme territoire de l'art » disait l'artiste lors de sa précédente exposition où il s'était attaché aux peintures historiques qui avaient fasciné sa jeunesse (Cranach, Poussin, Watteau, Manet). Pour cette exposition qu'il a titrée 'Save your Skin', il s'intéresse aux couleurs de la peau, à l'incarnat (grande question picturale qui a animé toute l'histoire de la peinture figurative), mais ici, loin des recettes d'un Cennino Cennini, il s'agit d'un nuancier d'épiderme synthétique, celui qui permet de classer les poupées Barbie. Il s'attache aussi à ce genre pictural qu'il qualifie de « poncif de l'art occidental » : le nu. C'est donc de peinture qu'il s'agit : lorsque Rossignol place avec précision un poil au milieu du tableau, c'est tout autant la relique d'une toison pubienne que de la trace involontaire de l'outil chez nombre de peintres. La peau est la toile et le poil est le pinceau (l'inverse fonctionne aussi). L'exposition se réfère explicitement à Duchamp: les neuf tableaux (et les neuf urinoirs), les neuf couleurs renvoient aux neuf célibataires du 'Grand verre' et le corps glabre des poupées (elles veillent sur l'exposition, sagement assises, leurs têtes partiellement masquées par un store) renvoie à 'Etant donné' – un corps féminin observable par un trou dans une porte. Plus encore, la disposition des triangles de couleur répond à une progression mathématique et le 'hand made' est affirmé dans chaque pièce de l'exposition (comme Duchamp a pu façonner nombre de ses travaux e.a. tous les objets de la 'Boîte en valise', le corps de 'Etant donné').

Pour accompagner ces peintures, Rossignol a conçu une tribune pour la mariée et un paravent, deux sculptures sur lesquelles court une multiplication de nus féminins identiques qui forment un motif abstrait et géométrique. D'autres éléments complètent la panoplie : un jeu, des sachets d'emballage et deux peintures sur papier : la répétition d'un paysage urbain avec de subtils décalages de l'un à l'autre interprété dans le nuancier de peaux. Jeux de formes (parfois traductibles en mots), affirmation de la peinture dans ses détournements mêmes, érotique de l'infra-mince, Rossignol rend moins hommage à Duchamp qu'il ne s'approprie une part de son essence.

Colette DUBOIS

'Save your skin' de Marc Rossignol jusqu'au 6 décembre à Annie Gentils Gallery, Peter Benoitstraat, 40, Antwerpen. Ouvert me-sa de 14-18 h. www.anniegentilsgallery.com

GINA PANE

Delire Gallery in Brussel mag fier zijn. De solotentoonstelling van Gina Pane (1939-1990) in de kleine galerieruimte is nu reeds legendarisch. Omdat er maar één werk is te zien, dat sinds 1984

Gina Pane, 'La mise en action imagée d'une séquence: 'Le secret'', 1976. Courtesy Delire Gallery, Brussel

niet meer werd geëxposeerd: een getuigenis uit de meest spannende periode. De Franse kunstenaars van Italiaanse afkomst, een cultfiguur die in Parijs aan een slepende ziekte overleed, realiseerde in de jaren zeventig een persoonlijke, sterk symbolische en spirituele versie van de lichaamskunst. De actie waarbij ze haar rug liet verbranden door kaarsen onder een open bed werd in 2005 door niemand minder dan Marina Abramović heropgevoerd. Extreem, maar geen zelfverminking zoals de acties van de Wiener Aktionist Rudolf Schwarzkogler. Delire Gallery openbaart een zo goed als vergeten werk, dat typerend is voor de kunstpraktijk van Pane en daarom thuishoort in een museum. 'La mise en action imagée d'une séquence: 'Le secret'' is een compositie van kleurenfoto's, op één exemplaar en in de oorspronkelijke lijsten. Het zijn foto's van 'Le secret', haar 'actie van een sequentie in beelden' die ze in 1976 uitvoerde in Galerie Stadler in Parijs. Nu krijgt de bezoeker de historische context mee: een kopie van haar zelfgeschreven bezoekerstekst bij die actie. Niet dat je er direct wijs uit raakt.

Eerst naar de foto's kijken. Benen in netkousen en witte sportschoenen op een taboeret onder een grijs gordijn en twee handen die foto's tonen. Waaronder de close-ups van Gina Pane, die zich krabt, zich aan de haren trekt, de handen wringt en op haar lip bijt. En een raadselachtige foto van een paard. Voorts foto's van grijze attributen van Gina Pane, gekleed in witte sportkledij. Eerst met haar hoofd in een lange buis van grijs textiel waarop een zin is geborduurd. Toen ze zich daarna steeds sneller tegen de muren en de grond gooid, zag het publiek haar alleen in het flitslicht. Maar dat wist ik pas toen galeriehouder Sébastien Delire haar minutieuze voorbereiding van deze actie mailde. Slaat 'Le secret' op het geheim van de psyche? Is het een metaforische bevalling? Een bevrijding? Het blijft een puzzel, uit de tijd dat het structuralisme, de semiotiek en de psychoanalyse van Lacan in trek waren. Maar wel een prikkelende puzzel.

Christine VUEGEN

Gina Pane, 'La mise en action imagée d'une séquence: 'Le secret'' tot 13 december in Delire Gallery, Rivoli Building, gelijkvloers 21, De Praeterestraat 10. 47, Brussel. Open do-za van 13-18 u. www.deliregallery.com

SAMUEL VANDERVEKEN HILDE OVERBERGH CAROLINE VAN DEN EYNDEN

Samuel Vanderveken, 'What is reality?', 2014, gemengde techniek op hout, 37 x 37 cm, courtesy Galerie Kusseneers Brussel

In de nieuwe, prachtige galerieruimte aan de Molenstraat in Molenbeek toont Kusseneers Gallery het werk van drie jonge kunstenaars. Vooral het werk van Samuel Vanderveken ('1982) valt daarbij op: hij maakt kleine schilderijen op

hout met een thematiek die draait rond het absurde. In een tekst schrijft hij zelf: "De absurde mens is op een weergalozige wijze vrij te doen en te laten wat hij wil." Dat uit zich ook in de werken, die absurdistische tafereelen tonen waarin alles mag en kan. De schilderijen bieden een wervelend aan vormen en kleuren, soms figuratief, soms abstract, maar altijd doordeesend van de strip- en comicscultuur, met een prettige vorm van chaos en tegelijk ook een lichte waanzin: "Het absurde is voornamelijk een tegenstrijdigheid. Het zit niet in de mens en ook niet in de wereld, maar komt voort uit hun gezamenlijke aanwezigheid." De beeldenvloed wordt soms getemperd door 'special effects', waardoor de schilderijtjes soms ook sculpturen lijken te worden. Dat is ook duidelijk te zien in een grote collage die hij een deel van zijn eigen collectie noemt: 'J'ai besoin de mes intercesseurs pour m'exprimer, et eux ne s'exprimeraient jamais sans moi. On travaille toujours à plusieurs, même quand ça ne se voit pas.' Vandervekens werk zit in een vergelijkbare flow als dat van Nel Aerts (zie pagina 5), maar is zenuwachtiger en iets nijldiger. Het draagt dan ook betekenisvolle titels als 'Absurd man does not cling to certainties', 'He couldn't see the forest for the trees' of 'Infancy of the Higgs Boson's coupling measurement'.

Caroline Van den Eynden ('1982) toont maquettes die ze vaak in situ maakt: hier gaat het om architecturale creaties die als sculptuurtjes aan de muur hangen en waarin een subtiel spel met verhoudingen wordt gespeeld via trappen, muurtjes en deuren die soms de sokkel doorbreken. Een andere sculptuur is een zich openvouwende vijfhoekige ruimte in goudkleur. Fijn en origineel werk, waarbij ze zelf zegt: "Ik maak structuren die de ruimte ombuigen tot een andere ruimte." Van Hilde Overbergh ten slotte zijn schilderijen te zien die op een abstraherende manier omgaan met begrippen als rasters, perspectieflijnen en grids. Dat klinkt redelijk koud, maar is het niet: Overbergh slaagt er in om met die thematiek toch op een warme en poëtische manier om te gaan.

Marc RUYTERS

Samuel Vanderveken, Caroline Van den Eynden en Hilde Overbergh, tot 20 december in Kusseneers Gallery, Menenstraat 10, Brussel. Open do-za van 14-18 u. www.kusseneers.com

DORA GARCÍA

Performance bij tentoonstelling van Dora García, 'There is a hole in the real', 2014, courtesy Ellen de Bruijne Projects

Bij Ellen de Bruijne PROJECTS in Amsterdam is de nieuwe presentatie te zien van Dora García ('1965, Valladolid, ES). Vorig jaar werd Dora García's film 'The Joycean Society' (2013) er vertoond. In deze film discuteert een groepje oudere heren, een paar vrouwen en een aantal jongeren die zichzelf presenteren als 'The Joycean Society' over de eendelige en uiteenlopende betekenissen van 'Finnegans Wake' uit 1924, de laatste roman van de Ierse schrijver James Joyce. Al 30 jaar zijn ze het boek aan het doorspitten. Na het laatste woord beginnen ze weer van voren af aan te lezen om zo tot steeds weer nieuwe inzichten te komen. García was een jaar lang bij de bijeenkomsten, waarvan het resultaat in de film te zien is. Daarbij verscheen ook een publicatie, die in 2011 tijdens de Biënnale van Venetië in het Spaanse Paviljoen als side event werd gepresenteerd.

Bij de presentatie die nu bij Ellen de Bruijne te zien is, ligt de focus vooral op de plaatjes die zijn verschenen bij de verhandeling 'Discovery of Joyce', geschreven door de Franse psychoanalyticus Jacques Lacan. Iedere dag, van twee tot vijf, is er in de galerie een performance te zien van twee mensen, waarvan de ene hardop voorleest uit een boek genaamd 'The Sinthome Score'. De andere persoon vertaalt de woorden in lichaamsbewegingen. García heeft tien series tekeningen gemaakt, één voor ieder hoofdstuk van het seminar. Ieder hoofdstuk kent dus zijn eigen choreografie. Aan de muur hangen levendige kleurenfoto's van personages die al eerder deel uitmaakten van de performances.

Aan de andere muur hangt een reeks potloodtekeningen, getiteld 'Mad Marginal Arts'. Ze zijn afkomstig van een serie die inmiddels uit zo'n 300 tekeningen bestaat waarin kosmogonien (verhalen over hoe het heelal is ontstaan) worden gerepresenteerd die zich hebben ontwikkeld op basis van geschriften van auteurs als Artaud, Joyce, Robert Walser, Philip K Dick, en Hannah

Weiner. Deze kosmogonien hebben ook weer een verband met het onderzoek dat García in 2009 deed onder de naam 'Mad Marginal', waarbij ze de positie van de outsider als kunstenaar en kunstenaar als outsider onderzocht. García woont en werkt in Barcelona. Ze studeerde Schone Kunsten aan de Universiteit van Salamanca, en aan de Rijksakademie in Amsterdam.

Lilian BENNE

Dora García - 'There is a hole in the real' tot 20 december in Ellen de Bruijne Projects, Rozengracht 207, Amsterdam, NL. Open div-11-18 u., za van 13-18 u., eerste zo van de maand van 14-17 u. www.edbprojects.com

PIETRO ROCCASALVA

Roccasalva Pietro, 'Il Traviatore', acrylic on canvas, 195,0 x 100,1 cm, 2014, courtesy Zeno X Gallery, Antwerp. Foto: Peter Cox

De Italiaanse kunstenaar Pietro Roccasalva ('1970) maakt schilderijen, installaties, sculpturen en films. Het overschakelen van het ene medium naar het andere is voor hem een evidentie. Hij werkt met steeds terugkerende motieven die hij uitpuurt door diverse media te gebruiken. Ieder werk bevat sporen of is een echo van een vorig werk en heeft al een aanzet van een volgend werk in zich. Via de gebruikte media herwerkt en verenigt hij zaken uit kunstgeschiedenis, filosofie en film. Zo ontwikkelt hij een eigen universum door een eendeloos combineren van oudere, bestaande en hedendaagse beeldfragmenten.

Zijn werk staat bol van referenties en betekenis-slagen waar je nauwelijks greep op krijgt. Dat maakt het moeilijk leesbaar. Zijn intrede bij Zeno X Gallery vraagt dan ook veel van de kijker. Meteen zie je dat hij een getalenteerde schilder is. Vanop afstand hangt er schijnbaar een foto. Eens dichterbij blijkt het een schilderij van een stilleven met look. Eén deel van een lookbol is haarscherp, het andere troebel. Het doek is beschilderd met haarlijne lijntjes, kriskras over elkaar in complementaire kleuren.

Ook 'Il Traviatore' (2014) is nauwgezet geschilderd. Het verbeeldt een ober die in zijn ene hand een schaal met een citrussap en in zijn andere hand het deksel ervan draagt. De geschilderde lichtvervalsing in het keukenmateriaal doet denken aan koepels met glasramen. De ober zelf is eclectisch samengesteld: het hoofd met aura herinnert aan Russische iconen, oogbollen ontbreken, het lijf is abnormaal lang en de sportschoenen zijn hedendaags.

In dezelfde ruimte staat een hagelwitte sculptuur van een vaana die een Italiaanse leekmaker vasthoudt terwijl een kind in zijn staart bijt. Een reeks schilderijen op doek zijn gebaseerd op een eerdere installatie, 'Just Married Machine' (2012). Het tafereel verwijst naar het openingsbeeld 'La Ricotta' (1962) van Pasolini, maar voorwerpen en personages krijgen een andere invulling. In deze schilderijen verschijnen opnieuw doorsneden van lookbollen. Door hun keramische uiterlijk en de gaatjes rond de kern leg je meteen de link met het urinoir van Duchamp.

Parallel loopt 'works on paper', een fijne, inspirerende greep tekeningen van Michaël Borremans, Raoul De Keyser, Yun-Fei Ji, Kim Jones, Mark Manders, Bart Stolle, Mircea Suciu, Patrick Van Caekenbergh en Anne-Mie Van Kerckhoven.

Indra DEVRIENDT

'The Queen of Gaps' van Pietro Roccasalva en 'Works on Paper' tot 20 december in Zeno X Gallery, Golliststraat 15, Borgerhout. Open wo-za van 13-17 u. www.zeno-x.com

PERFORMANCE

Performance ‘Romeu my Deer’ van Romeu Runa en Berlinde De Bruyckere

DANSEN OP DE GRENZEN VAN MASSA EN MACHT

Dat Berlinde De Bruyckere zo succesvol is, komt doordat haar geest haar kunstwerken bevelen heeft. Zelfs al ken je haar niet persoonlijk, dan nog zie je haar kunstwerken als haar kinderen. Zij is een moeder die bevrucht wordt door haar denken en haart met haar geest. Haar hellelleur primeert op en domineert alle andere menselijke toestanden. Zij kan niet weerstaan aan de drang naar een verplicht en verlicht egocentrisme. Gelukkig dat zij pretentieloos, innemend en minzaam is tegenover de zwervende mensen rond haar. Het bevordert een grote waardering bij de intelligentia, in welke kring van de kunstwereld de leden ervan zich ook bewegen. Soms vraag ik mij af of ze deze karaktertrekken heeft meegekregen, of ze zichzelf heeft opgedrongen tot zij het oprecht kon zijn: pretentieloos, innemend en minzaam.

maakt er gretig gebruik van om wat eens van haar was weer in te palmen. Het verval begon midden de jaren zeventig, de jaren dat De Bruyckere roeide van de puberale oever naar de andere, die van de volwassenheid. De evolutie van groei naar bloei, zijnde haar verleden als toekomst, schommelt in haar werk. Kort gezegd: niemand, wat hij of zij ook doet, ontsnapt aan zijn eigen geschiedenis.

EEN PALEIS VAN WIJSHEID

Het enige en ware huis en thuis van De Bruyckere is haar atelier. Daar vindt zij het familiegevoel, een paleis van wijsheid. Het is ontstaan door al op jonge leeftijd, toen haar talent zich langzaam een weg baande in het wilde westen van haar denken, scherp en streng haar medewerkers te kiezen. Wie ook maar een schrammetje commercieel of sensationeel gewin vertoont, wordt geweerd, gedumpt, verbannen. Berlinde De Bruyckere verstaat de kunst om aan de vriendschap, de samenwerking een eind te maken zoals men het kunstlicht in de kamer dooft. Knop om. Het ene moment ben je heel nabij en het andere vergeten. Wie echter tot de familiekring behoort, de binnenste cirkel, op één na – waarin enkel zijzelf woont in alle facetten die het bestaan te bieden heeft, blijft zichzelf met haar en voor haar. Een van de leden van de ommuurde familiekring is Romeu Runa. De van Portugal afkomstige dan-

ser en choreograaf werkt vaak met Alain Platel. Hij maakte onder meer deel uit van het vijftal dansers van de productie ‘Tauberbach’. De band tussen Romeu en Berlinde is niet lichamelijk maar geestelijk erotisch. Hij danst voor haar; met haar – zij tekent en beeldhouwt voor hem; door hem. De meest recente dans die in Gent te zien was, was in het weekend van 25 en 26 oktober. In het S.M.A.K., in een van de zalen van de tentoonstelling van De Bruyckere. De performance is niet nieuw. Hij was voor het eerst te zien in Londen (2012) bij de voorstelling van de publicatie ‘Romeu my deer’. De performance staat geheel in dienst van Romeu als waterdwerghert voor Berlinde. Water en dwerg zijn niet denigrerend bedoeld. Romeu is slank, elegant en straalt loepzuivere rust uit. Binnen de wereld van Berlinde als waterjuffer leven zij samen in een harmonieuze biotoop.

SPIRITUELE INWIJDING

De overzichtstentoonstelling is van een fabuleuze schoonheid. Hij toont op diverse manieren eenheid en samenhang aan in het werk van Berlinde De Bruyckere. Maar dat niet alleen. Door de danser worden kunstenaar en toeschouwer nader tot elkaar gebracht. Wie echter meer wil zien dan het vormelijke is verplicht de performance erbij te nemen. Dan pas ervaart hij een spirituele inwijding. Hij zal dat gevoel nog meer genieten van het meesterwerk van Berlinde De Bruyckere dat vorig jaar in het Belgische paviljoen van de Biënnale van Venetië te zien was. Met ‘Kreupelhout’ heeft zij definitief haar intrede gedaan in het godenrijk van de kunst. ‘Kreupelhout (Cripplewood)’: een naar de dood kruipende boom. Zoals je hem daar ziet liggen is het een mens. Verlost van de folteringen van het leven en verzoend met de revolutionaire wereld van de dood.

‘Romeu my deer – Romeu Runa’ wordt hernomen op za 10 en zo 11 januari 2015 om 19 u. in de tentoonstelling; duur 35'; max. 100 personen per avond; prijsj 20 euro en 15 euro met reductie; inschrijven via kent@smak.be www.smak.be

www.smak.be

Guy Baekelmans, 'Plane Structures', 1978

maar de twee genoemde invloeden én de filosofische ingesteldheid van Baekelmans blijven primieren. Ernest Van Bunyder in het boek: ‘De vormen (in het werk) komen oorspronkelijk uit het arsenaal van de geometrische abstractie, maar

bij Guy Baekelmans krijgen zij een symbolische waarde toegedicht: het vierkant voor de materie, de driehoek voor energie en de cirkel voor tijd en tijdsloosheid.’ En: ‘Dit overzicht bewijst dat Guy Baekelmans vanaf eind jaren zestig een plaats inneemt in de West-Europese kunst, met ankerpunten in het geometrisch-abstracte, maar ook met raakvlakken aan de minimal art, de computerkunst, de structuraanalyse en, reeds op jongere leeftijd maar vooral sedert begin jaren tachtig, de oosterse filosofie.’

In het boek wordt de hele carrière van Guy Baekelmans overlopen: hij werkte bij voorkeur in reeksen, die hij enkele jaren volhield, om dan over te stappen naar een ander medium, een andere dimensie of een andere expressievorm. De productie tussen 1960 en nu is indrukwekkend. De tentoonstelling in FelixArt Museum presenteert een staalkaart van dat hele oeuvre. (MR)

‘Een spirituele reis’, met teksten van Ernest Van Bunyder, Frans Boenders en Simon Delobel, uitgegeven bij Pandora Publishers, ISBN 97890-5825-381-6, 248 pag., 45 euro. ‘Guy Baekelmans’ tot 21 december in FelixArt Museum, Drogenbos. Open do-zo van 10u30-17 u. www.felixart.org

www.felixart.org

www.felixart.org

Robert Devriendt, 'Unsolved Case 3', 2013-14, oil on canvas, 4 parts, overall length 79 cm, courtesy Marlborough Fine Arts London

Vier minutieuze olieverfjes horizontaal als een fototoraman die alle ruimte krijgen tegen een witte muur ... Kleuren flashen, technische virtuositeit fascineert en verstomt de kijker, een stilzwijgende ping-pongconversatie tussen canvas en kijker ontspint zich ...”De series van Devriendt lenen zich voor een breed scala van interpretaties, opgeroepen door de eigen referentiekaders van de toeschouwer”, stelt Michaël Amy, (Belgische) professor aan het College of Imaging Arts & Sciences (Rochester USA). Of zoals Robert Devriendt het zelf zei in zijn boek

‘Schilderen’(2001): “Een schilderij is nooit af. Kunst is een oneindig gesprek vol herhalingen, ontkenningen, nuances. De kijker is ook de maker van het schilderij; hij voegt er zijn verhaal toe.” Mysterie, spanning en – o – perceptie. Stéphane MEYS

Robert Devriendt tot 28 november in Marlborough Gallery in Londen www.robertdevriendt.be en www.marlboroughfineart.com Het boek ‘Broken Stories’ is een uitgave van Ludion; ISBN 9789491819049; www.ludion.be Met dank aan www.eurostar.com

PODIUM

ACT-festival in deSingel Antwerpen

NIEUWE SLUIPWEGEN

‘La imaginación al poder!’ oftewel: de verbeelding aan de macht. Onder die vlag vaart de derde editie van het Antwerpse ACT-festival (deSingel). De geprogrammeerde jonge theater- en performancemakers onderzoeken wat mis loopt in de wereld vandaag en reiken op het podium nieuwe sluipwegen of denkpiest aan.

Julie RODEYNS

KORT NIEUWS

Foto's en film van Sarah Vanagt

‘Jongens een trap afdalend’ is een fotoreeks van Sarah Vanagt die nu permanent te zien is in de ondergrondse parking aan de Mechelse Sint-Romboutskathedraal. De foto's zijn beelden uit een stille film, geïnspireerd op het archeologisch onderzoek van het Sint-Romboutskerkhof tussen 2009 en 2011. Er werden toen 4165 skeletten en duizenden losse schedels en beenderen opgegraven, een van de grootste collecties in haar soort in West-Europa. In afwachting van verder onderzoek worden de losse schedels en beenderen bewaard in de kelders van de Mechelse school BinSem. Dit gegeven – kinderen die leren lezen, schrijven en rekenen boven een verzameling beenderen van hun verre voorouders – vormde het vertrekpunt voor de film en fotoreeks. Tim Van Leuven, leerling van BinSem, speelt de hoofdrol in de film.

Jan Kersschot in Verbeke Foundation

Gedurende vijf maanden loopt in de Verbeke Foundation de overzichtstentoonstelling ‘Body-scapes’ van Jan Kersschot. Hij toont werken die geselecteerd werden uit de drie solotentoonstellingen die hij hield in zijn eigen ruimte op het Antwerpse Zuid. De drie reeksen (‘Handscapes’, ‘Skinscapes’ en ‘Eyescapes’) zijn bij Verbeke Foundation vertegenwoordigd door telkens zeven werken, allemaal uitgevoerd in hetzelfde formaat (70 x 105 cm).

Kersschot fotografeert en filmt fragmenten van het menselijk lichaam van heel dichtbij, en leidt de kijker zacht maar met aandrang mee naar een wereld die we kennen – en toch niet kennen. Het kan een fascinerende ervaring zijn om te ontdekken hoe anders het menselijk lichaam er uitziet wanneer je door de lens van zijn camera meekijkt. Terugkerende thema's zijn creativiteit, individualiteit, vereenzaming, pijn en verlangen.

www.verbekefoundation.com

OP ZOEK NAAR OUDE NUMMERS VAN H ART? KOOP ZE BIJ DEMIAN

IN- & VERKOOP VAN BOEKEN & LITERAIRE ARCHIEVEN

Hendrik Conscienceplein 16-18, B-2000 Antwerpen / tel 03 233 32 48 / info@demian.be / www.demian.be

HET VOLGENDE H ART-NUMMER VERSCHIJNT OP 18 DECEMBER

H ART MAAKT GEBRUIK VAN DE CULTUURDATABANK OM DE AGENDA SAMEN TE STELLEN

Voer ook úw agendagegevens tijdig in via www.cultuurdatabank.be . Op basis van uw invoer kunnen H ART en BAM een selectie maken van alle tentoonstellingen. Maar ook diverse andere media en geïnteresseerden kunnen zo uw agendagegevens oppikken en verder verspreiden, b.v. Standaard Online, Nieuwsblad.be, MSN, cultuurweb.be, kranten, ... Voor meer informatie over het invoeren in de CultuurDatabank kan u terecht op het nummer van de Vlaamse Infolijn 1700 of bij 1700@vlaanderen.be .

Meer UIT-tips op **cultuurweb.be**

Dat het programma dit jaar een Spaanse titel draagt is niet toevallig: drie van de vijf geprogrammeerde producties hebben Zuid-Amerikaanse wortels, een vierde, ‘La Línea’, is gemaakt door de Belgische schrijver en maker Michael Bijns tijdens een verblijf in Mexico. In verschillende Latijns-Amerikaanse landen is democratie een recent (en soms nog precair) gegeven. Jonge theatermakers gebruiken niet zelden recente politieke of sociale gebeurtenissen om op het podium na te denken over de maatschappij van vandaag en morgen: over vrijheid en gelijkheid, rechten en plichten en over verandering en hoe die te bereiken. In het Mexico van de jaren 60 en 70 geloofde men dat het via geweld kon: verandering doordrukken. De personen achter de Mexicaanse theatergroep Lagartijas Tirades al Sol zijn de kinderen van de toenmalige guerrillastrijders. In ‘El Rumor del Incendio’ keren ze terug naar de dromen en vragen van hun ouders. Ze beroepen zich op historische getuigenissen en archiefmateriaal en vertellen hun verhaal via tinnen soldaatjes in een miniatuurlandschap, die ze op groot scherm projecteren. Niet alleen vormt de voorstelling

een levend geheugen van historische gebeurtenissen, ze toont ook hoe de makers met dezelfde vragen worstelen als hun ouders. Ook zij willen hun land en de wereld veranderen.

Begrijpelijk: Mexico is allesbehalve een model-samenleving. Illuster is de Noordelijke grensstad Juárez (‘de gevaarlijkste stad ter wereld’) die tussen 2006 en 2011 in de greep was van gewelddadige confrontaties tussen leger, politie en drugskartels. Aanstormend Belgisch talent Michael Bijns (winnaar van de ARTES Jongtheaterschrijfprijs) reisde enkele maanden door het gebied en kwam terug met een detectieveverhaal: ‘La Línea’. De protagonist gaat op zoek naar de waarheid achter een serie waargebeurde moorden op patiënten van een psychiatrisch centrum. Het brengt hem in contact met een resem kleurrijke personages: een corrupte agent, een verslaafde journalist, een wulps meisje, een ex-bokser... Op het podium neemt acteur Tibo Vandenborre de rol van het hoofdpersonage voor zijn rekening. Soetkin Demey werkt zich als een kameleon doorheen alle andere rollen. Net als ‘El Rumor del Incendio’ is ‘La Línea’ voor een deel documentair theater: als kijker krijg je een indringend beeld van een krankzinnig stukje

De drie worden beschouwd als de grondleggers van een volledig nieuwe visie die al snel internationale bijval kreeg. In het oeuvre van de kunstenaars van ZERO stonden enkele vernieuwende elementen centraal: de monochromie, beweging en trillingen, licht en reflecties, vuur en rook en het gebruik van alledaagse materialen.

‘Color Light Black White’ tot 7 december in Kapel Arme Klarenklooster, Tielstsesteenweg 22, Eeklo. www.kunstzolder.be

bpost bank en Koen Vanmechelen

Om haar steun aan SOS Kinderdorpen een extra dimensie te geven, werkt bpost bank samen met de conceptuele kunstenaar Koen Vanmechelen. Samen starten zij ‘Wooden Coin’. Koen Vanmechelen: ‘Het idee achter het kunstproject ‘Wooden Coin’ is het kruisen van verschillende boomsoorten. Deze levens- of moederboom ontstaat uit de enten van vijf verschillende boomsoorten, symbool voor de vijf werelddelen waarin SOS Kinderdorpen actief is. Een kosmopolitische boom als het ware. Aan de wortels van de boom liggen eurocentjes die mee de oorsprong geven van iets nieuws. Die nieuwe dingen groeien dus uit de wortels, die symbool staan voor de economie. Centraal in het werk staat de overgang van economie naar ecologie, want de waarde van het leven wordt sterker door de combinatie van de twee.’ Nog tot 3 december kan het publiek deelnemen aan het kunstproject én SOS Kinderdorpen steunen. Door ‘SOS (spatie) je emailadres’ te sms-en naar het nummer 4050, schenk je 1 euro aan SOS Kinderdorpen en ontvang je een origineel certificaat gesigneerd door de kunstenaar. Elke euro die geschonken wordt, verdubbelt bpost bank.

Meer info op www.smsvoorsos.be

Colofon H ART

Verantwoordelijke uitgever
Marc Ruyters
Koning Albertlei 15
B 2650 Edegem

Hoofredactie en coördinatie
Marc Ruyters,
redactie@kunsthart.org
tel +32 (0)477 30 12 18

Redactie
Anne-Marie Poels
anne-marie@kunsthart.org

Commerciële coördinatie
Natalie Braine,
natalie.braine@kunsthart.org
tel +32 (0)495 59 52 57

Voor alle vragen over uw abonnement in België
H ART – Idecom Media
hart-magazine@idecommedia.be
tel +32 (0)9 296 20 60

Redactie en administratie
Cadixstraat 39
B 2000 Antwerpen
tel +32 (0)3 232 02 41
info@bruilinfo.be
btw: BE-877.753.651

H ART wordt verspreid in 450 winkelveerkoopspunten in Vlaanderen en Brussel, in de boekshops van Copyright in Gent (Jacobijnestraat 9) en Antwerpen (Nationaalestraat 28a) en in de boekshops van de meeste musea en hedendaagse kunstencentra. In Nederland zijn er ook diverse verkooppunten. Zie de site, klik op ‘Points of sale’.

Met steun van de Vlaamse overheid

Font Shop

realiteit. Tegelijk biedt het ook een spiegel voor de wereld vandaag. Waar Michael Bijns en Lagartijas Tirades del Sol het verleden respecteren en hoogstens met wat fictie bij kruiden, gaan andere makers schaamteloos met het verleden aan de haal. Wat als dingen anders gelopen zouden zijn? Die vraag vormt hun uitgangspunt. Laura Kalauz en Sofia Medici bestudeerden voor ‘Science Fiction Future’s Nostalgia’ de uitgestorven Zuid-Argentijnse Onastam en beelden zich vervolgens in dat die nooit was uitgestorven. Wat zou de confrontatie tussen hun logica en de kapitalistische samenleving opleveren? Ook de Chileense groep La Resentida herschrijft in ‘La Imaginación del Futuro’ de geschiedenis. Tijdens de staatsgreep van Pinochet in 1973 liet de toenmalige socialistische president Allende het leven. De theatermakers laten Allende bijstaan door huidige regeringsleden. Lat Allende met hen sterker staan? Zullen ze samen de democratie kunnen redden? Alvast een verbeeldingsrijk uitgangspunt ...

‘ACT- La imaginación al poder!’ van 10 tot 20 december in deSingel, Desguinlei 25, Antwerpen. www.desingel.be

OurType in H ART: Arnhem Display

Het lettertype van de titels en alinea's in H ART wijzigt in elk nummer. Het is een grafisch experiment, dat we al een tijdje volhouden. In dit nummer gebruiken we het type Arnhem Display. Arnhem Display is de meest recente variant van de Arnhem letterfamilie, speciaal getekend voor krantenkoppen. De oorspronkelijke versie van Arnhem werd in 1999 ontworpen door Fred Smeijers voor de Nederlandse Staatscourant, het staatsblad van de regering van het Koninkrijk der Nederlanden. Deze zeer functionele schreeffletter werd bedacht voor en werkt het best in grote volumes lopende tekst. Hoewel het ontwerp geweteld is in de traditionele typografie, heeft Arnhem een onmiskenbare moderne toets, of ‘an edge’ zoals Erik Spiekermann enkele jaren geleden opmerkte. Acht jaar na de eerste commerciële uitgave in 2002 stelde Smeijers de tweede generatie van Arnhem aan de wereld voor. Behalve kleine ingrepen in de tekening en een gecorrigeerde spatieëring, behelsde die ook een extra gewicht: de Semibold. Bovendien werd een nieuwe smoutlettervariant toegevoegd. Arnhem Fine heeft andere verhoudingen en werd specifiek ontworpen voor gebruik in grote kopsproegtypes. Typierend zijn de fijne uiteinden en schreven. De eerste versie van Arnhem Display ten slotte werd in 2006 gecreëerd voor Mark Porter als onderdeel van de herkenning van de vooraanstaande Nederlandse krant Het Financieele Dagblad. De strikte eisen van de eerste toepassing van de letter liggen aan de oorsprong van de velovervorder details, de sierlijke cursieven en de zuiverheid van het ontwerp.

Yves Peters @BaldCondensed

SERRA

Nu te zien

Doorlopend in beweging
Richard Serra's 'Wassende bogen'

www.boijmans.nl

**museum
boijmans** **van
beuningen**

M
mondriaan
fonds

BankGiroLoterij

Richard Serra, 'Wassende bogen', 1980 (uitvoering 1991), Museum Boijmans Van Beuningen. Foto: Nieuwe Beelden Makers 2014. Multimediapresentatie gerealiseerd i.s.m. Usfontein.